

ÖN SÖZ

6 (57)

Güz' 25

100 TL

İnsanlığın kurtuluşunu hedefleyen sosyalizm büyük bir eserdir; bu da onun ÖNSÖZ'üdür.

DOSYA
"DÜŞÜNCE
SUÇU"

Gazzeli çizir Maisara Baroud'un kaleminden Filistin...

Çınqı

Sevgili okur,

Bir fikirle başlar her şey. Bir cümleyle... Bir şüpheyile...

Ama bazı coğrafyalarda düşünmek yalnızca zihinsel bir eylem değildir; tehlikedir. Çünkü düşünen insan ezberi bozabilir; susmayabilir, itaat etmeyebilir. Bu yüzden kapitalizm yalnızca emeği değil, zihni de denetim altında tutmak ister.

Bugün ifade özgürlüğü, anayasaların sayfalarında unutulmuş bir dipnot gibi. "Demokrasi" sözcüğü artık susturulmuş gazetecilerle, sansürlenmiş haberlerle, hapisteki öğrencilerle, karanlık hücrelere sıkışmış düşüncelerle birlikte anılıyor. Düşünmek belki hâlâ serbesttir, ama söylemek pahalı. Her itiraz bir tehdit, her fikir bir suç delili...

Yeni dosya konumuz "Düşünce Suçu". Çünkü en çok yasaklanan şey aslında en çok ihtiyaç duyduğumuz şeydir: düşünmek, sorgulamak, itiraz etmek... Bu sayımızda yalnızca bir dosya değil, aynı zamanda bir mücadele alanı açıyoruz. Karanlık çağların ortak özelliği sessizliktir; biz ise bu sessizliği kelimelerle yarmaya, sözü büyütmeye, fikri çoğaltmaya çağırıyoruz sizi.

Sanatın, edebiyatın, şiirin gücüne inanıyoruz. Bazen tek bir mısra bütün bir toplumun sesi olabilir; tek bir sloganın dilden dile yayılıp milyonlara ulaşan bir yankı yaratması gibi. Bu sayıda tam da o yankının peşindeyiz.

Hapisteki düşüncelerin, susturulan kalemlerin, sansürlenmiş seslerin yankısını duyurmak; karanlığı delenleri görünür kılmak istiyoruz. Her yazı bir anahtar, her şiir bir kapı, her öykü bir cesaret kıvılcımı olacak. Bu sayfalar yalnızca okuma değil, aynı zamanda birlikte düşünme, birlikte direnme davetidir.

Keyifli okumalar dileriz...

Önsöz Yayın Kurulu

3 Aylık

Önsöz Kültür Sanat Dergisi

Sayı: 6 / 57 / Eylül-Ekim-Kasım 2025

Ekin / Sanat / Edebiyat

ISSN: 3023-5308

Sahibi

Gamze Nihal İyidoğan

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Ezgi Yergin

Genel Yayın Yönetmeni

Songül Yücel

Yazı Kurulu

Songül Yücel / Ülkü Şeyda / Fatma Yıldırım

Sena Şat / Esra Yeşilova / Ergül Çiçekler /

Veysi Çetin

ve Onur Kopran, daima...

Önsöz'e Ulaşabileceğiniz Adresler

İstanbul: Ayışığı Ekin Sanat Derneği
Merkez Mah. Abide-i Hürriyet Cad. Hasat
Sok. Sebil Apt. No: 9 K: 4 Şişli-İstanbul

Taksim: Mephisto

Kadıköy: Mephisto, Yolda Sahaf

İzmir: Yakın Kitabevi

Diyarbakır: Aram Kitabevi, Lilav Pirtuk Kitabevi

Mardin: Mithra Sahaf

Genel Dağıtım: Emek Dağıtım

Kapak Tasarım: Sena Şat

Sayfa Düzeni: Sena Şat

Baskı-Cilt: Alesta Ajans Basım Medya ve
Bilgi Teknolojileri San.Tic.Ltd.Şti
Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi No:83
D Blok D.349 Topkapı - İSTANBUL
Tel: 0212 5012120 Sertifika No:45526

onsozdergisi@gmail.com

Facebook: Önsöz Dergisi

Instagram: @onsoz.dergi

Twitter: @onsoz_dergi

Yeni Dönem Yayıncılık Basım Dağıtım Eğitim
Hizmetleri Tanıtım Org.Tic.Ltd. Şti.

Adres: Mecidiyeköy Mah. Kervan Geçmez

Sok. No: 14- 4 Şişli

Tel-Fax: 0 (212) 533 32 57

www.yenidonemyayincilik.com

İÇİNDEKİLER

4>> Gereği Düşünüldü
Adil Okay

5>> Aydının Suç Mahali
Temade Çınar

9>> Neredesin Herakles? -2
Sena Şat

32>> Dışavurumcu
Alman Sineması
Toprak Güney

>>>>>>Dosya

**42>> Bir Olağan Şüphelinin
Savunmasıdır**
Songül Yücel

45>> Zehir Dolu Kadeh
Ergül Çiçekler

**47>> Türkiye’de Düşünce Suçu ve
İfade Özgürlüğü Mücadelesi**
Adil Okay

50>> Her Dönemin ‘Suç’lusu Basın
Röportaj: Metin Yoksı

56>> Leylek Gördüm
E. Ruda

**59>> Devrimci Düşüncenin
İslahı Mümkün mü?**
Sinan Özgür

>>>>>>>

61>> İnvitro: Bilinçli Bir Tercih
Ülkü Şeyda

**65>> Kelepçeli Tedavi mi,
Yapay Zeka mı?**
Zindan Türkü Söylüyor

66>> Hiperuzay
Özgün Denizci

68>> Ana Yoldaş
Okur

74>> L-U-K-O-V-İ-T
Nidal Anadolu

79>> Prova, Prova
Onur Dönmez

**82>> ‘12 Eylül ve Filistin
Günlüğü’ne Katkı**
Bülent Parmaksız

84>> Haber
Ergül Çiçekler

86>> Zindanapolis Günlükleri
Helin Su

89>> Filistin’e Bir Ağıt
Muhammed Hizmetçi

gereği düşünld

adil okay

Saçlarından tutup kaldırdı
Seyrine doymadığı başı
Duvara çarptı var gücüyle
Tekmeledi okşarken kıyamadığı
Karnı kalçaları göğüsleri

Gereği düşünld
Konuştu adam son kez
Kıskançlık hâkim bey dedi
Bir daha konuşmadı

Kırıldı kalem

I

Horlayarak yatan kocasını seyretti
Gözlerinde bir gölgenin titreyişi
Sabahı düşündü endişeyle
Gün doğmadan bitse dedi bu işkence
Bir rüya gibi
Beylik tabancasını aldı adamın
Boşalttı şarjörü alkol kokusuna
Sustu o koca gövde
Birikmiş kötülüklerin ağırlığıyla

Gereği düşünld
Konuştu kadın
Çok dövüyordu hâkim bey dedi
Bir daha konuşmadı

Kırıldı kalem

II

Son noktayı koydu yaşlı kadın
Kapattı daktilosunu
Postaya verdikten sonra yazdıklarını
Uzun bir yolculuk zamamı diye düşündü
Bir mola yeri olmayan

Gürültüyle çalındı kapı
Hadi teyze hanım dedi kibar polisler
Hazır mı valizleriniz
Hakkınızda tatil müzekkeresi var

Gereği düşünülünce
Konuştu ak saçlı yazar
Pişman değilim baylar
Yarın yine imzalarım yazdıklarımı
Bilin ki o mürekkep kurumayacak
Son sözüm bu dedi

Kırıldı kalem

temade çınar

Aydın'ın Suç Mahali

Yabancılaşmaya Karşı Beyin Egzersizleri

Toplumun dengeleri, onun içinde yaşayan kesimlerin arasındaki gizli ya da açık anlaşmalar üzerine kuruludur. Bu anlaşmalar sürdüğü müddetçe mevcut sistem varlığını korumaya devam eder. Günlük yaşamda farkına bile varmadan sürdürdüğümüz kişiler arası ilişkilerde olduğu gibi toplumsal kesimler arasında tanınmış sınırlar çoğunlukla aşılmadan hayat devam eder. Herkesin sıraya girdiği yerde sıraya gireriz. Yürüyüş yolunda sağdan gideriz. Öncelik vermemiz gereken durumlarda kenara çekilir, yol veririz. Herkesin yasaları satır satır bildiğini söyleyemeyiz ama ne yaparsa başının belaya gireceğini bildiğini söyleyebiliriz. Cezaevinde “yanlışlıkla” yatan birisini görmek oldukça nadir bir durumdur. Kendisine atfedilen “suçu” işlemiş olsun ya da olmasın iddia edilenin “suç” olduğunu bilir. Siyasi davalar dışındaki durumlarda genellikle itirazı “bu suç değil ya da suç olamaz” şeklinde değil, “ben yapmadım, ceza adil değil” türündendir.

Anayasaların toplumsal uzlaşısı belgesi olduğunu ve bu uzlaşının sınırlarının ege-

men olan sınıf tarafından belirlendiğini biliyoruz. Yani tüm zamanların tek bir evrensel yasası yoktur. Egemen olan sınıf kendi kalın ve ince çizgilerini topluma ilan eder. Toplumun tarafları bu çizgilerin kendinden yana esnetilmesi için uğraş verir ya da vermez ama bu çizgilere göre konum alır. Egemen olan sistemle sorunuz varsa ve ona meydan okuyorsanız başka, sorunuz var ama onun varlığını tanıyorsanız başka tutum alırsınız.

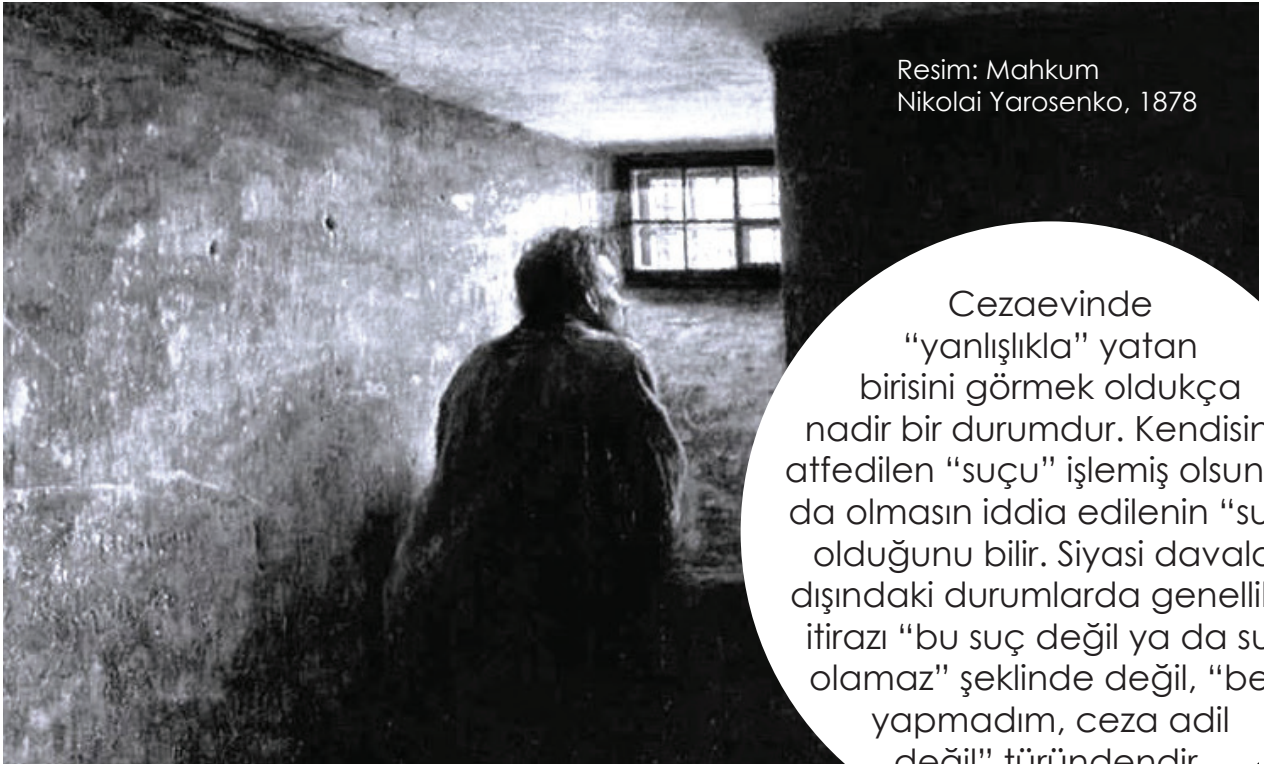
Marx'ın ünlü sözünü buraya ekleyerek yabancılaşmaya karşı beyin egzersizlerimizin bu sayıdaki konusuna başlayalım. "İnsanların varlıklarını belirleyen bilinçleri değil, tam tersine onların bilincini belirleyen toplumsal varlıklarıdır."

Yukarıdaki bilindik tespitlerden sonra kendi iç yolculuğumuza, yabancılaşmanın neresinde olduğumuza dair sorgulamalarımıza başlayabiliriz. Dışımızdaki dünyada olup bitenlerin bizim yaşam tarzımızı, yönelimlerimizi, beğenilerimizi ve kararlarımızı şekillendirdiğini, bizim "bilinçli bir karşı koyuş" içinde değilssek, dışımızdaki dünyayla iç dünyamız arasında, çok yoğun ortamdan az yoğun ortama, kendiliğinden geçerek sonuçta aralarında bir denge bulacaklarını biliyoruz. Bu karşı koyuş; davranışlarımızı gözden geçirmek ve kendimize bilinçli olarak müdahale etmek de olabilir; durduğumuz yeri ve aldığımız konumu sorgulamak da...

Dışımızdaki dünyada tarihin öngörülen son savaşını yürüten iki sınıf var: Burjuvazi ve işçi sınıfı. Burjuvazi yasaları belirleyen egemen sınıf olarak devletin de sahibi. İşçi sınıfı ise son sınıflı toplumu, işçi sınıfının iktidarını kurmak için sürekli, kesintisiz ve bilinçli bir savaş yürütüyor. Bu cephe tartış-

maya yer bırakmayacak kadar net. Her iki taraf da toplumun diğer kesimlerini yanlarına alabildikleri ölçüde ve o oranda bir kayıpla sonuca ulaşacak. Fidel'in *"Batista yenilirse yok olur gider, biz yenilirse yeniden ayağa kalkar devam ederiz"* sözü misali geleceği olan yoluna devam edecek. Aydınların, sanatçıların bu savaşta tercih ettiği taraf savaşı uzatır ya da kısaltır, kayıpları artırır ya da azaltır. Nihai sonucu belirleyecek olan işçi sınıfının kendi konumlanışdır ve şimdiye kadar olduğu gibi *"tarihin tekerlekleri hep ileriye doğru hareket eder."*

Bütün bunları bizim kadar hatta bizden daha çok bilen aydın kesiminin çoğunluğunun burjuvazinin çizdiği kalın çizgilerin içinde, suç mahallinin dışında yer almasını nasıl açıklayabiliriz? Bu duruş bazen teorik ama çoğunlukla pratik bir duruştur. Ama burjuvazi için aslanan pratik olarak taraf olmaksa onun kabul edilebilir bir sınırı da elbet bulunur. Gezi ya da 19 Mart ayaklanmasını desteklerken eylemlerin "barışçıl gösteriler" olduğunu vurgulamak böyle bir şeydir. Açıkça yapılan ve yol gösterici eleştirilerden ziyade devrimci olan her şeye karşı alttan alta bir aşındırma içindedirler. Onları anlamada ılıman suların olanakları ile sıcak suların tehlikeleri bize yol gösterir. Bu ay-

Resim: Mahkum
Nikolai Yarosenko, 1878

Cezaevinde "yanlışlıkla" yatan birisini görmek oldukça nadir bir durumdur. Kendisine atfedilen "suçu" işlemiş olsun ya da olmasın iddia edilenin "suç" olduğunu bilir. Siyasi davalar dışındaki durumlarda genellikle itirazı "bu suç değil ya da suç olamaz" şeklinde değil, "ben yapmadım, ceza adil değil" türündendir.

Resim: Graham Houston

dınlar havanın durumuna göre “aşırılıklara” karşı kendi “akılcı” duruşlarının teorisiyle de karşımıza çıkabilirler, bizi şaşırtacak düzeyde ileri çözümlemeleriyle de... İktidarın el değiştirmesini uzak bir gelecekte görme ya da sürüp giden yaşamından varlıklarını tehlikeye atacak kadar rahatsız olmama hali kavganın sonundaki zaferi görünceye kadar devam eder. Onların ancak kavganın sonunda kazanacak tarafın yanında yer alacakları, dahası onlardan önce yeni iktidara göz dikcekleri de ezberlerimiz arasında.

Fakat bizim bu defa ele almak istediğimiz kesim onlar da değil. Yani kendi ayrıcalıklı yaşamlarından vazgeçemeyenler ve sınırları teorileştirenler değil. Bu sayıda ele almak istediğimiz aydın kesimi işçi sınıfı ya da aydınlar içinden gelmiş olsunlar kendi yaşamlarını devrimci bir tarzda yaşayarak bunun bedelini ödeyen ya da ödemekten çekinmeyen ancak yoksul emekçilerin yaşantılarına yabancılaşmış olanlar... Burjuvaziye karşı düşünce suçunu işlemekten çekindiklerinden ya da bu sınırı kabul ettiklerinden değil, sınıfla arasındaki mesafeden dolayı bir türlü onun içinde kök salamayan aydınlar...

Bu aydınların bazıları sadece sınıfın içinde yaşama alışkanlıkları olmadığından, elitleştiklerinden öyledir. Yaşam alışkanlıkları, hayran oldukları roman ya da film kahramanlarından çok uzaktır. Teorik olarak sınıfın aydınıdır. Emekçilerin kendi yanında yer alanlara karşı gösterdikleri özeni, önemi

bilirsiniz. Siz onun kapısını çalın, o bütün dünyasını önünüze sersin. Ama bu aydınlar nereye gitse bir aykırılık, sınıfın içinde bir yabancılık fark edersiniz. Onu, işçilerin karşısında üstenci bir konumda da görebilirsiniz, kalabalıklar içinde kenarda ya da kendi yaşam çevresinde yalnız başına da bulabilirsiniz. Her durumda bu “ilişki” karşılıklı bir ilişkiden uzaktır. Teorik olarak sınıfı küçümsemezler ama sınıftan öğrenebilecek bir ilişki de geliştiremezler. İşçi sınıfının gelecekteki toplumu yönetecek sınıf olduğunu teorik olarak kabul eder ve sonra onu yönetmeye çalışırlar. “Sınıfa gitmeliyiz, sınıfı eğitmeliyiz, sınıfı siyasallaştırmalıyız” sözlerinden onları tanırırsınız. Bu aydınlar “kendisi için aydındır”. Aynı şekilde çeşitlendirebileceğimiz gibi kendisi için devrimci, kendisi için sosyalisttir. Gerçekliğin içinde kök salmaz, kendi gerçekliğini yaratır ve onun içinde yaşar. Bir tarafta savaş meydanında körlemesine vuruşan, sınıflar mücadelesinin somut deneyimlerine ihtiyacı olan ama buna ulaşmaya birikimi, zamanı ve enerjisi olmayan yalnız bir sınıf diğer tarafta onunla temas kuramayan, onun dünyasına yabancı soyut bir aydın... Kimisi sınıfın içinden gelen, yıllarca sınıfın içinde mücadele eden bu aydınların sınıfın içinde bir yer edinmemesi her iki taraf açısından son derece trajik. Kendisini öncü olarak görür, tarihsel anlarda aniden parlar ama karşılıklı bir ilişki kuramadığı için bir türlü öncü olarak kabul edilmez. Bugün

karşısına geçip bunu söylemeniz üzüntüden ya da haksızlığa uğramış olmaktan öfkelenir, kahrolur.

Gerçekten de işçi sınıfının kurtuluşu için samimiyetle dirsek çürütüp kafa patlatan bu aydınlar ya da aydınlanmış işçiler nasıl olur da sınıfa bu kadar yabancı olabilirler? Konunun ve aradığımız cevabın özeti Marx'ın en başa tutturduğumuz sözünde. "İnsanların varlıklarını belirleyen bilinçleri değil, tam tersine onların bilincini belirleyen toplumsal varlıklarıdır." Sınıfın içinde yaşamayan, ondan öğrenmeyen, onun eleştirisinden, süzgecinden geçmeyen ve onun savaşının bizzat içinde olmayan aydın, devrimci teorinin tüm kumaşlarını sarınsa da çırılçıplaktır.

Bir aydın, kendisine yönelen

bu tarzda bir eleştiriye "sınıf

bizi ne zaman çağırdı da biz

onun yanında olmadık"

demiş. Egzersizimizi

başlatan ilk kıvılcım

burada çaktı. Sınıflar

mücadelesi akıp gi-

diyor, siz onu izliyor,

çözömlüyorsunuz ama

onunla birlikte kav-

ga alanında yaşamayı

değil, -uygun görürse-

niz- çağrıya icabet ederek

ziyaret etmeyi sınıfın aydını

olmak için "yeterli" görüyor-

sunuz. Sanki danışma makamı...

Sanki sınıf onu bulmak zorunda... Sanki

onun sınıfla buluşmaya hiç ihtiyacı yok.

Arada sırada, sınıf için "belirlediği" bilgi

paketiyle grev ziyaretlerine gidip sınıfın ya-

nında olmak... Grevde ya da eylemdekileri

orada bırakıp eve dönmekle görevini yapmış

olmanın gururu... Teorik olarak oturup çö-

zümlele bunu kesin olarak sınıfa yabancılaş-

ma olarak tanımlar ve hatta mahkûm eder.

Sınıfa da "sakın bu aydınlarla güvenmeyin" diye de uzun bir makale yazar.

Burada bize itiraz edecek olan aydınların birikimlerinden dolayı bolca argüman bulacaklarından eminiz. Hatta gerçek dünyanın ihtiyaçlarını bir kenara bırakırsak

masa başında bizi ikna bile edebilirler. Ama gerçek, kütüphaneler dolusu kitabı un ufak edebilir. Okur teorik savaşı küçümsediğimizi düşünmesin. Aydınların bir kısmının politikanın bu karmaşık alanında kıyasıya bir mücadele verdiklerini ve bunun bedelinin de ne kadar ağır olduğunu biliyoruz. En dar hücrelerinin içinde bile işçilerin ne düşündüğünü ne hissettiğini anlamaya çalışanları, onunla ilişki kurmak için çabalayanları da biliyoruz.

Sözümüz, dibinde durduğu ağacın gölgesini kendi gölgesi sanan aydınlara...

Toplumun büyük kesiminin aileleriyle birlikte yoksulluk ve yoksunluk içinde bir savaş yürüttükleri, her metrekarede

bir mücadelenin patlak verdiği

zamanımızda hiçbir fedakâr-

lık sınıfın göze aldıkların-

dan daha büyük değildir.

Onlarla birlikte ör-

gütlenmenin günlük

sorunlarını çözmeden

mücadelenin büyük

sorunlarına çözüm

bulamayız. Günlük so-

runlarla, birlikte uğra-

şırken ufukları açacak,

önyargıları kırarak cüm-

leler bulmalıyız. Söylediği

merak edilen ve zor zaman-

larda aranan kişiler olmalıyız.

Bildiklerimizi, öğrendiklerimizi

ve aktarmak istediklerimizi yaşamın içinde sınımlayalım. Emekçilere bu karanlıktan nasıl kurtulabileceklerini, yaşamın içinde, gözle-rinden kıvılcımlar saçarken, karanlık bulut-lar üzerlerine çökerken anlatmalıyız.

Sınıfın aydını kendi düşüncesinin suçundan yargılandığını zannedebilir ve hatta öyle kabul görüyor olabilir. Oysa o, işçi sınıfının düşüncesinin taşıyıcısı olduğundan, sınıfın burjuvaziye ortadan kaldırma potansiyelinden dolayı yargılanır. İşçi sınıfının aydınının suç mahali kendisini çevreleyen bir şeridin içinde değil işçi sınıfının etrafını sarmış barikatın içindedir.

sena şat

Neredesin Herakles?

'Direnmenin Estetiği' Yazı Dizisi -II

V. POLİTİK SANATIN
MERKEZİ PARİS

SÖMÜRGEÇİ FRANSA
TUGAYLARI SAKLIYOR

Romanın ikinci cildi ara durak Paris'te başlar. Dağılan İspanya Cumhuriyeti'nden çıkarılan enternasyonal savaşçılarla birlikte Benanlatıcı akşam vakti ara bir durak olarak Paris'e varır. Paris sadece kahramanlarımız için değil, dönemin komünistleri için de dinlenmek ve yeni planlar yapmak için bir ara durak, geçiş rotasıdır.

Paris'in merkezinde Casimir Périer Sokağı'ndaki Cercles des Nations Kütüphanesine karar-gâh kurarlar. İkinci Cumhuriyet döneminde Estourmelle Markisi için yapılan ve o dönemde sahibi İsveçli bankacı Aschberg'in Alman birliği cephesinin kurulması için komitenin ve dünya barış hareketinin hizmetine sunduğu bir saraydır burası. Benanlatıcı bitkinliğini atmak üzere en yakınındaki raf-lardan birine elini atarak bir kitap seçer kendine.

Binsekizyüzyonyedi kasımında henüz yeni yayımlanmış olan bu kitap, amiral gemisi Medusa'nın

geçirdiği kazanın hikâyesini anlatır. Kitabı eline alan herhangi bir okur gibi, onu otuzsekiz senesinin eylülünde okuyan Benanlatıcı da içinde yaşadığı dönemin gelişmele-re gebe olduğunu, dar kafalılığın, kibirin ve açgözlülüğün yönlendirdiği bir imparatorluğun taşraya seferler yaparak büyüdüğünü görür, bu yolla kâr sahiplerini ve onların kurbanlarını tanır.

«Uzun süren savaşıardan, Fransızların yenilgisinden, Napoleon'un Sankt Helena'ya sürülmesinden sonra, neredeyse istediği bütün sömürgeleri elde eden Büyük Britanya, sağladığı güçlü konumuyla On Sekizinci Louis'yi başa getirmiş ve Fransa'ya sadece Afrika'nın en batı ucundaki kurak steplerle ve yarısı çöllerle kaplı kara parçasını

Théodore Géricault
Medusa'nın Sali

bırakmıştı. Ümit Burnu'ndan başlayarak güneyin doğal kaynaklarını değerlendiren, Gambia'nın verimli sahiline ve Bathurst Limanı'na sahip olan İngilizler, buna ilaveten Fransızlarla birlikte kauçuk ticareti yapma ve bunu nakliyat limanları ve tabyalarıyla güvence altına alma hakkını kendilerine tanıtmışlardı.» DE

Biscaya Körfezi'ni geçmekte olan amiral gemisi Medusa'nın güvertesinde sömürgeyi yönetecek yöneticiler, mühendisler, sağlıkçılar, subaylar, hizmetliler ve köleler vardır; toplam insan sayısı üçyüzaltmışbeştir. Kalabalık gibi görünse de sömürgeleştirmek için gittikleri topraklarda yaşayanların karşı koymaya yetecek sayıda değildir. Hedef Senegal'dir ancak buraya varamadan gemi bir kaza geçirir. Geminin filika sayısı yeterli gelmeyince malzemelerinin tamamı geminin parçalarından yapılan ve mürettebatın ancak üçte birini alabilecek yediye yirmi metre büyüklüğünde bir sal inşa eden kazazedeler denizin ortasında can kavgasına tutuşurlar. Aç ve susuz günlerce denizin ortasında kalan yolcular yeri gelir birbirini denize atar, yeri gelir intihar eder... Dördüncü güne gelindiğinde ancak altmışyedi kişi sağ kalabilmiştir. Onüçüncü günün sonunda yalnızca onbeş kişi hayatta kalır.

Bu trajik kazadan sağ çıkanlar anılarını kitaplaştırır. Bu kitabı okuyan Fransız ressam Géricault kısa sürede Medusa'nın hikayesini

anlatma isteğiyle görkemli bir işe kalkışır. Neredeyse beşe yedi metre büyüklüğünde bir kanvasa yapılan bu resim Medusa kazazedelerinin dehşetini, hayal kırıklıklarını ve buna rağmen kaybetmedikleri umutlarını anlatır. Ressam koşullar ne kadar zor olursa olsun, insanın soluk alıp verdiği sürece yaşama isteğinin devam ettiğini görür bu hikâyede.

«Géricault, bu on dört Temmuz¹ oğlu, dibe gitmenin, çözülmenin karşısına dikilebilecek güçleri tanıyordu, devrim onun içine işlemişti, tıpkı bir yara izi gibi; toplumsal refahın egemen olduğu bir yapının kurulmasında etkili olabilmek için bir beceriye sahip olabilmeyi istemişti, ama sahip olduğu tek şey sanatının diliydi, bir dönemin çürüyüp gitmesini anlatmaktan çok işkencecileri, kendisinin de katlanmak zorunda kaldığı ve sınırlarını yıpratan işkencecileri göstermek için kullanmıştı bu dili.» DE

Benanlatıcının Medusa'nın öyküsünü okuduğu, yirmibiri yirmiikiye bağlayan gece Çekoslovakya, Alman nüfusunun yoğun olduğu bölgelerini (Sudetenland) Hitler'e bırakıyordu. Géricault, hâlâ ayağa kalkıp kollarını ileri uzatmayı becerebilen son

1) 14 Temmuz 1789'da 14 Temmuz 1789'da Paris'te devrimci isyancılar Bastille olarak bilinen Orta Çağ'dan kalma cephanelik, kale ve siyasi hapisaneyi bastılar. Saatler süren çatışmalar sonucunda isyancılar Bastille'i ele geçirdi. Bastille Baskını Fransız Devriminin başlangıcı oldu.

kişileri resmetme cesaretini gösterebiliyor, sal köpüren mavi yeşil sularda sürükleniyor, dalgaların üstünde durmaksızın inip çıkıyorken, dışarıda yaşanmakta olan yirmi bir Eylül içeri sızarak Benanlatıcının üstüne geldi. Géricault sanki dışarıda, kentte bir yerlerdeydi, sanki

onu bulmalı, ona çalışmasına atfetmiş olduğu anlam hakkında sorular sormalıydı. Bu düşüncelerle kahramanımız salonu terk ederek tablonun orijinalinin bulunduğu Louvre müzesine doğru yürümeye başladı.

ENTERNASYONAL BİRLİK AVRUPA'YA DAĞILIYOR

Kanlı meydanları arkalarında bırakan savaşçılar her ne kadar cepheden ayrılmış olsalar da mücadele etmeye devam eder. Şiddetli saldırılar, geri çekilmeler, yaralıların çığlıkları, ölenlerin suskunluğunun Paris'te bir hükmü yoktur. Burada her şey o kadar farklıdır ki artık ne için çaba sarf ettiklerini bilemez duruma gelirler.

Fransız topraklarına adım attıkları andan itibaren bir sahra olarak görülürler. Dağıtılmış ordunun askerleri, kaçaklardan oluşan kitleler dikenli tellerin çevrelediği çitlerin arkasına sürülür, bunların ancak çok azı geçerli bir pasaportla gözaltından kurtulmayı başarır.

«Bir karşılama, bir hoş geldin umudu, dayanışmaya ilişkin bir belirti beklentisi uçup gidi vermişti, burada Halk Cephesi yoktu, bizi yalnızca jandarma karşılamıştı, yalnızca polis arşivlerinde yerimiz vardı.»
DE

İspanya hakkında konuşmak istenilen şeyler boğazlarında düğümlenir. Barış gösterilerinin ve politikalarının en rahat hayat bulduğu yer olarak bilinen Fransa'nın gerçek yüzü savaşçıların karşısındadır.

Avrupa'da şimdilik bir 'barış' vardı. Bu barış mistik bir mutluluk haline gelmişti ve korunması doğüstü güçlerle donatılmış birkaç kişinin elindeydi. Çekoslovakya'nın boyun eğişi, olası saldırıların, belki de bir dünya savaşının önüne geçtiği yanılgısını başarılı bir şekilde yaratmıştı. Kentin bütün dünyayı ilgilendiren bir olay karşısında heyecan içinde olduğu yadsınamazdı, her yerde insanlar akın akın toplanıyor, son gelen haberleri tartışıyorlardı, ama bu kadar heyecanla izledikleri şey kendi çaresizliklerinin öyküsünden başka bir şey değildi; sürükleyici bir olaylar zinciri gibi gösterilmek istenerek saptırılan öyküleri.

«Herkes büyülenmiş gibi esrarengiz entrikalara takılıp kalıyordu, insanlara umut aşılanıyordu, bir çözüm beklentisi içinde olduklarından Çekoslovakya'nın tehlikeye düşmesinin İspanya'yı görmezden gelmenin bir sonucu olduğunu fark etmiyor, İngiltere ve Fransa'nın saygınlığına ilişkin vaazların yarattığı bulamıklık içinde, burada organize bir suç işlendiğini görmüyorlardı. İspanya hesaptan düşülmüş, Çekoslovakya'nın maruz kaldığı tehdit bağımsız bir sorun haline getirilmişti. İspanya cehenneminde hâlâ bir karar için mücadele ediliyordu, buna karşılık Batının kitle iletişim araçları halka,

kahramanları diplomatlar olan sansasyonel bir oyunun hamleleri ve karşı hamlelerini yansıtmakla yetiniyor, işçi sınıfının militan öncülerinin etki gücünü elinden alıyor ve tanıyor, yönetenlerin arkasında duran büyük finans gücünün ise adını anmıyordu.» DE

Avrupa hala 'olası' savaşı konuşmaya devam ediyordu. Bir yandan komünistler de bu gelişmelerin Sovyetleri nasıl etkileyeceği üzerine tartışıyorlardı. Bu tartışmalarda dönemin önemli isimleri de yer alıyordu. Benanlatıcı toplantı ortamının heyecanına kapılıyor ama bir yandan da ihtiyatlı durmaya özen gösteriyordu. Genç Komünist Enternasyonal'in ilk başkanı Münzenberg partiden ihraç edilmişti, onun yakın arkadaşlarından olan ve İspanya İç Savaşı'nda askeri doktor olarak görev yapan Max Hodann tartışmaların ortasındaydı. Bu isimlerin yanına Enternasyonal Tugaylar'ın üyelerini Avrupa'da himaye etmede görevli olan Otto Katz da eklenmişti. Circles des Nations'un geniş salonlarında argümanlar uçuşuyor, İskandinav sendika temsilcileri, İspanya'ya yardım örgütünün adamları, politikacılar, parti üyeleri pahalı goblenlerle donanmış salonlarda tartışıyorlardı.

Avrupa'da enternasyonal tugaylarla bağlantılı komünist önderlere olan güven sarsılıyordu. Bunda Avrupalıların çabalarının da payı büyüktü. Komünist Enternasyonal Sekreteri Pieck'in Moskova'dan geldiği söyleniyordu, Merkez Komite faşizme karşı

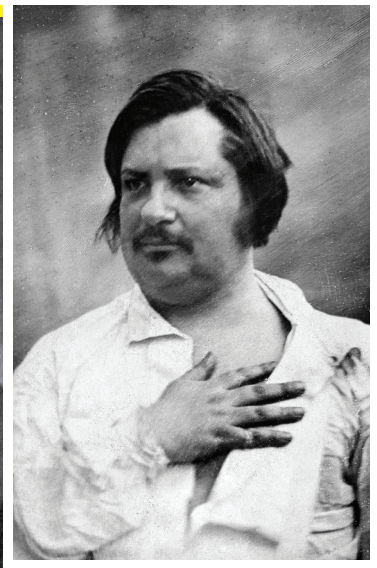
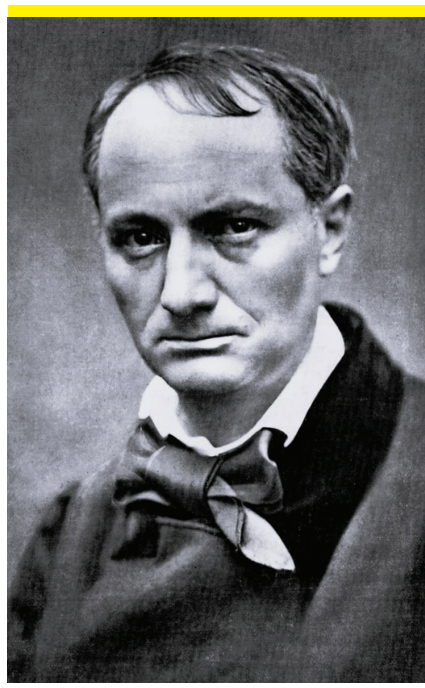
ortak mücadele çağrısında bulunmuştu. Batılı güçlerin metafizik bir biçimde şişirilen savunma eğilimiyle histerik karalama hezeyanları aynı anda gerçekleşiyordu, Büyük Alman İmparatorluğu'nun bu karalama politikası Sudetenland'ı feda etmesi için Çekoslovakya'yı dize getirmeye odaklanmıştı. Öte yandan İngiltere ve Fransa'nın, saldırgan karşısında artık Sovyetler Birliği'yle iş birliği yapacağı söylentileri dolaşıyordu. Bu karışık ortam en çok Alman firmalarının kazancını arttırdı. Faşizmin finansçıları bu puslu havadan faydalananıyor, Avrupa ülkelerine asıl tehdit olarak Sovyetleri gösteriyordu. O nedenle faşizme karşı mücadele geri plana atılmış, daha çok Sovyetler tartışılıyordu.

«Bütün bu tehditkâr bağırış çağırışlar, vatanperver nutuklar arasında işler bağlanmıştı, Çekoslovakya'nın kendisinden talep edilen bölgelerden çıkmasından başka bir şansı kalmıyordu. Görünen oydu ki, iki yıldır sürdürülen bir siyaset artık meyvelerini veriyordu. İngiltere'nin, Fransa'nın ve taraf olmama kılıfı altında onları destekleyen ülkelerin Sovyetler Birliği'ni yalnızlaştırma ve boğma isteği faşizm korkusundan daha ağır basıyordu.» DE

Savaş hala bir söylentiydi, her şey belirsizken ilerleyen tek şey Nazilerdi. Faşist Alman orduları toprakları yuta yuta ilerliyor, bütün Avrupa bunu sessizlikle karşılıyordu. Fransız emekçileri ise ne kadar barıştan yana olduğunu söylese de baskıyı silkeleyip atmaya hazır değildi henüz. Savaştan nefret ediyorlar ama savaş için çalışmaya zorlanıyorlardı. Hayatta kalabilmek için, kendilerine sadece sakatlık ve ölümden başka bir şey getirmeyecek olan malzemeyi üretmek zorundaydılar. Güçleri birleştirmeye, ödünsüzlüğe çağrı sönüp gitmişti, zenginleşme tutkusunun leş gibi kokusu yükseliyordu artık. Cellatlara atılmış olan çiçekler toplanıp Paris'in göbeğindeki Meçhul Asker Anıtı'na kondu, geleceğin milyonlarca savaş kurbanını göklere çıkarmak için bir çiçek dağı oluştu. Komünistleri bekleyen görev, kâr edenlerin ayakta tuttuğu ve halkları aşağılayan, uysallaştıran sistemi sonsuza dek ortadan kaldırmaktı, ancak bunun için bir araya gelmeleri için bir savaşın resmen başlaması gerekcekti.

Willi Münzenberg

Soldan sağa: Eugène Sue
Charles Baudelaire
Honoré de Balzac

“KÖTÜLÜK ÇİÇEKLERİ”

O gün herkesin gözleri önünde oynanan şiddet ve suç melodramını ifade etmek için, yine Fransızların sanat dünyasına kazandırdığı isimlerin üzerinden bir tartışma yürütülür. Fransız topraklarında enternasyonal savaşçıların maruz kaldığı ikiyüzlülük ve kötülüğün köklerine Benanlatıcı, Fransız kültürü ve sanatının yardımıyla iner. İnsanın en karanlık yanlarının görüldüğü o günleri, Marksistlerin karamsar havalarından dolayı çok da sevmediği üç sanatçı üzerinden tartışır; yazar Eugène Sue ve Charles Baudelaire ile çizer Charles Meryon.

Eugène Sue’nun karanlık ve meçhul karakterleri vardır. Ayrıntıları frapan renkleri içinde betimleyen, olan bitene dışarıdan meraklı bir gözle bakan bir anlatım tarzı ile toplumun safrası olarak görülebilecek alt tabakanın dünyasını ifşa eden üslubu başlangıçta Benanlatıcıya itici gelse de sonra bu karanlık ayrıntıların belli bir toplumsal durumu anlatmada çok etkili olduğunu düşünür.

«Marx ve Engels, Mystères de Paris’nin, Fleur de Manie’nin, Juif Errant’nın yazarını tek taraflı değerlendirmiş, onun yarattığı figürlerin yanı sıra kişisel olarak da gizemciliğe, vahşete düşkün olduğunu, mucizeye, kurtuluşa ve Tanrı’nın lütfuna inandığını öne sürmüşlerdi. Onların gözünde Sue yalnız bir kördü, yaşamla dolup taşan kent Sue için bir ideden öteye gitmiyor, gördüğü her şeyi kendi halüsinasyonlarına indirgiyordu.» DE

Medusa’nın Salı’nın ön çalışmaları sırasında Géricault’nun cesetleri model olarak kullanmasında yardımcı olan bir anatomistin oğlu Sue, başlangıçta donanma doktorudur ve yaptığı uzun deniz yolculuklarından sonra yazmaya başlar. Sanat tartışmalarının çağrışımlarıyla ilerleyen yazar, Géricault’nun umudu ve kurtuluşu arayan eserlerinden, insanın en karanlık dehlizlerine girip çıkan bir dostun sanatına geçiş yapar.

Marx ve Engels’in her seferinde hayranlıklarını dile getirdiği bir diğer Fransız yazar Balzac’ın toplumsal çözümlemeleri yanında gerçekten de Sue bir amatör olarak kalır. Çağdaş olan Balzac ile Sue aynı zamanda sınıfsal bir çatışmanın da içindedirler. Soylu sınıfına yakın olan Balzac gericidir, ama Marx ve Engels tarafından ilerici olarak değerlendirir, çünkü kendisinin de ait olduğu sınıfı bütün çelişkileri ve dağılma alametleriyle betimlemeyi başarır. Diğer yandan çağdaşı Sue ise sosyalist devrimden yana bir solcudur, ama insanın en karanlık ve kötücül taraflarını gören bir solcudur.

Fransız sanatının açığa vurduğu ‘kötü insan’ Eugène Sue’nun karanlık evreninde geliyor, bir akıl hastanesinde hayatı sonlanan gotik çizer Charles Meryon’un çizimleriyle büyüyor, doruk noktasına Marksistlerin belki de en sevmediği yazarlardan Charles Baudelaire’de doruk noktasına ulaşıyordu. Benanlatıcı her şeye böylesine kişisel bakan bu kentin özelliğini onun düş dünyasının sınırlarını zorlayan sanatı aracılığıyla beslendiğini görüyordu.

«Her şeye böylesine kişisel bakmak bu kentin bir özelliği idi, bu bakış olmaksızın Lautréamont'un ve Rimbaud'nun sanatı çıkmazdı ortaya, kültürel devrimin kaynağı Münzenberg'in de söylediği gibi ister istemez Paris olacaktı, Münzenberg'in toplumsal ve siyasi olanla edebi ve görsel olanın bir bütün olduğuna dair fikirleri belli bir düşünce dünyasına gönderme yapıyordu, bu düşünce dünyasını temsil edenler asla verili örnek ve kurallarla yetinmek istemiyor, yapıları saydamlaştırıp o yapıların içinde olup bitenleri görebiliyor, gözümüzün önünden hızla geçip giden, ancak şöyle bir bakmaya fırsat bulabildiğimiz bir yüzü, bir dönemin uğursuzluğunun veya bir dönemin üstüne çöken belanın aynası haline getirebiliyorlardı. Münzenberg, bizim açıklıktan, çekincesizlikten, yenilenme isteğinden anladığımız her şeyi kuşatan sanatsal bir yaşama biçimini kastetmişti, görsel devrim onun için zenginleşmiş, gerçekliğe daha fazla yaklaşmış kavramların oluşturulması için bir yoldu.» DE

VI. SÜRGÜNDE BRECHT

SÜRGÜN BİR ALMAN ŞAIR

Sanatın başkentinde savaşçılara ayrılan süre biter. Benanlatıcı artık İspanya cephelelerinden önce yapmayı en iyi bildiği şeye, şimdi bir sürgün olarak, devam edecektir. İspanya'nın ardından, faşizmin karargâhı olmuş evine geri dönmesinin yolu yoktur, bu yüzden başka komünistlerle birlikte İsveç'e doğru yola çıkar. İsveç'e giden Benanlatıcı burada bir fabrikada "temizlikçi ve ateşçi" olarak çalışır. Aynı zamanda gizli olarak çalışmalarını sürdüren parti için küçük görevler üstlenir.

Bu bölümde İsveç'teki yeraltı direniş çalışmaları, İsveç devletinin savaşa karşı tarafsız görünmeye çalışması ama bir yandan da siyasi ve Yahudi kökenli sürgünlere mülteci hakkı vermeyişi (bu sürgünlerden bazılarını İsveçli komünist işçiler evlerinde gizler), bu sürgünleri kapı dışarı ederken onları ölüme teslim etmesi ve böylelikle de ister istemez Nazilerin tarafını tutuşu anlatılır.

Yazar Peter Weiss'ın kendi yaşamından çokça iz gördüğümüz bir bölümdür İsveç bölümü. Weiss'ın yakından tanıdığı Bertolt Brecht bu bölümde romana dahil olur. Brecht de İsveç'te sürgün bir komünisttir. Benanlatıcı kısa bir süre de olsa Brecht'in asistanlığına soyunur.

Alman bir şair, oyun yazarı ve kuramcısı olan Bertolt Brecht'in hayatı tıpkı çağdaşı komünistler gibi savaşlar, yasaklar, sürgünler ve sansürlerle geçer. Birinci Dünya Savaşı sırasında zor bela lise öğrenimini tamamlar, daha sonrasında Münih Ludwig Maximilian Üniversitesi'nde doğa bilimi, tıp ve edebiyat okur. Savaşın son yılında Augsburg askeri hastanesinde sıhhiye askeri olarak görevlendirilmesinden dolayı öğrenimini yarıda bırakmak zorunda kalır. Bir sene sonra doğacak oğlu ikinci paylaşım savaşında bir bombardımanda yaşamını yitirecektir.

Tiyatro Brecht'in dünyasına bindokuz-yüzyırmilerden itibaren kabare oyuncularıyla girer. Yirmidörtte Berlin'e taşınır. Komünist kimliği burada şekillenmeye başlar ancak Alman Komünist Partisi'ne üye olmaz. Otuzüç şubatında meydana gelen Reichstag

Çizim: Gargoyle, 1853, Charles Meryon

Brecht sahnede,
oyuncularla konuşuyor

yangını, Brecht ve ailesinin hayatında bir kırılma yaratır. Hitler'in muhalefeti temizlemesine vesile olan bu kundaklama olayı sonrası Hitler iktidarını kurarken Brecht ve ailesi Berlin'i terk eder. Ardından Brecht için yasaklar dönemi başlar. Gestapo Almanya'da Brecht'in eserlerini toplatır, yaktırır ve yasaklatır. En sonunda Brecht'i otuzbeşte vatandaşlıktan çıkarırlar. Danimarka, Stockholm, Finlandiya ve İsveç'i sürgün dolaşır.

Şimdi yıl bindokuzyüzotuzdokuzdur. SSCB ile Almanya arasında saldırmazlık paktı imzalanır. Benanlatıcı İsveç'te kendi gibi sürgün komünistlerle birlikte Brecht'in evinde toplanır. Böylece Brecht roman akışına dahil olur. Yaklaşan savaş, sürgünlük ve tiyatro bu bölümün temel yapı taşlarıdır.

«Bir kuşku, bir karşılıklı birbirini kollama atmosferi doğmuştu bu toplantıda. Atölye oradaki sınımış ve suskun konuklarıyla, dağınık düzenekleriyle bir tür sorgu odasına benziyordu. Brecht yeniden Fransız komünistlerinin ve Almanya'da yeraltındaki antifaşistlerin durumuyla ilgili bilgilere yöneldi. Fransa'ya gelince, dedi Mewis hafif azarlayıcı bir tonda, Parti'nin gerici güçlerle uzlaşması söz konusu değil. Saldırmazlık paktı Fransa'da ideolojik bir adım olarak değil, siyasi, askeri bir adım olarak görülecekti. Almanya'da da hiçbir komünist faşizmle uzlaşmış değildi. Yine de rejim karşısında bir tavır geliştirmek, gerici Çan Kay Şek diktatörlüğünde Çin komünistlerinin tavrına benzeyen bir tavır geliştirmek ve meşruiyetimizi yeniden elde etmek için çalışmaktır bizim için geçerli olan.» DE

BRECHT'İN ESTETİĞİ

Brecht bir yandan komünist kimliği ile tanınırken onun ismini dünyaya duyuran asıl nokta tiyatrodaki yarattığı devrimdir. Roman da Brecht'i komünist hareket içinde anlatırken asıl olarak tiyatrosunun etrafında bir kurgu geliştirir. Okur, gittiği her yerde yazmaya, üretmeye devam eden komünist bir sanatçının yaşamına yakından bakar. Bu tartışmaları yakalayabilmek için asgari düzeyde de olsa Brecht tiyatrosunu bilmek gerekir.

Kısaca özetlemek her ne kadar Brecht tiyatrosuna haksızlık olsa da, tartışmalara biraz daha hakim olabilmek adına dramanın evrimsel gelişimine yakından bakalım.

Brecht'e kadar dramada ağırlık geleneksel Aristocu anlatımdır. Geleneksel ve sürprizsiz dramatik anlatımda ağırlıkta olan taklit (Nimesis) ve duygusal boşalmadır (Katarsis). Seyircinin ilgisi oyunun sonu üzerinde toplanır. Her sahne, bir ötekisi için vardır. Olayların akışı düz bir çizgide ilerler ve evrimsel bir zorunluluğu içerir. Seyirci orada yalnızca bir (dördüncü) duvar olarak vardır. Oynanan bir 'oyun' değildir. Temsili yapılan, talihini yaşamak zorunda olan kahramanların başına gelen felaketler, onların takip ettiği kehanetler ve kurtarıcıların öyküsüdür. Bu öykülerin başı, ilerleyişi ve sonu bellidir.

Brecht tiyatrodaki o zamana kadar 'normal' olan anlatımı tamamen ortadan kaldırır ve dramaya diyalektik bir estetik getirir. Epik tiyatro olarak da anılan bu türde geleneksel anlatımdaki tüm unsurlar ters yüz edilir.

«*Brecht'in estetik kuramı, temelinde naivetenin bulunduğu ve eksenini yabancılaştırmanın oluşturduğu birbiriyle aynı kategoride olmayan, ancak diyalektik bir bütünlük taşıyan sekiz temel kavramdan oluşmaktadır. Bu kavramlar şöyle sıralanabilir: Naivete, mesel çalışması, epizotik anlatım, gestus, yabancılaştırma, tarihselleştirme, anlatımcı yapı, gösterimci oyunculuk*» (Parkan 2004, s.50)

Öğrenimini Marksizmde tamamlamış Brecht, kuramını uzun bir teori-pratik süreci içinde oluşturur ve temelinde diyalektik tarihi materyalizmin yasaları yer alır. Bu özelliklerden ötürü Brecht tiyatrosuna "diyalektik tiyatro" demek daha akla uygun olsa da "epik tiyatro" kavramını tümüyle terk etmek de mümkün değildir. Çünkü, onun önerdiği tiyatronun biçimi, ancak epik tür içinde vücut bulabilmektedir. Brecht'in estetik kuramının ruhunu diyalektik ve tarihi materyalist felsefe, bedenini ise epik tiyatro oluşturur. (Parkan 2004, s.75)

Epik (Diyalektik) Tiyatronun temel sekiz unsuru kısaca şöyle açıklanır:

Naivete: İnsanlar arasındaki toplumsal ilişkilerden oluşan bir örgünün olağan dışı bir gözle -safılıkta- görülmesidir. Elmanın yere düşmesi en çok verilen örnektir. Elmanın ağaçtan yere düşmesi başta 'doğal' görünür. Ancak bu olayı doğal karşılamayan bir göz buna 'neden' sorusunu sorar ve ancak o zaman bir cevap bulabilir. Yoksulluk var olmak zorunda mı, savaşlarda ölmek doğal mı, annelik yalnızca doğurmakla mı mümkün vb. sorular Brecht tiyatrosuna bu kavramla dahil olur.

Mesel çalışması: Geleneksel tiyatrodaki yönetmenin kafasında oluşan 'yorum'a karşıt olarak, ekibin tümün bir masa etrafında ortaya çıkarması gereken analiz çalışmasıdır. Oyun yalnız yönetmenin değil, artık tüm ekibin ürünüdür.

Epizotik anlatım: Aristoteles'in Epik kavramından türetilmiştir. Aynı anda ortaya çıkan birçok olay hep birden gösterilebilir,

ama bu olayların tümü konuyla ilintilidir.

Gestus: Oyun metinlerine ilişkin olmak-tan çok, gösterimsel anlam taşır. Sahnedeki oyun kişinin sınıfsal konumunu belli edecek bir yüz ya da beden tavrı işlenir.

Yabancılaştırma: Sahnedekinin bir oyun olduğunun seyirciye hatırlatılması amacını taşır (seyirci artık dördüncü bir duvar gibi etkisiz değildir).

Tarihselleştirme: Yabancılaştırma materyalizmin diyalektik yasalarına tekabül ettiği ölçüde, tarihselleştirme de tarihi yasalarına tekabül etmektedir. Her konuyu tarihsel bağlamında ele alma demektir.

Anlatımcı yapı: Yapıt içinde şu ya da bu ölçüde yer alan seyircinin ön yargıları ya da ideolojileri betimlenen dünya(sı)yla çatışarak anlatımcı yapıyı verirler. Seyirci, sadece betimlemeye dayalı olmayan bu yapıya özdeşleşmediği için aktif bir konuma gelerek eleştirel bir tutum alır.

Gösterimci oyunculuk: Oyuncunun çalışmasında iki düşman sürecin birleşmesi (oynamak-göstermek ile yaşamak-özdeşleşme) söz konusudur. Oyuncu, iki karşıtın mücadelesinin ve geriliminin derinliğinden, kendi etkilerini çekip çıkarır.

SAVAŞ İSVEÇ’İ KUŞATIYOR

Brecht üretken olduğu kadar hızlı bir yazardır da. *Cesaret Ana* bir ayda, *Lukullus* on dört günde çıkmıştı ortaya. Brecht her şeyi kafasında bitirdikten sonra işe koyuluyor, geriye bir tek onu gün ışığına çıkarmak kalıyordu.

İsveç’te üretmeye devam eden Brecht’in sanat dünyası savaşla ve sürgünle şekillenir. Mültecileri kucaklamış gibi görünen İsveç’in komünistlere ve Yahudilere (Brecht hem komünist hem bir Yahudiydi) karşı karanlık tutumu, hükümetin devrimcilerin peşlerine taktıkları hafiyeler, Nazilerle gizli birlikler sırayla ifşa olur. Bu sırada bir İsveç halk kahramanıyla tanışır, Engelbrekt, ya da Brecht’in başlangıçta Almanca ismine uygun olarak adlandırdığı Engelbrecht.

Egemenlere karşı savaşan bu onbeşinci yüzyıl kahramanı onu ânında etkiler, şedidliğini, öfkesini bu figüre ekler, karakteriyle ve onun önemiyle ilgili ayrıntıları henüz öğrenmeden onu kafasında yaratmaya başlar. Engelbrekt’i ele alarak, sürüklenmiş olduğu bu ülkenin tarihi karşısında da bir tavır almaya çabalar.

«Görünüşe bakılırsa burası yabancılara, farklı olanlara karşı acımasızlığın egemen olduğu bir yerdi. Düşünmenin indirgenmesine teslim olma eğilimi, onu Almanya’dan da kaçırın bu açık eğilim Brecht için yıkıcıydı. Ama yine de İsveç’te kalmak istiyordu. Ona burada, tıpkı Fyn Adası’ndaki Skovsbo sahilinde olduğu gibi çalışabileceği bir ev tahsis edilmişti, ayrıca demokratik ve gerici güçler arasındaki boğuşmanın ne yöne gideceğini gözlemlemek de ilgisini çekiyordu. Yine de faaliyetini kesmeye ve başka bir yere gitmeye hazır olduğunu söylemesi, sürgün yaşamının getirdiği bir yöntemin nitelenmesi anlamına geliyordu.» DE

Radyolarda Almanların ilerleyişi verilir. Komünistler bu ilerleyişe karşı Sovyetlerin neden tavır almadıklarını kendilerine sorar. Sovyetler Birliği gafil mi avlanmıştı? Yoksa Alman saldırısını mı destekliyordu? İngiltere ve Fransa belki de sözümona yardıma hazır olma görüntüsü veriyor, ama Alman birlikleriyle Kızıl Ordu arasındaki çatışmayı bekli-

yordu, görünüşe bakılırsa parti de onlar gibi bilgiden yoksundu. İsveç Komünist Partisi kendi basın organında savaşın emperyalist karakterini vurgulamaktan başka bir şey yapmıyordu. İsveç böyle bir savaşta tarafsızlığını, ulusal bağımsızlığını korumaktan başka bir şey düşünmüyordu.

«Parti bile, savaştan bir önceki akşam hâlâ savaşın patlak vereceğine inanmıyordu. Sovyetler kendi basın organını açıklamalardan mahrum bıraktığı için bu basın Almanya’ya savaşın yolunu açan Batılı güçlerin saldırganlığı ve üç Eylül’de Wistula’ya giren, dokuz eylülde Varşova önlerine varan, on bir eylülde San’ı geçen ve Curzon Hattı’na yaklaşan Alman ordularının barış niyeti hakkında spekülasyonlar döktürmeye devam etmişti.» DE

Köşe yazılarında ilk imalar belirmeye başlar, bu imalar Polonya’nın var olma hakkının kuşkulu olduğu, zaten batısını Alman İmparatorluğu’ndan ve doğusunu Rusya’dan kopardığı yolundadır. Polonya’nın parçalanmasına görünüşe göre karar verilmiştir.

«Batılı güçler Sovyetler’in hareket özgürlüğüne karşı tavır almıştı, çünkü Alman işgali sayesinde Polonya’nın bütününe göz dikmişlerdi. İngiltere ve Fransa tarafından geri çevrilen Sovyetler Birliği kendi toprağı-

nı korumak için gereken adımı atmış, Almanya'nın savaş niyetini bertaraf etmiş ve bir ateşkese ulaşılmamasını sağlamıştı. Savaşın devamını isteyen, Alman saldırısının Sovyet devletine yöneleceği umudunu taşıyan Batı'ydı.» DE

Parti Eylül'den itibaren bir yalnızlığın içine düşer. Komünist parti doğrudan bir faşizm eleştirisinden kaçınarak, bunun da ötesinde Batılı güçleri asıl düşman olarak gösterip onları savaşın devam etmesinden sorumlu tutarak, daha önce kendisini bir mücadele partisi kılan inisiyatif gücünü bağlar. Bu aylar boyunca on dokuz bin üyesinin yedi binini kaybeder.

Saldırmazlık Paktı imzalanmıştı, ancak Almanlar durmuyordu. Kızıl Ordu da bu ilerleyişi görüyor, kendini korumak için onlar da birliklerini konumlandırıyordu. İngiltere ve Fransa ise, iki güç arasında savaşın patlak vermesi umudunu taşıyordu. Ama yine de İsveç Komünist Partisi, Sovyetler Birliği'nin barışçı siyasetini vurgulayıp Komintern bağlantısı içinde tarafsızlığın korunmasını savunduğunda ve İsveç'in Finlandiya krizine müdahaleden elde edeceği çıkarları teşhir ettiğinde, basın bunu küçümseyerek bir kenara fırlatıp atıyordu.

«Faşizm karşıtlığı yapmak artık sadece sosyal demokrasinin, ilerici burjuvazinin, hatta liberal aristokrasinin hakkıydı.» DE

Bu gergin bekleyiş sırasında Benanlatıcı hem parti hem enternasyonal içinde süregiden tartışmalara yakından dahil olur. Belirsizliğin ve karamsarlığın içinde yine edebiyata tutunur. Brecht'in asistanı olarak çalışmaya devam ederken ilk yazma deneyimlerini gerçekleştirir. Bir yazar olma hayali birden somutlanmaya başlar.

«Profesyonel yazar olmak, bu niteleme profesyonel devrimci gibi geliyordu kulağa. Devrimin taşıyıcılığı yapan devrimcilerin arkasında duran kitle aynı zamanda yazarların da arkasında duruyordu, onların sadece kendileri için tasarladıklarını sınıyor, düşüncelerini yoğunlaştırmakla onların sözlerine can katıyorlardı.» DE

VII. ENGELBREKT VE İSVEÇ

HALK KAHRAMANLARI
SANATA YÖN VERİYOR

İnsanlık var olduğu süre boyunca baş edemediği birtakım durumlar karşısında kahramanlık olgusunu ortaya çıkarır. 'Kahramanlık' kavramı insanlık tarihi boyunca destanlara, mitolojik hikâyelere, dinî anlatılara ve neredeyse her türden sanat eserlerine konu olur.

Sanat alanında farklı biçimlerde ele alınmış olan kahramanlık konusuna mito-

Resim: 1659'da Kopenhag Saldırısı
Frederik Christian Lund, 1887

lojik kahraman karakterlerinden, dinî figürlere, asker kahramanlardan süper kahramanlara birçok şekilde rastlamak mümkündür. Türü ne olursa olsun tüm kahramanların ortak özelliği belli bir topluluğun ya da tüm insanlığın kurtuluşu için öne atılmasıdır. 'Kahraman' her daim bireysel değil toplumsal bir varlık olmuştur.

Sanat tarihine yansıyan ilk kahramanlar mitolojik öykülerden etkilenilerek ortaya konan yarı tanrılar ya da doğaüstü güçlere sahip olan figürler iken, daha sonra dinî kahramanlar; azizler, peygamberler ve meleklerden oluşan karakterler sanata konu olur.

Mülkiyet ilişkilerinin gelişmesi, devlet olgusunun ortaya çıkışı, artan nüfus için toprak ve ganimet arayışları farklı hikayeleri de beraberinde getirir. Artık kahramanlar daha realistiktir. Asker kahramanlar, yönetici-lider kahramanlar, kurucu kahramanlar...

BİR KÖYLÜ LİDERİ ENGELBREKT

Peter Weiss Brecht'in Engelbrekt tiyatrosuna geçmeden hemen önce, okura kapsamlı bir tarih sunumu yapar. İskandinav topraklarında değişen ticari ilişkilerin politik birlik-telikleri nasıl şekillendirdiği, toplumsal üretim biçimlerinin ve üreticilerinin (bu bölgede özellikle madencilerin) etkisini anlatabilmek için ondördüncü yüzyıldan bir panorama sunar.

İskandinavya tarihinde uzun süre varlıklarını sürdüren Vikinglerin çağından sonra Danimarka ve İsveç topraklarında yaşayan halklar geleneklerine bağlı kalıp kendi krallarını seçmeyi sürdürdüler. Norveç ise krallığın babadan oğula geçtiği bir sistem benimser. Magnus Ericsson binüçyüzondokuzda İsveç'in seçilmiş kralı olarak tahtı devralırken aynı zamanda büyük babasından dolayı Norveç tahtının da sahibi olur. Böylece İsveç ve Norveç bir kez daha birleşir. Ancak ne İsveçliler ne de Norveçliler bu birleşmeden memnun kalmışlardır ki bu durum uzun sürmez ve binüçyüzellilere gelindiğinde yollarını ayırma kararı alırlar.

Dönemin İskandinavyasına hakim olan iki ticari -tabii aynı zamanda politik- birliktelik vardır. Bunlardan biri Alman tüccarların başını çektiği, onüçüncü ve onbeşinci yüzyıllar arasında Avrupa'nın kuzeyinde özellikle Almanların yaşadığı topraklarda hakimiyet kuran Hansa Birliği'dir. Bir diğeri, Hansa Birliği'nden bir süre sonra kurulan ve İskandinav halklarının içinde olduğu Kalmar Birliği'dir. Bu birliğin kurucuları Danimarka, İsveç ve Norveç olmasına karşın zamanla Finlandiya gibi başka İskandinav ülkelerini de içine alır.

İsveç'in Almanya topraklarına yakın kıyı bölgeleri Hansa Birliği'nin hakimiyetindeyken bu durum zamanla toplumsal koşulların zorlamalarıyla da değişir.

Binüçyüzondokuz yılında İsveç ve Norveç, kral Magnus Eriksson'un yönetimi altında birleşir. Binüçyüzdoksanyedide kraliçe birinci Margaret, İsveç, Norveç ve Danimarka'nın Kalmar Birliği adında tek bir güç altında birleşmesine etki eder. Fakat Margaret'ten sonra gelen Danimarkalı yöneticiler, İsveç soylularını kontrol edemezler. Kitabın bu bölümünde özel olarak birinci Margaret'ın ufak bir kız çocuğu olarak geldiği krallığın başına geçişi anlatılır.

«Kral değişim çağından bir esinti getiriyordu beraberinde, kendi iş alanının açılmasını ve kâr etmesini isteyen bu kukla temsilci, efendiler sınıfının bu temsilcisi aynı zamanda Avrupa'nın toplumsal değişimlerine açıktı, Avrupa'da feodal egemenlik köylü ayaklanmalarıyla sarsılıyor, burjuvalar krallık saraylarına söz geçirebiliyor, imparator ve Papa'nın otoritesi zayıflıyor, devlet yönetimi merkezîleşiyor ve zanaat, meta ekonomisi, para dolaşımı gittikçe örgütlenip güçleniyordu.» DE

Krallıkta söz sahibi olan egemenler bir değişim içindedir. Bu değişim taht kavgalarını beraberinde getirir. Birbirleriyle rekabet eden ve taht iddiası uğruna dönen entrikalar yüzünden birbirlerine düşman kesilen klanların kavgasının dışında duran bir diktatöre ihtiyaç doğar; bu diktatörden hoşnutsuzlukları terör estirerek çözmesi, ama öte yandan egemenlerin aracı olarak kalması beklenir.

«Albrecht von Mecklenburg lehine kararın beraberinde getireceği risklerin ve kazandıracaklarının hesabı, güçlü kıyı kentlerinin bu hükümdarının Danimarka'dan gelebilecek atağı engelleyeceği ve iktidarlarını ayak-

ta tutabileceği yolunda yukarıdakilerin beslediği umut, toprak sahiplerinin, maden işletmecilerinin ve tüccarların kuzey Almanya'nın Hansa Birliği'yle ilişkilerin sağlamlaştırılarak sermaye birikimi oluşturulması beklentileri, ekonomide büyümenin sağlanması, üretimin artırılabilmesi, yerlilerin çok yönlü çıkarları uğruna yabancı hükümdara gösterdikleri yaltaklanma, öte yandan küçük çiftçilerin yükselen faiz ve vergiler karşısındaki korkusu, çıkmaza giren küçük toprak sahiplerinin huzursuzluğu, işte bütün bunlar yeni kral sunulurken dile gelmeliydi.» DE

Josse Eriksson, Pomeranyalı Erik yönetimindeki Kalmar Birliği'nin İsveç'teki icra memuru vali ve silahtarıydı. Birçok ilin yönetimini ve ekonomisini elinde tutan Eriksson'dan özellikle madenciler ve köylüler şikâyetçiydi. İcra memurunun rüşvet almasından, halk üzerindeki baskılarından ve şantajlarından bıkmış olan köylüler, aslında bir maden işletmecisi olan Engelbrekt Engelbrektsson aracılığıyla Kalmar Birliği kralı Pomeranyalı Erik'e şikâyetle bulunurlar.

Küçük soylu sınıfının temsilcisi Engelbrekt Engelbrektsson, Dalarne ve Bergslagen'de devam eden köylü isyanlarının liderliğini üstlenir. Şikâyet edilen husus yine vergilerle sınırlı kalmamış ve Danimarkalı

Vali Josse Eriksson'un Dalarne'de köylülere yaptığı zulümlerin dayanılmaz bir hal almasına başladığı ileri sürülür.

Aslında isyan etmeden evvel Engelbrekt iki kez Danimarka'ya gider ve Eric'ten sorumluların cezalandırılmasını ister. Birincisinde oyalayıcı bir cevap alır, ikincisinde ise açık bir şekilde talepleri reddedilir. Bunun üzerine Engelbrekt, Dalarne'den harekete geçer ve kısa sürede çevresinde birçok isyancı toplar. Bir süre sonra amaçları sorunları çözmenin ötesine geçer. Onlar artık kralı İsveç'ten kovmak ve ülkeyi Danimarka'dan ayırmak isterler.

Hareket kısa zamanda bütün İsveç'te yankı bulur. Dahası köylülerin yanı sıra burjuvazi ve ruhban sınıfı da isyancılardan yana tavır alır. Nitekim bindörtüyüzotuzbeşte İsveç'te bir konsey toplanır ve kendi hükümetlerini ilan ederler. Ancak bir sene sonra Engelbrekt bir suikast ile öldürülür ve yerine onunla birlikte Danimarka'ya karşı savaşmış olan Karl Knutsson geçer. Karl, yeni kral seçilene kadar İsveç'i yönetir.

Engelbrekt iktidarda kalamamış olsa da onun özgürlük peşinde süren isyanının etkisi İsveç halkında hala yankılarını bulur.

*Özgürlük en iyi şeydir
tüm dünyada aranan bir şey,
özgürlük hakkını taşıyabilir.
Kendin olmak ister misin?
bu yüzden özgürlüğü altından daha çok seviyorum
çünkü özgürlük onurdan sonra gelir.²*

ENGELBREKT BRECHT'İN SAHNESİNDE

Brecht'in İsveç hayatı oyun metinlerini tiyatrolara kabul ettirme ve oyunlarını sahneleme çabası içinde geçer. Engelbrekt'in hikayesini oyunlaştırma fikri bu zorlanmalar sonucu ortaya çıkacaktır.

İsveç'in bilinen kurumlarından Dramatik Tiyatro'nun yöneticisi Bayan Brunius'a, Brecht'in Galilei'nin el yazmaları iletilir. Brunius bunun ilk önce İncil'deki Galileialar ile ilgili olduğunu düşünür ve 'dini metinler oy-

2) Engelbrekt ayaklanmasının başlangıcında, Piskopos Thomas Kral Eric'in yanında, ancak daha sonra fikrini değiştirdi ve Engelbrekt'i destekledi. Piskopos Thomas'ın "Özgürlük Şarkısı" 1960'lara kadar tüm İsveçli okul çocuklarına öğretilirdi.

Engelbrekt'in öldürülme anını canlandıran bir çizim

namadıkları' gerekçesiyle okumadan reddeder. Brecht'e aracı olan kişi bunun rönesans aydını Galilei olduğunu söyler ve Brecht'in Galilei dosyası diğer bekleyen metinlerin arasına konulur. Bu durum karşısında Brecht öfkelenir. İsveç yabancılara ve farklı olana acımasızlığın egemen olduğu bir yerdir. Bu yüzden onları onların yerel kahramanı ile etkilemeyi planlar. "İsveç'te egemenler karşısında yer alan özgürlük savaşçıları kim" diye sorar. Engelbrekt'i ilk orada duyar ve tüm benliğini, öfkelerini ve arzularını o figürde oluşturur.

«Başarıyla sınanmış eski model uygulanarak bizi nasıl karşı karşıya getirdiklerine bir baksanıza demeyi istiyorsun. Fokurdan kalay kazanlarının başında ajitasyon yapılabiliyorsun sadece. Bütün bunların yanı sıra da, dedim, konusu Engelbrekt olan bir oyunun planlanmasına katkıda bulunmaya çalışıyorum, Engelbrekt on beşinci yüzyılın otuzlu yıllarında yaşamış olan bir lider, İsveç özgürlük mücadelesinin lideri, Rosner heyecanla irkildi, işçi sınıfını harekete geçirebilecek bir konu olabilir bu, diye bağırdı, dergide bununla ilgili bir yazı yazmalıyız, henüz bunun için erken olduğunu söyledim, Brecht'in oyunu bu, malzemeyi onun için topluyorum, oyunu kışın sahnelemek istiyor, dedim ve ansızın üstümde bir güçsüzlük hissettim.» DE

Brecht baskıyı, sıkıntıyı çalışmak için bir meydan okuma olarak görür ancak bu defa malzeme toplama sorunlarına bir de temanın inatçılığı eklenir. Engelbrekt tarih kitaplarına göre zamanı geldiğinde ansızın karanlığın içinden çıkagelmiş, bir döneme damgasını vurduktan sonra da ardında hiçbir iz bırakmadan kaybolmuştur. Bir geçmişinin yokluğu, bindokuzyüzotuzdörtten yirmiyedi nisan

bindokuzyüzotuzaltıya kadar devam eden bir yıl on aylık kısa süreli etkisi, baltayla öldürülüp gömüldüğü yerin belirsizliği; çeşitli nedenlerden dolayı, ya onun etkisini sınırlamak, onu öykünülecek birisi olarak değil de başarısız birisi olarak göstermek ya da etrafını saran sırrın da yardımıyla onu idealize edebilmek, bir aziz olarak gösterebilmek için hayatını karanlıkta bırakma eğilimi... Brecht bütün bu olumsuzluklarla işe başlamak durumunda kalır.

«Böyle bir adam yoktan var olmaz, di-yordu Brecht. Soruların kuşattığı bu figürün içinde belireceği tarihsel gerçekler ortaya çıkarılmalı, henüz kişiliği belirmemiş bu adamı harekete geçirmiş, eyleme ve çöküşe sürüklemiş olan mekanizmalar araştırılma-lıydı.» DE

Piskopos Thomas von Strängnäs'ın şiirinde *then litzla man*³ olarak betimlenen Engelbrekt hakkında bilgi toplama yolculuğu aslında Weiss'in yolculuğudur. Kitabın bu bölümünü yazmak için uzun bir vakit harca-yan yazar topladığı bilgilerin hakkını verir. İskandinavya tarihi ve içinde özel olarak Engelbrekt'in tarihi çok ayrıntılı verilir.

Brecht oyununu iki bölüm olarak tasar-lar. Birinci bölümde egemen güçler öne çı-karken ikinci bölümde bastırılan güçler, yani köylüler öne çıkacaktır. Ticareti geliştiren ve

kentler kuran erken dönem burjuvazisi, şato-larda ve kiliselerde oturan derebeyleri ve üst düzey ruhbanlar toplumuna başkaldıracak, Engelbrekt öyküsü bir sınıfsal dönüşümün öyküsü olacaktır.

«Yeni bir sınıfın yükselişi yüz yıl sür-müştü, bu sürecin açık belirtileri olmamıştı, yeni sınıf yerli aristokrasiden bağımsızdı ve yabancı girişimcilikle iş birliği için-deydi, hareketli sermaye toprak mülkiyeti karşısında avantaj sağlamıştı. İki dünya çarpıştıyordu, bunlardan birisi eski güç araçlarını kaybetmekle birlikte diploması ve askerî üstünlük sayesinde hâlâ imtiyazla-rını elinde tutabiliyordu, diğeri sömürünün feodal biçimlerini ortadan kaldırarak ilerici bir güç haline gelmişti, ama aynı zamanda ekonomik açıdan yeni bir yağmacılık düzeni kurmaktaydı. Onların altında ise asıl geniş taban, köylü sınıf vardı, bu kesim ilk dönem-lerin serbest köylüsünün devamıydı ve elleri-nin altındaki serfleri koruyabilmişlerdi.» DE

İsveç köylerinde bağımsız çiftçiliğin kalıntıları korunabilmişti. Toprak sahipleri genç derebeyleri ve genç şövalye statüsünü elde ediyor, radikal değişimlerin zorlama-sıyla iyi gelir getiren maden işletmeciliğine yöneliyorlardı. Buna karşılık küçük çiftçiler düşüş içindeydi, her geçen gün vergi yükü altında biraz daha eziliyorlardı. Hiçbir hakkı olmayan serfler aşağılanmaktan kurtulacak imkâna henüz sahip değillerdi, maden ocak-

3) Küçük adam anlamına gelir. Engelbrekt gerçekten de tarih kitaplarında hep çok kısa boylu biri olmasıyla tanınlanmıştır.

larına yaptıkları mekân değişimiyle sanayileşme sürecinin ilk aşamasında gündelikçi ve maaşlı işçi olarak çalışmaya başlayarak ayaklanacak kitlelerin ilk oluşumunu da hazırlamışlardı.

Brecht oyunun dramatik olay çizgisinin tasarımından önce sahne tasarımına karar verir. Figürler ancak mekân somutlaştığında belli bir düzen, dağılım ve ilişkiler ağı içinde elle tutulur hale gelir. Temel konsept aşağıdakiler ve yukarıdakilerdir.

«Ondördüncü yüzyılın sonundan özgürlük mücadelelerine kadar olayların şarkılarıyla sunulmasından söz edilince, oyunun basit, inişli çıkışlı dizelerle yazılması, en azından araya monte edilen bölümlerde bu tür dizelere yer verilmesi fikrini doğurmuştu. Doğallık açısından sokak tiyatrosundan yararlanılabildi. Sokak tiyatrosunun aktörleri sahneye çıkan soylular tarafından söz sahiplerinin kim olduğunu kanıtlarcasına aşağıya doğru itilecekti. Aşağıda bir debelenme, bir itiş kakış, pisliğin içinde sürünme, yukarıdaysa hiyerarşik, görkemli, basamak basamak yükselen bir geçit resmi.» DE

Almanlar Polonya'ya girip büyük bir hızla ilerlerken Brecht ve asistanları oyunun kurgusunu tamamlamaya uğraşırlar. Brecht'in amacı oyunun birinci bölümünde tarih sahnesinden silinip gidenlerle tarihe yön veren krallar arasındaki müthiş uçurumu gözler önüne sermektir. Tarihi, hükümdarların tarihi olarak algılayan tarih imgesi izleyicinin kafasında ters yüz olmalıdır. Yine de bugünkü mevcut duruma baktıklarında bir kez daha kandırılmış, tuzağa düşürülmüş

olarak içinde yaşadıkları dönemin de ne kadar karanlık ve tartışmalı olacağını sezerler.

Hâlâ bir tek kişi kaderlerini tayin ediyordu. Brecht savaşın aşağıdakiler ve onların davranışları üzerindeki etkisini betimlemeye geçmeden önce onlara önderlik edip onları yönetenlerin ne türden insanlar olduklarını gösteriyordu.

«Bu bir özgürlük mücadelesi, bir halk savaşı olduğu için yapılan her şey elle tutulur bir olay olarak gösterilmeliydi. Artık mesafeli bir yükseklikten görünen manzara, ulvi ve donuk bakışlar değil, somut devinimler, zift dökülmüş kazıkların birbirine bağlanarak hücum silahı inşa edilmesi ve kalelerin önüne itilmesi serilecekti göz önüne. Köylü ve işçi ordusu siper kazıklarının, baltaların, çekiçlerin, yabaların, topuzların, ganimet olarak toplanmış kılıçların ve mızrakların koruyuculuğunda düşmanın kalelerine doğru ilerliyordu. Nasıl ki daha önce sadece efendiler sahne alıyorsa, şimdi de sadece halk sahne alıyordu, tanrısallardan eser yoktu artık.» DE

Engelbrekt oyunu birçoklarının katkısıyla gelişir, tasarlanır, sahnelenmeye hazır olmak üzeredir. Ancak İsveç bir kez daha Nazilerle iş birliği içindedir. Dünya savaşı resmen başlar. Hem bir Yahudi hem bir komünist olan Brecht'in artık İsveç'e barınma imkânı kalmaz. İsveç'te geçirdiği yaklaşık bir yılın ardından Brecht yine yollara düşer. Geride yarım bırakılmış bir oyun ve Benanlatıcının kendi yazma serüvenini miras bırakır.

VIII. AVRUPA KOMÜNİSTLERİ FAŞİZM KAMPLARINDA

SÜRGÜN KOMÜNİSTLER FIRTINANIN İÇİNDE

Benanlatıcı Brecht'i yolcu ettikten sonra bir işçi olarak komünist faaliyetlerine İsveç'te devam eder. En son İspanya cephelerine gitmeden önce gördüğü anne-babasıyla İsveç'te yeniden buluşur. Bir süre hasret giderirler. Yahudi olan ailenin Heil çığlıkları arasında gelen zafer sarhoşluğunun yıkımından uzun süre kaçışlarını, önüne geleni altına alan bir insan selinin önünden çekilen, ayak sürüyecek ilerleyen, dağılmaya yüz tutan, grupları şekilden çıkmış, bitap düşmüş yayaların akını içinde kayboluşlarını dinler.

«Kendilerine ve geçtikleri bölgeleri hâlâ adlarıyla anadursunlar kendileri numaralara dönüşmüş bulunuyorlardı, ülkedeki bölgelerin adları değişmişti, Çekoslovakya'nın parçalanmış kadavrasından Bohemya ve Moravya protektorası ve özerk bir Slovak devleti doğmuş, Sudetenland bölgesi Üçüncü Reich'in parçası olmuş, Polonya ve Macaristan artakalan kırıntıların peşine düşmüştü. Sınır istasyonlarının yerleri değişmişti, bastıkları toprağın kime ait olduğu belirsizdi, eskiden kendilerini bir ırka değil de bir ulusa ait hissetmiş, baskı ve zulmün ilk belirtileri

görülmeye başladığında kendilerine zarar gelmeyeceğini düşünmüş olanlar da artık kendilerini, yurtlarından kovulmuşlar ve yurtsuzlar arasında görmek durumundaydılar.» DE

Bu sürgün yolculuğu annesinin hastalığını daha da kötüleştirir, artık yanındakileri bile tanımakta zorlanır, sürekli bir bakıma muhtaç kalır. Bir yazar olan Karin Boye, Benanlatıcının annesinin bakımına yardımcı olan kişilerden biri olarak romana dahil olur.

İsveçli bir şair ve romancı olan Karin Maria Boye, Sosyalist İsveç Clarté Ligi'nin ve kadın örgütü Nya Idun'un bir üyesidir. Bir zamanlar Clarté öğrenci hareketine katılır, toplumsal mücadelelerin içindekilerin arasında yer alır ancak sonra parti içindeki erkin sonuçlarıyla yüzleştğinde bununla baş edemez ve kırılğan iç dünyasına geri döner. Bu noktadan sonra da geride kalan enerjisiyle en kişisel düşüncelerini ve duygularını yok etmek isteyen müdahalelere başkaldırır. Bu dönem Boye'u umutlarını yitirmeyen ama melankolik bir kişiliğe büründürür.

Uluslararası alanda Karin Boye en çok distopik bilimkurgu romanı *Kallokain* ile tanınır. Bir faşizm distopyası olan *Kallokain*'de sorun gerçekliktir. Romanda öyküsü anlatılan dünyadevlet, diğer bütün devletler gibi halkı üzerinde tam bir egemenlik kurar, insanlara kendi gerçekliğini dayatır. Askeri

Karin Boye

bir hiyerarşi üzerinde yükselen bu mekanizmada en büyük gurur ise, silah arkadaşlarına layık biri olarak hainliğe karşı en yakınından bile kuşkulandırmaktır. İyi bir silah arkadaşı olma amacındaki Leo Kall, insanları bildiklerini söylemeye mecbur bırakan bir ilaç geliştirir. Kallokein, gerçekliğin acı ilacıdır. Artık kimse hiçbir şey saklayamayacak, her yerde görev başında olan polis gözleri ve polis kulaklarına rağmen ihanet içinde olan hainler daha eyleme geçmeden birer birer ortaya çıkarılacaktır. Ancak bir süre sonra Leo Kall gerçekleri söylemeye mecbur ettiği insanlardan duyduklarıyla başka türlü bir birliğin mümkün olabileceğine ve gücüyle, insanın içindeki bütün ölü kalıntıları iyileştirebileceğine dair bir şüpheye kapılır.

İkinci dünya savaşının ve faşizmin gölgesinde yazılan Boye'un Kallokein'i bindokuzyüz kırk senesinde yayımlanır. Bir kadın yazar olmasından mı yoksa komünist olmasından mı bilinmez, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'ün ve *Cesur Yeni Dünya*'nın yanında distopik eserler arasında ne Boye'un ne de Kallokein'in adı hiç anılmaz. Gerçek bir faşizm distopyasını yazmak belki de onu en çok yaşayanlar tarafından mümkündür. Öyle ki, Boye bu gerçekliğin altında kısa sürede ezilir ve romanın yayımlanmasından yalnızca bir yıl sonra yaşamına kendi elleriyle son verir. Bu intihar Benanlatıcının sağlığı kötü olan annesini iyice çöküşe sürükler. Anne, Karin Boye'u hatırlamasa bile, yazarın onda yarattığı etki baki kalır.

«Boye'nin kitabında gerçekliğin ayrıntılarıyla dolu bir malzeme gördüğüm için ister istemez onun bir labirente kaybolacağını, zamanın, onun bu malzeme karmaşası içinden çıkış yolunu görmesine engel olacağını düşünmüştüm, oysa Boye kitabı Kallokein'de, zaten derinden deforme olmuş bir realitenin nerelere kadar yayılabileceğini düşünüp sınırları zorlamış ve bizim, kendimizi koruma güdüsüyle bakmaya cesaret edemediğimiz bir sonraki aşamayı algılayabilmmişti.» DE

Direnmenin Estetiği'nin son cildinin komünist kadınlara bir saygı duruşu olması özelliğinden ilk derste bahsetmiştik. Bu ciltte Boye'dan sonra en çok anlatılan kadınların başında Charlotte Bischoff gelir. Bischoff'un

Charlotte Bischoff

öyküsü, sürgün Alman komünist hareketinin öyküsüyle birlikte anlatılır. Böylece komünist bir kadının peşinden fırtınanın merkezine, Berlin'e kaçak yollarla geri döneriz.

Charlotte Wielepp'in hayatı, gençlik yıllarından itibaren komünist hareketin içinde geçer. Özgür Sosyalist Gençlik, Almanya Genç Komünistler Birliği'nde faaliyet yürütür, yirmüçte Almanya Komünist Partisi'ne (KPD) katılır. KPD'nin kurucu üyelerinden Fritz Bischoff ile evlendikten sonra soyadı Bischoff olarak değişir. Weiss'in kitapta bahsettiği soyadı konusu, dönemin acı gerçeğini de açığa vurur. En büyük fedakarlıkları ve kahramanlıkları yapan Charlotte, Bischoff olarak anıldığında bu ona değil kocasına yazılır. Bischoff'un maceraları akla ilk Fritz'i getiregelmiştir, Charlotte'u değil. Peter Weiss biraz da bu yüzden özel olarak onun hikayesini anlatmayı bir borç olarak görmüş olabilir.

«Parti Stahlmann'a henüz çıkış izni vermiyordu, Stockholm'de ona ihtiyaç vardı. Arndt ve Funk da Bischoff dan haber alır almaz onun arkasından Berlin'e gitme niyetlerinden söz etmişlerdi. Onun görevi parti ileri gelenlerinin yolunu açmak, ülkede faaliyet göstermenin onlar için mümkün olup olmadığını araştırmaktı. Onurlu bir görevdi bu. Parti liderleri korunmalıydı. Gıyabi tutuklama kararı siyasi polisin elinde olsa da, başına yüksek bedel biçilenlere kıyasla onun yeraltında çalışması çok daha kolaydı. Yakalanırsa da Bischoff'un kaybı parti

açısından kabul edilebilir bir kayıptı. Aşağıdakilerin sayısı çok, yukarıdakilerin azdı, sayıları ne kadar azsa yerleri de o kadar zor dolduruluyordu. Bütün düzlemlerde yapılanlar birbirini tamamlayarak partinin bütünlüğünü oluşturuyorlardı. Ve Bischoff hiçbir zaman işi bir erkeğin mi yoksa kadının mı yönettiği ayrımını yapmayı istememişti. Partiye girdiğinden beri, yapılmak zorunda olanı hiç yüksünmeden yapan bir sürü kadın görmüştü her yerde. Ama parti, Rosa'ya rağmen, Zetkin'e rağmen erkekler tarafından yönetiliyordu. Merkez Komite'de tek bir kadın yoktu. Bischoff bunun böyle olmak zorunda olduğunu öğrenmişti. Oldum olası organizasyonu yapanlar erkekti. Yükselmek istemiyordu Bischoff. Bu tehlikeli yolculuğa gönderilmiş olması yeterince kabul gördüğünü gösteriyordu.» DE

Bindokuzyüzotuzdan sonra Bischoff Prusya Landtag fraksiyonunda ve KPD Merkez Komitesi'nde steno-daktilograf ve halkla ilişkiler uzmanı olarak görev yapar. Otuzdörtte Moskova'ya gider ve otuzyediye kadar Komünist Enternasyonal'in Uluslararası İlişkiler bölümünde çalışır. Otuzsekizde Almanya'da illegal faaliyetlere katılmak için partiye talepte bulunsa da, o sırada KPD'nin önemli liderlerinin sürgünde olduğu Stockholm'e gönderilir. Bischoff'un romana dahil olması asıl olarak kırkıbirde çıktığı illegal yolculuk ile olur.

Sürgünde olan diğer KPD'li komünistlerle kırkıbir haziranının sonunda bir yük ge-

mişiyle Almanya'ya yasadışı olarak girmeyi başarır. Romanda detaylı anlatılan bu yasadışı yolculuk bir ay sürer. Yolcuları biterken Naziler Sovyet topraklarına girerek büyük saldırıyı başlatırlar.

«On dokuz haziranda Göteborg'a gelmiş, yirmi iki haziran pazar günü her şeyin paramparça olduğunu düşünmüştü. Radyo sabahın erken saatlerinde Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne saldırdığı haberini vermişti. Radyoyu açmış ve donakalmıştı. Bir süre sonra ağzının hâlâ açık olduğunu fark etmişti. (...) Slovakya, Macaristan, Romanya Almanların yanındaydı. Tanklar ülkenin iç kısımlarına kadar ilerlemişti. Finlandiya'nın savaşa gireceği beklentisi vardı. Kızıl Ordu'nun böyle bir sürprize hazır olmadığı söyleniyordu. Hepimiz gibi. Yine uzun süreden beri bunu hesaba katıyorlardı. Akşama doğru da hükümetin resmî açıklaması geldi.» DE

Almanya ve Finlandiya'nın talebi doğrultusunda, İsveç'in zarar görmemesi için ödenen bir bedel olarak, bir İsveç tümeninin Norveç'ten Finlandiya'ya kaydırılması onaylanmıştı. Üç piyade alayı, iki topçu alayı, iki zırhlı alay, birçok zırhlı birlik, keşif birlikleri, öncü birlikler, istihbarat birlikleri, ulaştırma birliği, kurmay subaylar ve cephane... Bu küçük İsveç ordusu, Finlandiya topraklarında Sovyetlere karşı savaşması için yollanmıştı ve tümenin adı Engelbrecht'ti. Üstelik bu sadece başlangıçtı.

ANGKOR WAT: İLK TOTALİTER KENT

Hala İsveç'te sürgünde olan Benanlatıcı, İsveç Komünist Partisine üye olmaya karar verir ve ilk görevlendirmesi için Stahlmann ile buluşup, bundan sonra faaliyetlerine nasıl devam edeceğini konuşurlar.

Bu konuşma sırasında Stahlmann'ın aklına bir anı gelir: Alman Komünist Partisinin dağılmasından sonra Stahlmann Çin devrimcilerine askeri danışman olarak gittiği yolculuğu anımsar. Çin'e yolculuk, sınır güvenliği nedeniyle Kamboçya üzerinden gerçekleşir. Kamboçya'da inanılmaz bir antik yapının içinden geçerler: Angkor Wat. Tarihini ilk totaliter kenti...

«Dört bir yan bu yüzlerle doluydu, sayıları yüz kadar vardı, ifadeleri birbirlerine çok benziyordu, ay ışığında daha da belirginleşen kaşların altında gözbebeği olmayan badem gibi gözler, yayvan burunların gölgelendirdiği melankolik ve kederli ağızlar. Yine de insan onlara yaklaştığında savaşçıların yüzlerinin bireysel hatlara sahip olduğunu görüyordu, kiminin burnu küçüktü, kiminin büyük, kiminin ağız yayvandı, kiminin dar, kiminin elmacık kemikleri belirgindi, kiminin daha az belirgin, sanki yontucular binlerce kişiden oluşan kitlenin her bir bireyini kendine özgü özellikleriyle göstermeye özen göstermiş, buna karşılık kralları kişiselliklerinden soyutlayarak resmetmişler, adeta onları ruhaniler olarak lanetlemişlerdi. (...) Kutsanmış despotlar baştan beri ölümü aş-

mış, yumruklarının arasında tuttukları kılıç saplarıyla, mızraklarıyla sayısız insan ateşli bedenleri içinde ölümle yüz yüze gelmişti, örgülü saçlarıyla başlarını eğmiş kürekçiler de onların yürek atışlarıyla birlikte ölümün temposunu tutturmuştu.» DE

Angkor Wat, binyüzonbeş ile binyüz-kırkbeş yılları arasında Kral ikinci Suryavarman tarafından, tamamı tebaa-köle emeği ile inşa ettirilen bir kral-kenttir. Kocaman bir ovaya, yapay su kanalları, havuzları, tapınakları, konutları ile birlikte bir milyon insanın yaşadığı bir kent olarak kurulur. Dikdörtgen yerleşim planlarının hepsi bir pusulaya kusursuz oturan bir şekilde inşa edilir. Öncesinde sadece bir ormanlık alan olan araziye su, kilometrelerce ötede olan su kaynaklarından insan yapımı kanallarla gelir, iki büyük dikdörtgen göl oluşturulur, bu göllerden yine kanallar yardımıyla, yine tamamı tebaa tarafından küçük havuzlar inşa edilir.

«Bahçeleriyle, göletleriyle, su yollarıyla, idari binalarıyla, ambarlarıyla, mühimmat depolarıyla, pazaryerleriyle ve geçit meydanlarıyla bir milyonluk bir kent kurulmuş-

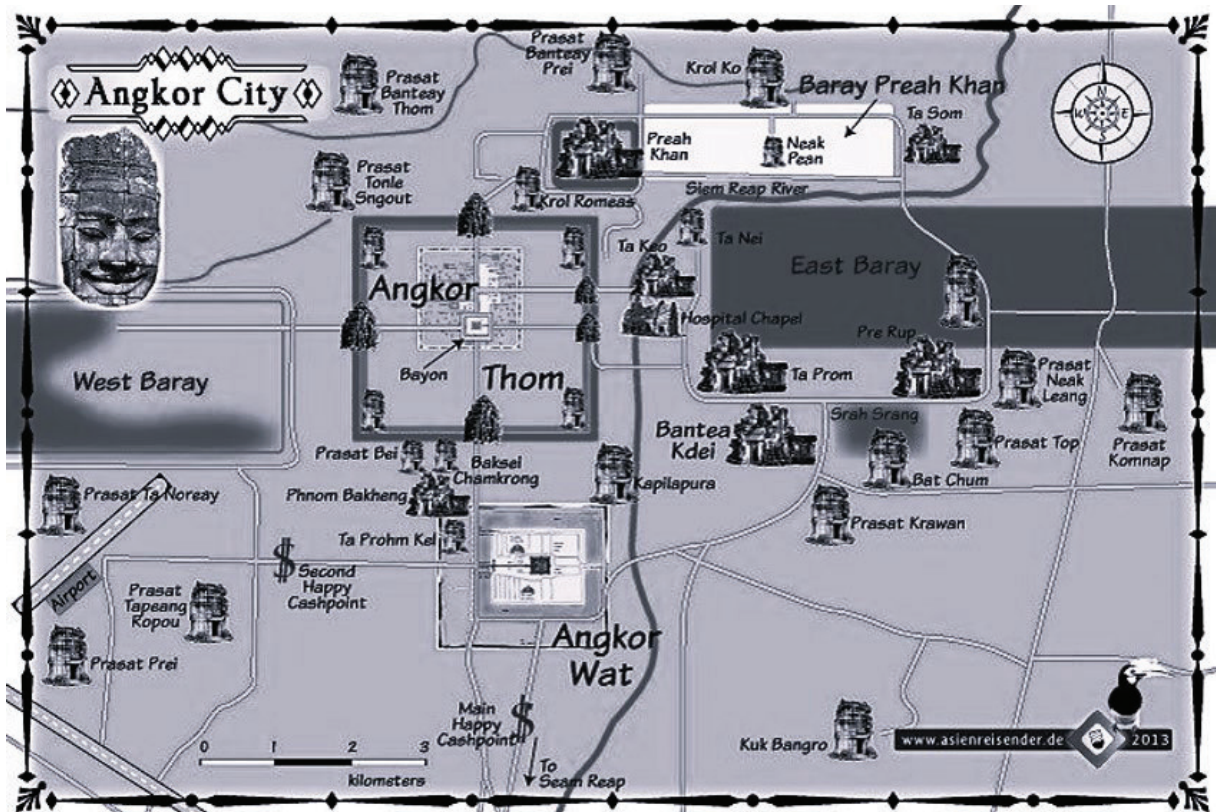
tu, hiçbir cadde yoktu ki, kuzeye ve güneye, doğuya ve batıya gitmesin, hiçbir cephe, hiçbir rölyef, hiçbir heykel grubu yoktu ki, ideal örneğe uygun olmasın. Gündelik yaşam yukarıdakilerin istediği gibi katı bir düzen içinde, tamamlanmış bir kompozisyon olarak sürüyordu, tesadüfi hiçbir şey, diya-gonal tek bir biçim yoktu burada, burada yaşayan herkesin özüne değiştire-lemeyen bir hayatın kesinliği sızmıştı, kimse burada isyan duygusu üretemezdi, burada ortaya çıkan şey ilk totaliter kentti, herkesin bir kastın rejimine ilk mutlak boyun eğişiy-di, bu kast kendini tanrısal olarak adlandı-racak kadar kendine güveniyordu.» DE

Angkor Wat tekniği kadar sanatıyla da bir egemenlik kuruyordu. Bu sanat kendi üreticisini aşağılıyordu, çünkü onları kendine yaklaştırmıyordu, ama bununla kalmıyor aynı zamanda işvereni de aşıyordu, kendilerini kutsal olarak tanımlayan krallar eninde sonunda ölümlü varlıklardı, onlar gelip geçecek ama bu sanat var olmaya devam edecekti.

«Sanat ne tür acılara yol açtığını sorgulamıyordu. Ayrıca ustalar ve deneyimli zanaatçılar da bu sanatın sürmesine katkıda bulunmuşlardı. Onlar bir ilkeyi izlemişlerdi, biçim bu ilke uyarınca onların ellerinde tamamlanmıştı. Tekliği içinde bu yapıt halkın korkusu ve derin saygısından doğmuş ve ortaya çıkan şey halk açısından daha derin bir aşağılanmanın ve ezilmenin anıtı haline gelmişti.» DE

Tebaanın ürettiği her şey onu ezme aracına dönüşüyordu. Angkor Wat'ta yüzyıllar önce yaşananların benzeri, bugün Stockholm'de, Berlin'de ve medeniyetler beşiği olarak görülen ikiyüzlü Avrupa'nın her kentinde kendini yeniden var ediyordu.

«Bütün olayların sonuçlarını görebilmek özel ve az bulunur bir yapılanma gerektiriyordu, buna sahip olan insanlar korkunç bir tehlikenin içindeydi, çünkü bu insanlar bizden daha geniş ve derin bir bakışa sahip olduktan sonra bir noktadan itibaren bizim dünyamızda yaşamayı beceremiyorlardı. Bu insanların iki seçeneği vardı sadece, gittikçe içe kapalı bir özellik kazanan, yalnızlaşmanın başka insanlarla birlikteliğin anlamını yavaş yavaş sildiği halüsinasyonlara geri dönmek ya da sanata yönelmek. Ama bu ikinci yol ancak insan dış dünyaya yönelmeye hazırsa açıktı. Eğer bu yitirilmişse sanatın alanlarına girmek de imkânsızlaşıyordu.» DE

Kitabın son cildinin son bölümü Rote Kapelle kahramanlarının yeniliş öyküsünü anlatır. Faşizmin altın çağı yaşanırken artık işkenceler, tutuklamalar, toplu imhalar, gaz odaları, tekellerin Nazilerle ilişkileri bir fısıltı olmaktan çıkar. Kulaktan kulağa anlatılanlar korkunçtur. Komünistlerden şanslı olanları tamamen yeraltına geçmiş, o kadar şanslı olmayanlar ise ya toplama kamplarında buluşmuş ya da yan yana infaz edilmiştir. Dönemin komünistlerinin yakasına ister istemez, tıpkı Dürer'in resmettiği gibi, bir Melankoli yapışır. Bu melankoliden kurtulmak Benanlatıcı ve belki de birçoğu için sanat ile mümkündür.

«Sanatın insanilikle aynı anlama geldiğini söylemişti Hodann, çünkü insan hayata katılmadığı, kendisinden vazgeçmemek için sürekli mücadele etmediği, durumu hep yeni bir bakış açısıyla aydınlatma baskısını yaşamadığı sürece sanatın kapsayıcı geniş etkisini anlayamazdı. Sanatın yanıtları her zaman müthiş olmuştu, çünkü bir tek sanatın yanıtları çağın tezlerini çürütmeye cesaret edebiliyordu, onlar örtük de olsa kendi zamanlarını aşmış ve yanılsamaların karşısına hakikati çıkarmışlardı. Ama siyaset, hakikat ve insanilik sözcüklerini, tıpkı ahlak ve etik kavramları gibi kötüye kullanmış, kuşku duyulur hale getirmişti. Sanattan söz ederken de genellikle özel bir durumdan söz etmiyor, sanatı zanaat olarak görmek

istiyor, bunun bahsedilen bir şey olmadığını, çalışıp çabalayarak öğrenilmesi gerektiğini düşünüyorduk. Tek gerekli olan bir şeyden edindiğimiz izlenimlerden hareketle sanatın arka planı hakkında kafa yormamızın nedeni, sanatsal dilin ne şekilde iletişim kurduğunu ve hangi etkilerin ürünü olduğunu saptama isteğiydi.» DE

Bu melankoliden kurtulanlar toplama kamplarında bile mücadeleyi sürdürürler. Toplama kampları ve gaz odaları gerçeği Avrupa'da ayyuka çıkar. Yalnızca orada yapılan insanlık suçları değil, aynı zamanda bu katliam merkezlerinin büyük tekellerle ilişkileri de öğrenilir. İnsan hayatıyla deneyler yapılan, insan bedeninden malzeme, emeğinden de meta üretilen yerlerdi buralar.

«Almanya'nın Haşeratla Mücadele Şirketinde yüksek tempoyla çalışıldı. Tam kapasiteyle üretim yapıldı. Bu madde etkili ve ucuz. Kilosu beş mark. Bin kişi için dört kilo kullanılıyor. Tutarı yirmi mark. Bir defada iki bin kişinin halledilebildiği hangarlar inşa ediliyor. Yeraltı hangarları. Dışarıda numaralı banklar var, giysilerin ve ayakkabıların bırakılması için. Cesetlerin yakıldığı fırınlara çıkan asansörler. Gelecek ilkbahar başlayacaktı işlem, kendi yaptığı teftiş gezilerinde beton odaları, ısıtma odalarını, kocaman barakaları görüp olaydan emin olmuş, tesislerin kapasite hesaplamalarında yer almış, buradan uzaklarda, Ana Karargâhın Büyük Mastürbatörü, bu ırkın yok edilmesi için ağzı köpükler içinde bağırırken duymuştu.» DE

Horst Heilmann
15 Nisan 1923
22 Aralık 1942

Hans Coppi
25 Ocak 1916
22 Aralık 1942

Kimya tekeli IG Farben, makine-araç tekeli Krupp ve sanayi sektörünün diğer birçok kuruluşu kampların yanı sıra bu iş için fabrikalar kurar, hâlâ çalışabilecek gücü olan tutsaklar burada sonuna kadar kullanılacaktır. İnsanların saçlarına ve dolgu dişlerine kadar her şeylerinin ellerinden alınıp son parçasına kadar kullanılması, onları ekonomik, ulusal bir planlamanın parçası haline getirir, bu planlama ulusun yabancı türlerden arındırılma görevini büyük kâr elde edecek yatırımlarla birleştirir.

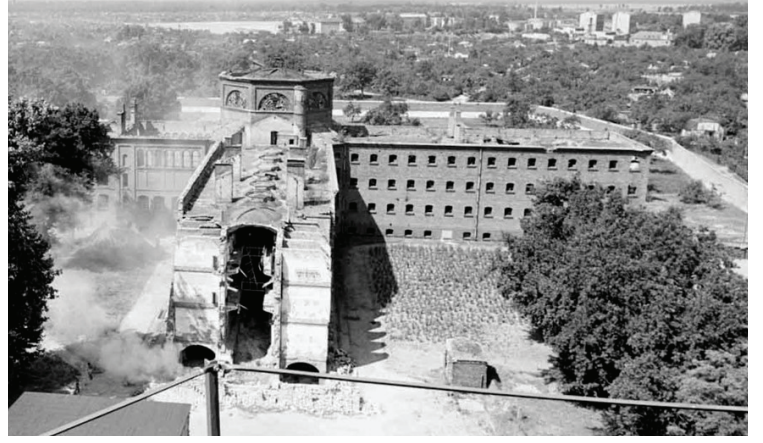
Aynı zamanda bu tekeller bir Anti-Bolşevik birlik de kurarlar ve çoğu Nasyonal Sosyalist Parti'yi finanse eder, hatta yöneticilerinin arasından bazıları da parti üyesi olur.

«İsimler mutfağın köşesinden gelen yumuşak tabak çanak sesinin üstüne yükseliyordu. Daha basit yaşamak ve tasarruf yapmak, demişti babam, bin dokuz yüz on dörtte olduğu gibi yirmili yılların ortasında da bu çağrı yapılmıştı bize, çağırıyor yapan dünyanın en büyük tröstü IG Farben'ın başındaki isim Duisberg'di, bunu duyduğumuzda savaşın geleceğini anlamıştık. Haniel, Wolff, Borsig, Klöckner, Hoesch, Bosch, Blohm, Siemens, gücü elinde bulunduranların sadece bir kısmının adını andığını söylüyordu babam. Sermayenin bin dokuz yüz otuzlardaki mücadelelerini arkalarında bırakmışlar ve uğradıkları zararı kısa süre içinde telafi etmişlerdi. O sıralar onların zenginlikleri benim gözümde de idil formatını yitirmişti artık, zarif tuğla bacalar ve minyatür cepheler görmüyordum artık, bunun yerine karşımda isten kararmış kaleler, mermer ve çelikten yıkılmaz yapılar vardı.» DE

Tekellerin finansal ve politik desteğiyle iktidara gelen faşizmin yükselişi ve iktidarını sağlamlaştırmasının öyküsü aynı zamanda ona karşı gelişen hareket ile birlikte anlatılır. Hikayenin başladığı yere, Berlin'e geri döneriz ve Coppi, Heilmann ile Rote Kapelle grubunun öyküsünü Benanlatıcının ağzından dinleriz.

Plötzensee Hapishanesi, Berlin
Rote Kapelle kahramanlarının
idam edildiği oda şu an bir anıt mekan
olarak korunuyor.

Bir işçi çocuğu olan Coppi'nin bir komünist olması, antifaşist mücadeleye katılması anlaşılır bir durumdur. Asıl ilgi çekici olan Schulze-Boysen gibi, Heilmann gibi Nazilerin direnişe katılma öyküsüdür.

«Heilmann'ın onbaşı üniforması içinde ne kadar da genç görüldüğünü düşündü ve bir güven çemberi oluşturuyordu, o yıllarındayken onlardan kuşkulunmayı kim akıl edebilirdi ki. Ama yakasının dışarıdaki kısmında görünen çift şerit onların çevresindeki ölümcül bir tehlikenin işaretiydi aynı zamanda. Başkomutanlığın şifre çözme departmanında görev yapan Heilmann'dan Coppi'ye haberler uçuyor, o da parmağı kısa dalga cihazında bunları gerekli yerlere iletiyordu. Bombardıman uçakları gökyüzünde görüldüğünde kilisenin kubbesi altına sığınmışlardı, başka kent sakinleriyle birlikte, ama bir hasımlık ürküntüsüyle onlardan uzak duruyorlardı, bombaları atanlar ise müttefikleriydi, Doğu cephesinin gerisinde onlardan gelecek sinyalleri bekleyen taraftı.» DE

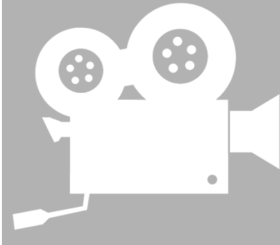
Rote Kapelle grubunun hızlı çıkışı savaş sırasında Sovyetlere çok büyük yarar sağlar. Bir yıl gibi kısa bir süre faaliyet yürüten ekipler bir örgüt olmadıkları için disiplin ve gizlilik konusunda açık verirler. Bu da onların sonunu getirir. John Sieg'in önderliğindeki Stockholm Grubu ilk ifşa olan ekip olur. Onların yakalanma haberi yine Coppi, Heilmann ve Bischoff aracılığıyla iletilir. Bu haber tüm Rote Kapelle grupları için yıkıcı olur.

«Heilmann çoğunlukla yaptığı gibi, korkuyu defetmek için zaman algısını genişletecek bir konuyu aramış ve Herakles'i zikretmişti. Söyle Herakles, dedi Heilmann, senin desteğin olmadan biz nasıl varlık göstereceğiz. Coppi, o kuvvetiyle şişinip durmadı mı, diye sordu, gücünü boşa harcamadı mı. O benim gözümden, dedi Heilmann, bizim erişemediğimiz her şeyi gerçekleştirmiş biri, onun büyüklüğü nefretinde ve hışmındaydı, önüne çıkan hiçbir düşmana aman veremeyi ilke edinmişti, sahtekârlıklara, riyakarlıklara hayır diyordu, onun sarsılmaz azmi, insanların ortak yaşamına zarar veren her şeyin yok edilmesinin bir görev oluşuna işaretler, acımaya yer olmamalıydı, biz ne de çok tereddütlere düştük, yalpaladık, çok daha önce kendimize gelmeliydik.» DE

John Sieg'ten sonra sırayla tüm ekip Gestapo tarafından kırkikiye yakalanır ve Berlin'deki Plötzensee Hapishanesine konurlar. Tüm Rote Kapelle üyeleri için idam hükmü kısa sürede verilir. Libertas ve Harro Schulze-Boysen, Arvid ve Mildred Harnack, John Sieg, Hans Coppi, Hilde Coppi, Horst Heilmann... Birkaç ayda hepsi sırayla idam edilir. Rote Kapelle grubu faşizmin dehşetli günlerinde bile Herakles'i arayanlar olarak tarihe bir iz bırakır.

Direnmenin Estetiği Benanlatıcının iki yakın dostu Heilmann ve Coppi'nin idam edildiği haberini almasıyla sonlanır. Hikâye başladığı yerde, Pergamon frizlerinin önünde bir Herakles arayışıyla sonlanır. Yarı tanrı Herakles'i arayanlar artık birer ölümsüz kahraman olmuştur.

«Ve Heilmann ve Coppi'den haber aldığım da elim kâğıdın üzerinde pelteleşecekti. Oradan kalkıp frizlerin, toprağın oğullarının ve kızlarının onların mücadeleye elde ettiklerini her seferinde ellerinden almak isteyen güçlere karşı ayaklandığı Pergamon frizlerinin önüne gidecektim, (...) ve uzun kavgalardan körleşmiş, yukarıya doğru hamle yapanlar da birbirlerinin üstüne çökecekler, birbirlerini boğup tepeleyeceklerdi, silahlarını sürükleyen yukarıdakilerin de birbirlerini ezip parçaladığı gibi, ve Heilmann Rimbaud'dan dize okumuş olacaktı, ve Coppi manifestoyu zikretmiş olacaktı, ve hercümercin içinde bir boşluk belirecekti, aslan pençesi olacaktı orada, herkesin elinin yeteceği yerde, ve onlar aşağıda birbirlerini bırakmadığı sürece, aslan pençesini görmeyeceklerdi, ve o boşluğu doldurmak üzere bildik biri çıkagelmeyecekti, onlar kendileri o tek hamleyi, üzerlerindeki, onları ezen korkunç baskıyı kaldırıp atacak o hareket için kollarını hız alarak savuracaklardı.» DE

toprak güney

Dışavurumcu Alman Sineması

Fritz Lang, Wilhelm Murnau, Wilhelm Pabst

*“İnsan aklı için büyük ve ani değişimden
daha acı bir şey yoktur”
Frankenstein, Mary Shelley*

1913 yapımı *Praglı Öğrenci*¹, dışavurumculuğun sinemadaki ilk esintilerinin yer aldığı Alman yapımı bir film olup, hikayesi 1820’lerde Prag’da geçer.

Filmin ana karakteri Balduin, yetenekli ve genç bir kılıç ustası ve öğrencidir. Bir kontese aşık olur ancak sosyo-ekonomik konumu özgüvenini düşürür. Tek arzusu ve hırsı, “bir şekilde” zengin olmak ve sosyal statüsünü yükseltmektir.

Prag’a gelen bir yabancı, Scapinelli, Balduin’in hırsını fark eder ve ona bir teklifte bulunur. Anlaşma gereği ona istediği parayı verecek, ancak ondan kendi istediği bir şeyi sonsuza dek alacaktır. Balduin, bu şeyin ne olduğunu sormaksızın anlaşmayı kabul eder. Parayı alır ve sosyal statüsü değişir. Scapinelli ise bunun karşılığında Balduin’in aynadaki yansımasına el koyar. Aynadaki yansıma aynadan çıkıp canlanır ve Balduin artık yansımasız kalmıştır. Aynaya baktığında hiçbir şey göremez. Başlangıçta bunu pek önemsemese de yansıması başına bela olur. Döneminin modern bir Faust uyarlaması olan bu hikaye, “ruhunu şey-

1) Der Student von Prag, Yönetmen: Stellan Rye, 1913 Alman yapımı film

tana satma", "şeytanla pazarlık" motiflerini barındırır.

*Dorian Gray'in Portresi*², "şeytanla açık bir pazarlık" motifinin güçlü olmadığı ancak içten içe bu dileğin şeytan tarafından duyulduğu ve kabul edildiği bir roman. Bir ressam, genç ve güzel bir delikanlı olan Dorian'ın portresini yapar. Dorian resmi görür ve içinden, ne pahasına olursa olsun hep bu şekilde genç ve güzel kalmayı geçirir:

"Ne hazin. Ben yaşlanıp çirkin ve iğrenç bir şey olacağım. Oysa bu portre hep genç kalacak, bir gün bile yaşlanmayacak. Keşke tam tersi olabilseydi! Ben hep genç kalsaydım da şu resim yaşlansaydı. Bunun için neler vermezdim. Varımı yoğumu verirdim. Ruhumu bile satardım!"

Zaman geçtikçe resimde değişimler olduğunu fark eder ve dileğinin kabul olduğunu anlar. Yaptığı kötülükler kendi yüzüne olmasa da resimdeki yüze yansır. Bir kadının intiharına sebep olur ve bunu umursamaz; ancak resim bunu umursar ve portredeki gözler kararır ve kanlanır. Dorian bir cinayet işler ve portreye baktığında resimdeki elinin kanlandığını görür. Yaptığı tüm kötülükler portredeki yüzüne yansır. Kendi ise halen aynı gençlik ve güzellikte görünmeye devam eder. Ahlaki çürüme ile insanın benliğinin bozulmasına iyi bir örnektir bu hikaye.

Hem Praglı öğrenci hem de Dorian Gray, bedeni ve ruhu ayrı hareket eden, tamamlanmışlık duygusundan uzak düşmüş ve beden ruh bütünlüğünü bir daha asla tamamlayamamış bireylerdir. Çareyi, gölgelerini öldürmekte görürler. Balduin, aynadaki yansımasına ateş eder ancak kendi ölür. Dorian ise eline aldığı bıçakla portreyi parçalar ama odaya giren uşaklar, Dorian'ı yerde ölü bulur ve portre hem sapasağlam hem de ilk yapıldığı haldeki gibidir. Parçalanmış ruhu daha fazla taşıyamayan bu iki genç, beden ve ruh bütünlüğünü önemsememiş, şeytanla pazarlığa oturmuş, başlarına bela olan ruh tasvirlerine en sonunda zarar vermiş ancak kendileri ölmüştür.

Bu ruhsal bunalımı ve parçalanmışlığı, en temel yansıtıcı olan aynada dahi insanın kendini görememesini ve kaybolmuşluk hissinin, Dışavurumcu Alman Sinemasında çokça göreceğiz.

DİŞAVURUMCU ALMAN SİNEMASI KOŞULLARINI BULUYOR

Hiçbir ekolün tam bir tarih kesiti yoktur. Diyalektik gereği her akım etkisini hem başka biçim ve özlerin içinde hem de başka dönem sinema anlayışlarının içinde ve onlarla birlikte göstermeye devam eder. Dışavurumcu Alman Sinemasının da belirli bir tarih kesiti olmayıp, günümüzde çekilen özellikle çoğu korku filmi, içinde bu akımın etkisini barındırmaya devam eder. En çok da ışık kullanımı ile atmosfer yaratımı noktasında...

Bu akım etkisini yoğunluklu olarak 1919-1923 yılları³ arasında Almanya'da gösterir. Ancak daha az yoğunluklu etkilerinin görüldüğü filmlere bakarsak, bu akımın 1910-1925 yılları⁴ arasında gelişim gösterdiğini ve Alman sinemasına hakimiyet kurduğunu görebiliriz.

Akımın özelliklerini, dönemine damga vurmuş ve etkisini günümüz sinemasına dek sürdürmüş bazı önemli filmler üzerinden ele alalım.

Sesin sinemaya dahil olduğu tarih 1927 olduğundan, Dışavurumcu Alman Sinemasının gelişim gösterdiği tarihler sessiz sinema dönemidir. Sinema dilinde ve kurgusunda ses çok büyük yer tuttuğundan, sessiz sinema döneminde bu etki, ağırlıklı olarak gerilir

2) The Picture of Dorian Gray, Yazar: Oscar Wilde, 1891
İrlanda basımı bir roman

3) Sessiz Sinema-Nilgün Abisel, OM Yayınları, 2023

4) Rekin Teksoy'un Sinema Tarihi Cilt 1, Oğlak
Yayınılık, 2009

müziği kullanımı, gerçeküstü dekorlarla dizayn edilen stüdyo çekimleri ve yapay ışığın etkili kullanımı ile sağlamıştır.

Akımın etkisinin yoğun olmadığı ama ilk kez görüldüğü sinema filmi olarak *Praglı Öğrenci* gösterilir. Faust anlatısından gelen “şeytanla pazarlık”, filme fantastik bir öge katmıştır. İnsan ruhunun insanın kendisinden ayrılarak ayrı bir bedene bürünmesi, aynanın içinden çıkması, bir görünüp bir kaybolması, ayrı bir bedene bürünüp asıl sahibine musallat olması, ruha ateş edildiğinde ruhun asıl sahibinin ölmesi gibi anlatılar, fantastik ve düşük yoğunlukta bilimkurgu anlatısı içerir.

Dr. Caligari

DOKTOR CALIGARI’NİN MUAYENEHANESİ

Akımın etkilerinin tüm tipikliğiyle görüldüğü asıl film ise, *Dr. Caligari’nin Muayenehanesi*⁵ olarak kabul edilir. Bu filmde, sinemada dışavurumculuğun neredeyse tüm öğeleri yer alır.

Film Francis adında bir anlatıcının bir bankta oturup yanındakilere başından geçen korkunç bir hikayeyi anlatmasıyla başlar. Devam eden sahneler, Francis’in anlattıklarının görselleştirilmesidir.

5) Das Cabinet des Dr. Caligari, Yönetmen: Robert Wiene, 1920-Alman yapımı film

Kasabaya bir yabancı gelir. Dr. Caligari adındaki bu yabancı, yanında hipnoz etkisinde olan bir uyurgezerle dolaşip insanlara gösteri yapmaktadır. Gösteriye katılanlar kendi geleceğine dair uyurgezere sorular sorar ve uyurgezerin cevapları her seferinde doğru çıkar.

Anlatıcı Francis, bir arkadaşıyla gösteriye katılıp uyurgezere soru sormak ister. Francis’in arkadaşı “ne kadar ömrüm kaldı” diye sorar. Uyurgezer “şafak vaktine kadar” diye cevap verir. Soruyu soran kişi şafak vaktine kadar ölür.

Gösteri günlerce devam eder ve benzer soruyu soran çok sayıda insan aynı şekilde şafak vaktine kadar ölü bulunur. Anlatıcı Francis şüphelenir ve bu cinayetlerin arkasında, uyurgezeri hipnotize eden Dr. Caligari’nin olduğunu düşünür.

Anlatıcı Francis, Dr. Caligari’nin izini sürer. Bu takibin sonunda kendini akıl hastanesinde bulur. O an görürüz ki Caligari aslında akıl hastanesinin başhekimidir. Anlatıcı Francis ise akıl hastanesine kapatılmış bir hastadır.

Filmin sonunda, tüm hikayeyi bir akıl hastasından dinlediğimizi anlarız. Francis, yanındaki diğer hastalara kafasında kurduğu bir hikaye anlatıyordu. Bir anlatıda, anlatıcının güvenilirliği esas olduğundan, filmi izleyenlerde bu güven duygusu sarsılır. Dinleyip sözüne güvendiğimiz tüm insan ve kurumlar, ya aslında deli saçması şeylerle aklımızı bulandırıyor...

Dışavurumcu Alman Sinemasında, dönemin atmosferi tekinsiz ve güvensizdir. İlk dünya savaşı bitmiş, büyük bir yıkım, kriz ve çürüme içine düşmüş halk, kime ve neye güveneceğini bilemez haldedir. Yaşamın kendisi alışıldık gerçeklerin dışında, gerçeküstü ve bilinç dışı bir hal almıştır. Toplumsal yıkım, tüm değer yargılarını altüst etmiştir. Sinema anlayışı da değişmek zorunda kalmıştır.

Gerçek dışı ruh halini sinemaya aktarmak için, yeni motifler ve imajlar kullanılır. Mekan ve dekor, zihnin savrulmuşluğu ve tersine dönmüşlüğü anlatmak için gerçeküstü bir şekilde tasvir edilmiş; eğri bûğrû, çarpık, geometrik, sivri mekanlar kullanılmıştır. Amaç, bilinçaltının karmaşasını ve gerçek dışılığını görselleştirmektir.

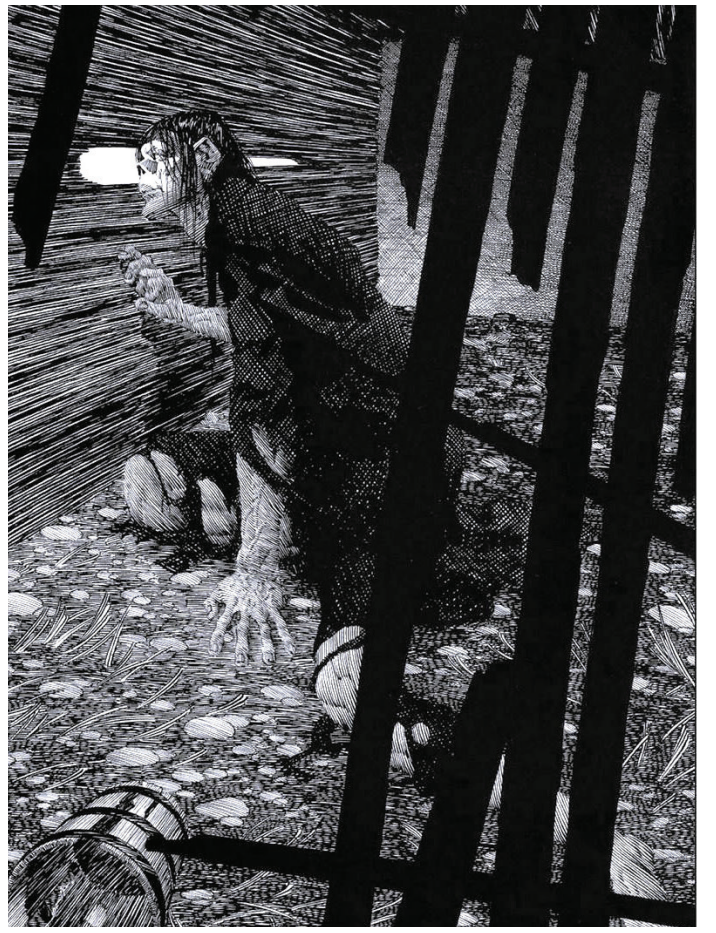
Toplumda umutsuzluk, çürüme, geleceksizlik ve yüksek bir korku hakim olduğundan, çoğu film düşük yapay aydınlatmayla

çekilmiş, “karanlık” vurgulanmıştır. İnsana doğal gelen görseller bozulmuş, doğal ışık yerini yüksek kontrasta bırakmış, izleyenin zaman zaman başını ağrıtan keskin ışık ve birden yükselen gerilim müziği sıkça kullanılmıştır. Filmi izleyenlere bir an için bile rahatlama fırsatı verilmez. Hep gergin bir atmosferde izlenir tüm film.

Dönemin filmlerinin atmosferi ağırlıklı olarak yapay ışık, dekor ve mimari ile kurulduğundan, filmlerin çoğu stüdyoda çekilmiştir. Savaş yıllarından dolayı yabancı filmlerin ülkeye girişinin yasaklanması da ülkedeki stüdyo sayısının artmasını ve çok sayıda bu akım etkisinde film çekilmesinin önünü açmıştır.

Dr. Caligari, kasabaya gelen bir yabancıdır. Filmin sonunda onun başhekim olduğunu anlasak da hikaye boyunca ona gizemli bir yabancı ve bir tehdit olarak yaklaşıyoruz. Dışarıdan gelen yabancıların kötülük getireceği anlayışı, bu dönem Alman sinemasında çokça işlenir. İlerleyen yıllarda ise, dönem filmlerinde işlenen ve toplumsal hafızayı şekillendiren bu yabancı düşmanlığı, karşılığını özellikle Yahudi düşmanlığında bulacaktır.

Dr. Caligari, kasabaya dışardan gelen ve hipnoz altında tuttuğu yardımcısı aracılığıyla cinayetler işleyen bir yabancıdır. *Praglı Öğrenci*’deki Scapinelli, yine kentin sakini olan genç bir kılıç ustasının başına işler açıp onu ölüme sürükleyen bir yabancıdır. Dönem filmlerinden *Nosferatu*’da, Orlok adındaki zengin bir yabancı, kasabadaki genç bir kadının ölümüne sebep olur ve kente veba yayar. Veba salgınının 1600’lü yıllarda da Yahudilerden yayıldığı söylentisi ve bunun toplumsal hafızası birlikte düşünüldüğünde, ayrıca bu yabancıların da filmde kan emici bir vampir ve tüccar olması, Orlok’un da aslında bir tüccar Yahudi olduğunun altını çizmek içindir. Dönemin büyük yapımlarından olan *Metropolis* filmindeki bilim insanı, kapısında Davud Yıldızı olan bir laboratuvarı halka zarar verecek bir robot-insan üretir. Alman toplumu aleyhine işler yapan bu kişi de bir yabancı ve Yahudi’dir. Sonuç olarak ilk dünya savaşında büyük yıkıma uğramış toplum, yabancılardan nefret etmekte; yabancı nefretini estetize ederek sinemaya taşımakta ve üretilen filmlerle yabancı düşmanlığını tekrar tekrar inşa etmektedir.

FRANKENSTEIN’IN CANAVARI VE GOLEM

Toplumdaki korkulu ve kaygılı ruh hali, canavar motiflerini de canlandırmış, dönem sinemasında fantastik anlatılar ve korku filmi türü gelişme göstermiştir. Günümüz korku filmlerinde dahi ışık, dekor ve müzik kullanımı, Dışavurumcu Alman Sinemasından büyük izler taşır. Ses ise bahsettiğimiz gibi bu akımın çıkış döneminde henüz sinemada yoktur.

Gerek Dışavurumcu sinemanın hakim olduğu dönemde gerekse günümüz korku sinemasında “Frankenstein’in Canavarı” teması sıkça işlenmektedir. 2025 yılında bile üç farklı Frankenstein filmi çekilmiştir. Sinema tarihi boyunca da Frankenstein isimli ya da bu hikayeden uyarlanan çok sayıda film çekilmiştir. Golem isimli film serilerinde ise Frankenstein’in Canavarı ile benzer tema kullanılmıştır. Yüzüklerin Efendisi serisindeki Gollum karakteri dahi, aslında bir golemidir. Bu kavram kabaca hortlak, yaratık, canavar anlamına gelir.

Frankenstein, 1818 yılında Mary Shelley’in yazdığı bir roman. Shelley, birkaç arkadaşıyla sohbet ederken, herkesin birer hayalet hikayesi yazmasına karar verirler. Herkes bir hikaye yazar. Shelley’in yazdığı hayalet hikayesi ise Frankenstein’dır.

Kitap, Dr. Frankenstein isimli bir bilim insanı ile onun tarafından bilimsel yöntemlerle yaratılan bir insan-yaratık hikayesidir. Dr. Frankenstein, mezarlıklardan ve morglardan ceset parçaları ve uzuvları toplar. Bir hocasından öğrendiği bilgiler ve kendi keşfettiği bilimsel yöntemlerle, laboratuvar ortamında bu ceset parçalarını birleştirerek insan boyutundan daha büyük olan ve gören tüm insanların korkup kaçtığı ya da uzaktan taşılayıp saldırdığı ürkütücü bir canlı yaratır. Amacı, çürüyen toplumsal değerler nedeniyle çürümekte olan topluma karşı kendi yarattığı bir canlıyı eğiterek, topluma iyi bir varlık kazandırmaktır. Canavarı yaratır ve canavar canlandıktan sonra "ben ne yaptım" diye şoka girip onu terk eder. Yarattığı canlıya karşı tüm sorumluluğundan daha en başta kaçarak uzaklaşır.

Frankenstein'ın Canavarı, başlangıçta kimseye zarar vermez. Zarar verme eğilimi de yoktur. Topladığı bitkilerle beslenir. Ancak karşılaştığı tüm insanlar onu linç eder. Bir köye kaçır. Bir ahıra saklanır. Ahırın karşısında bir köy evi vardır ve ahırda kaldığı aylar boyunca evdekileri izler. Evi gözetleyerek kelimeleri, okumayı ve konuşmayı öğrenir. Aylar boyunca yalnızlık çeker ve tek isteği bir insanla yakınlık kurmaktır. Çünkü hiçbir insan onla iletişim kurmaya, hatta göz göze gelmeye yanaşmaz.

Kimseyle yakınlık kuramaz ve yaratıcısı olan Dr. Frankenstein'ı bulur. Ona yaşadıklarından bahseder. Doktordan tek istediği, kendisine benzeyen bir yaratık daha yarat-

masıdır. Böylelikle yakınlık duygusu açlığını giderecek, bulunduğu yerden uzaklaşıp, kimselerin olmadığı kuzeye doğru gidecektir. Doktor ikileme düşse de nihayetinde bunu kabul etmez.

Frankenstein'ın canavarı, o günden sonra intikam yemini eder. Doktorun sevdiklerinin ve en yakınlarının canını alarak doktora acı çektirecektir. Amacı, doktorun yakınlık kurduğu ve yakınlık duygusunu tattığı en yakınlarının canını alarak, doktoru da bu duygudan mahrum etmektir. Dedikini yapar. Doktor aklını yitirecek hale gelir. Canavarı öldürmeye karar verir. Her yerde canavarı arar. Canavar bunun farkındadır ve sürekli ardında izler bırakarak doktordan kaçır. Aslında canavar, tek eliyle bile doktoru öldürebilecek kuvvettedir. Ama doktoru peşinden sürükleyerek ona acı verir. Bu sebeple hep arkasında iz bırakır ve doktor yıllarca bu izi takip eder. En sonunda doktor hasta düşer ve ölür. Doktor ölünce canavar ortaya çıkar. Canavarın yaşam amacı doktora acıyı yaşatmaktır. Doktor ölünce canavarın da yaşam amacı kalmamıştır. Kendini Kuzey Buz Denizi'ne bırakarak can verir.

Kitap, ilk bilimkurgu roman olarak kabul edilir. Hem kimsesiz hem de estetik olarak asla kabul görmeyen bir canlının toplum tarafından hiçleştirilmesi, yakınlık duygusundan mahrum bırakılması ve bunun sonucunda bir suçluya dönüşmesi anlatılır. Canavar, başlangıçta kimseye zarar vermez. Konuşmayı öğrenme azmiyle çabalar, ahırda yaşadığı sırada

Suçluların ağırlıklı olarak "öteki"lerden çıkması da benzer meseledir. Toplum dışına itilen, toplumun makul ve makbul görmediği, yanından geçerken bile yüzüne bakmadığı insanlar, hem toplum dışına itilmiş hem de kendini suç dünyasının içinde bulmuştur. Onlar için suç işlemek, görünür olmakla eş değer hale gelmiştir.

Nosferatu

ev sakinleri için gizliden odun toplar ve kapılarına bırakır. Tek amacı çabasının görülmesi, birinin onla yakınlık hissi paylaşmasıdır.

Suçluların ağırlıklı olarak "öteki"lerden çıkması da benzer meseledir. Toplum dışına itilen, toplumun makul ve makbul görmediği, yanından geçerken bile yüzüne bakmadığı insanlar, hem toplum dışına itilmiş hem de kendini suç dünyasının içinde bulmuştur. Onlar için suç işlemek, görünür olmakla eş değer hale gelmiştir. Çünkü yüzüne bile bakmadığın biri, sana zarar verdiğinde canın acır ve mecburen onu muhatap alırsın. Frankenstein canavarı da zarar vererek kendini görünür kılmış, var olduğunu hatırlatmıştır.

Dışavurumcu Alman Sinemasında ise, Frankenstein canavarı motifi çarpıtılmış, temsil ettiği kapsamdan çıkartılmış, tipik bir zarar verici olarak gösterilmiştir. Esas hikayede canavar, yok sayılmayı kabul etmeyen, yakınlık hissine kavuşmaya çalışan ve intikam yemini edene kadar da insanlara faydalı olmaya çalışan ve yardım eden biridir. Toplum onu kabul etmediği için zarar verici hale gelir. Doktor Frankenstein'ın kendisi ise toplumun sevdiği, değer ve itibar gösterdiği, yüksek kültür ve estetik değerler içinde yaşayan, balolara gidip dans eden, bilime katkı sunan birisidir. Ancak yarattığı yaratığa karşı kendini sorumlu hissetmemesi, hiçbir sorumluluk üstlenmemesi ise kitaptaki anlatının temel tartışmalarındandır. Sinemada ise bu sorumluluk tartışması üzerine pek durulmamış, iyi bir insan olan doktora karşı kötü bir canavarın musallat olması konusu işlenmiştir.

Bir diğer örnek ise "golem" hikayeleridir. Dışavurumcu Alman Sineması etkisinde çekilen ilk golem(yaratık) filmleri, 1915, 17 ve 20'de çekilen *Golem* üçlemesidir. Üçlemenin konusu, insanları koruması için yaratılan bir canlının, kontrolden çıkarak insanlara zarar verir hale gelmesidir. Golem serisindeki yaratık, bir Yahudi tarafından, Yahudi azınlığını koruması amacıyla yaratılmış; ancak insanlara zarar vermeye başlamıştır.

Golem serisi; kime güvenileceğinin bilinmemesi, koruyucu olarak bel bağlanan birinin aniden tehdiye dönüşmesi, sürekli kaygı ve korku ortamının olması gibi dışavurumcu toplum ruhunu yansıtır. O günün şartlarında bilimin büyük ölçüde ilerlemesine rağmen insanlık için hep bir tehdit oluşturması, bilimkurguya güvensizliği de beraberinde getirir.

Bu sebeple Dışavurumcu Alman Sinemasının barındırdığı bilimkurgu öğeleri, genelde bilimin bir tehdit oluşturması üzerinedir. "Frankenstein'ın Canavarı" da "Golem" de "Metropolis'in insan robotu" da hep bir tehdit olarak bilim kurmacaya dahil edilmiştir.

UFA VE ALMAN SİNEMASINA ETKİSİ

Dönemin (1910'lar ve 20'ler) filmleri, zamanının ruh halini içinde taşıyan karamsar yönetmenlerin elinden çıkmıştır. Yönetmenlerin en büyük şansı; en büyük teknik ekipmanlarla, en donanımlı stüdyolarda ve star oyuncularla çekilen Hollywood filmlerinin, ülkeye ve Avrupa'ya girişinin yasaklanmasıdır. Bu sayede Hollywood etkisinden uzak, kendi teknik ve biçimleriyle yepyeni bir sinema anlayışı oluşturabilmişlerdir. İkinci büyük şans ise, Alman devletinin bu stüdyoları maddi olarak desteklemesidir. Ancak bu şans, oldukça görecelidir. Teknik açıdan nitelikli filmler yapılmasını sağlamışsa da, içerik anlamında devlet denetimi ve sınırlamalarını beraberinde getirir.

Sinema, çok elverişli bir propaganda aracıdır. Alman hükümeti, film şirketlerini bu dönemde destekleme yoluna gider. UFA adında, devlet denetiminde olan bir film stüdyosu kurar ve tüm film şirketleri bu çatı şirketin altında çalışır. Bu şirket, propaganda filmleri yapması karşılığında film stüdyolarına destek verir. Dışavurumcu sinema yönetmenlerinin de Alman ruhunu diriltme ve dönemin karanlık atmosferini filmlere taşıma eğilimi ve motivasyonu yüksek olduğundan, devlet desteğiyle oldukça nitelikli filmler yaparlar. Dönemin filmleri teknik açıdan çok ileridir.

Birinci Dünya Savaşı bittikten sonra da UFA dışında kalan şirketler bu çatı altına girmeye devam etmiştir. Çatı örgüte dahil olmayan stüdyoların film yapımları oldukça maliyetlidir, film dağıtımı ise neredeyse mümkün değildir. Sinema sektörünün kendisi, sadece film yapımını değil, yapılan filmlerin dağıtımını ve gösterimini de içerir. Günümüzde bile düşük bütçeyle çekilen filmler, dağıtım ve gösterim tekelleri yüzünden izleyiciye ulaşmamakta, yapımcısını zarar ettirmektedir. Alman hükümeti, çatı örgütü kurarak sinema tekeli (yapım, dağıtım ve gösterim tekeli) eline alır. Nazi ideolojisinin inşa edilmesinde, 1917 yılında kurulan ve çoğu film şirketini bünyesine katan ve yapılan onlarca propaganda filmi ile yabancı düşmanlığını toplum üzerinde sürekli inşa eden UFA'nın etkisi yadsınamaz niteliktedir.

UFA'yı mali açıdan Alman Merkez Bankası'nın yanında, AEG ve KROPP gibi büyük sermaye şirketleri de destekliyordu⁶. Başlangıçta devlet denetiminde olan UFA, 1937 yılında tamamen devlet tekeline girer. Nazi ideolojisinin inşasında yıllarca katkı sunan tekel, artık tamamen nazilerin elindedir. İlerde yapacağı filmler, soykırımı meşrulaştıracak filmler olacaktır.

Dışavurumcu Alman Sineması, genelde stüdyo filmlerinden oluştuğundan, sanat yönetmenliği çok gelişmiştir. Gerçek dışı bir atmosferin yaratımı için sıradışı dekor kullanımı ve dizaynı gerektiğinden, sanat yönetmenleri sürekli yeni yöntemler geliştirmiştir.

Savaşta ülkenin birçok yeri yıkıldığından, filmlerde görkemli mimari kullanılmıştır. Propaganda işlevi de gören bu yaklaşım, Alman toplumunun kısa sürede toparlanması ve gösterişli binalar inşa etmesi amacıyla mo-

6) Sessiz Sinema-Nilgün Abisel, OM Yayınları, 2023

tivasyon olarak kullanılmıştır. Bu sebeple de yönetmenler mimarlarla çalışmıştır. Metropolis filminde inşa edilen mimari dekor, dönemin Almanya'sında olmayan ama arzulanan dikey bir mimari örneğidir. Filmdeki mimari, günümüz Tokyo'sunu, Newyork'unu andırır.

Dışavurumcu dekorun yanında görseller de önem taşıdığından, sanat yönetmenleri ressamlarla ve grafikerlerle çalışmıştır. Dr. Caligari'nin Muayenehanesi filminde çok sayıda grafik ve resim çizimleri mevcuttur.

Işığın kullanımında ise dönemin dünya sinemasından daha ileri konumdadır. Işık kullanımı hem hikaye anlatımının dili hem de atmosfer yaratımı için sürekli geliştirildiğinden, korku atmosferinin yaratımı noktasında da ışık kullanımı başat bir gereksinim olduğundan, Alman sineması bu noktada çok ilerlemiştir. Mesela aynı dönemde Sovyet sinema anlayışında toplumsal gelişimi yansıtmaya çabası ve her şeyin hızla gelişmesi hakim olduğundan, hızın da sinemada ritim ve kurgu ile ifade ediliyor olmasından dolayı, Sovyetlerde kurgunun çok ilerlediğini görmekteyiz. Toplumsal atmosfer, tekniğin farklı alanlarının yoğunluklu gelişiminin önünü açar.

DÖNEMİN SINEMACILARI:

Fritz Lang, Wilhelm Murnau,
Wilhelm Pabst

1910'lar ve 20'lerde çok fazla dışavurumcu film çekilmiştir. Çok sayıda yönetmen çıkmıştır. Ancak yaptıkları yüksek bütçeli, yüksek dağıtım ve gösterim sayılı, sinema tekniği ve diline katkı ile başka yönetmenleri ve filmleri etkileyen, sinema tahinine katkısı yüksek olan ve kült film diye anılan büyük filmlerden, sinema tarihinde iz bırakan, dönemin sinema anlayışını da büyük oranda yansıtan üç büyük yönetmenden bahsetmekte yarar var.

Fritz Lang, mimarlık ve resim eğitimi almış olmasının da katkısıyla, yaptığı dışavurumcu filmlerde mimariyi ve görsel kompozisyonu başarıyla kullanmıştır. Alman propaganda filmlerinin başat filmlerinden sayılan Metropolis'in yönetmenidir. Kendisi de Birinci Dünya Savaşına katılmış; filmlerinde toplumun çürüyen yönlerini işlemiş ve Alman ruhunun diriltilmesi gerektiği inancını filmlerinde işlemiştir. Nazilerin iktidara gelmesiyle,

Yönetmenlerin en büyük şansı; en büyük teknik ekipmanlarla, en donanımlı stüdyolarda ve star oyuncularla çekilen Hollywood filmlerinin, ülkeye ve Avrupa'ya girişinin yasaklanmasıdır. Bu sayede Hollywood etkisinden uzak, kendi teknik ve biçimleriyle yepyeni bir sinema anlayışı oluşturabilmişlerdir.

Goebbels tarafından kendisine devletle daha yakın çalışması ve sektörün başına geçmesi önerilmiş ancak kabul etmeyip ABD'ye göç etmiş, Hollywood filmleri yaparak hayatına devam etmiştir.

Sinema dili ve tekniği oldukça güçlü ve gelişmiştir. Toplumun ve bireyin çaresizliğini, çürümesini, suç ve yozlaşmayı sıklıkla işler. Alman mitolojisine ve toplumsal değerlere önem vermiş ve kullanmıştır. Kaderci bir bakışı vardır. Sonuç olarak karamsardır.

Bilimkurguya yaklaşımı, bilimin zarar vericiliği üzerinedir. Dünyayı ele geçirmeye çalışan varlıklar, toplumsal uzlaşıya zarar veren robotlar gibi dramatik kurguları tercih etmiştir. *Yorgun Ölüm* filmi, ölümle pazarlık yapan genç bir kadının hikayesini anlatır ve kaderin değişmezliği vurgulanır⁷.

Murnau, kült film kabul edilen *Nosferatu*'nun yönetmenidir. Murnau'nun korku sinemasına katkısı büyüktür. Fantastik öyküleri, sıradan günlük yaşamın içine yedirerek etkili bir yöntem geliştirir. *Nosferatu* filmi de, fantastik bir vampir hikayesinin sıradan hayat etrafında örülerek yeniden yazımıdır. Vampir dışındaki tüm karakterler günlük sıradan insanlardır. Bu yönüyle de günümüz korku sinemasının dramatik yapısına büyük katkıları sunmuştur. Günümüz korku filmleri de genelde gündelik hayatın içinde gerçekleşen paranormal hikayelerden oluşur.

Çekimlerin kaydedildiği fiziksel filmlerin negatiflerini de kullanarak, sinematografik olanakların sınırlarını genişletir. Filmlerin

negatifi sinemada kullanılmazken, gerçek dışı olay ve görüntülerin aktarımı için bu negatifleri de kullanarak anlatım diline katkı sağlar.

Faust temasını (şeytanla pazarlık) sıkça kullanır ve Faust uyarlaması film de yapmıştır.

Pabst ise, dışavurumcu sinemayı stüdyo dışına da çıkararak bu akımın sinemadaki etki alanını büyütüştür. Ayrıca toplumsal bunalımı gerçeküstü ve bilinç dışı şekilde anlatmak yerine, daha gerçekçi ele almıştır. Sahne kurulumunda görüntüleri-biçimleri bozmak yerine, anlatım dilini psikoloji boyutuyla geliştirerek kullanmıştır. Stüdyolarda çektiği filmlerde de kenti stüdyoda inşa etmiştir. Gerçekliğe önem verdiğinden, kadrının içinin kent gibi görünmesine dikkat etmiş, toplumun ruh halini daha çok senaryoya yansıtarak metin üzerinde yoğun çalışmıştır. Bu sayede psikolojik gerilim sinemasına büyük katkısı vardır.

Pabst diyince "sokak filmleri" aklı gelir. İnsan yalnızlığını, bunalımını, çürümeyi, dönemin diğer tüm bunalımlı ruh halini gündelik yaşamın içindeki gerçek insan (sokaktaki insan) üzerinden anlatır. *Hüzün Sokağı* filmi, ekonomik kaos ve onun sonuçlarından biri olan ahlaki değerlerin geçirdiği çöküntü, tek bir sokağın sakinlerinin birbirlerine kenetlenmiş yaşamı aracılığıyla ortaya konur⁸. Bu sokakta çarpıcı çelişkiler ve zıtlıklar vardır. Tıka basa yeme ile açlık, zengin ile yoksul, geleneksel aile değerleri ile 'ahılsızlık' hep bir aradadır.

7) Sessiz Sinema-Nilgün Abisel, OM Yayınları, 2023

8) Sessiz Sinema-Nilgün Abisel, OM Yayınları, 2023

SONUÇ OLARAK

Albert Einstein, bir dergide 1949 yılında yazdığı bir makalede⁹, “niçin sosyalizm” başlığıyla bazı düşüncelerini belirtir. Makalede bir anektodundan da yararlanır:

“Son zamanlarda birçok ses, insanlığın bir krizden geçtiğine ve istikrarın tehlikeli biçimde kesintiye uğradığına vurgu yapmaktadırlar. Birreylerin küçük veya büyük bağlı oldukları gruplara karşı duyarsız, hatta düşman olması bu gibi durumların karakteristik özelliğidir. Ne kastettiğimi göz önüne sermek için, kişisel bir deneyimimi aktarmak isterim.

Yakın bir zamanda iyi niyetli aydın bir insanla, bence insan varlığının sonu anlamına gelecek olan yeni bir savaş tehlikesi üzerine konuştum. Böyle bir tehlikeye karşı sadece doğa-üstü bir kurumun koruma sunabileceğini öne sürdüm. Bunun üzerine misafirim rahat ve soğukkanlı bir biçimde “neden insan ırkının yok olmasına bu kadar karşısın?” diye sordu.

Çok değil bir yüzyıl öncesine kadar, hiç kimsenin böyle bir düşünceyi bu kadar rahat ileri süremeyeceğinden eminim. Bu kendi içinde bir dengeye ulaşmaya çalışmış ve başarıya ulaşacağına umudunu az çok yitirmiş bir insanın düşüncesidir. Bu, bugün birçok insanın etkilendiği yalnızlık ve izolasyonun dışı vurumudur. Nedeni nedir? Bir çıkış yolu var mıdır?”

Makalenin devamında insanların ve toplumun toplumsal bunalım ve yalnızlık içinde olmasının nedenleri üzerine değinmiş, mevcut üretim ilişkileri ve biçiminin insanları

nasil yalnızlaştırıp bunalıma sürüklediğini vurgulayarak çıkış yoluna dair de bu üretim biçiminin değiştirilmesi zorunluluğunu belirtmiştir.

Dışavurumculuk akımının güçlenmesi, toplumsal çıkışı göremeyen insanlarda büyük karşılık görmesindendir. Bu filmler estetik açıdan güçlü olsa da, insan ruhunun bunalımına bir çıkış sunmamaktadır. Nazi ideolojisinin örülmesinde ve inşasında bu sebeple rahatlıkla kullanılmıştır.

Praglı Öğrenci’de filmin sonunda ölen Balduin’in mezarında, “*Şeytanla savaştı ve kaybetti*” yazar. Ancak tüm bu film anlatılarında gösterilen şeytan, insanın çaresizliğini ve elinden bir şey gelemeyeceğini, kaybetmek zorunda olduğunu pekiştirmek için tasvir edilen motiflerdir. Bu motifler sayesinde, çaresiz insan bir iktidar arayışına girer ve devlete sarılır. Filmin anlatısına göre de Balduin’in yapması gereken, dışarıdan gelen yabancıya güvenmemesi ve mevcut sınıfsal konumunu olduğu gibi kabul etmesidir. Sınıf atlama rüyasını da devlet erkinin çizdiği yolu takip ederek yapmalıdır. Yabancı olana güvenmek, şeytanla işbirliği yapmaktır; ve sonucu kaybetmektir.

Ancak, ilerleyen yıllarda fark edilmiştir ki, asıl şeytan, hem de bir şeytan motifinden çok daha fazlası olan Nazi iktidarı, toplumun tüm korkularından çok büyük bir yapı inşa etmiş, bu insanın kendisi tüm golem anlatılarını geride bırakmıştır.

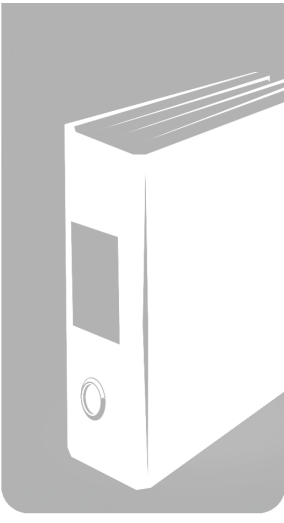
Son olarak; Frankenstein’in Canavarı’ndan korkmamak, ona yüzümüzü dönmek, onunla yakınlık kurmak, onu görmek gerek.

9) Albert Einstein, Monthly Rewiew Dergisi 1. Cilt-1. Sayı-“why socialism”, Mayıs 1949

dosya

“Düşünce Suçu”

songül yücel

Bir Olağan Şüphelinin Savunmasıdır

Önsöz Dergisi Genel Yayın Yönetmeni Songül Yücel, 5 aydır Bakırköy Kadın Kapalı Hapishanesi'nde tutsak. 1 Mayıs 2025 operasyonlarıyla gözaltına alınan ve ardından sosyalist kimliği sebebiyle, somut bir fiil içermeyen soyut gerekçelerle tutuklanan Songül, kültür sanat alanında üretmekte ısrarcı aydınlardan biri olarak Türkiye zindanlarına yabancı biri değil. Bu, Songül'süz çıkardığımız ikinci sayımız. Umuyoruz ki bu tutsaklığı da diğerleri gibi kısa süreli olacak ve en yakın zamanda özgürlüğüne kavuşacaktır.

Dosya konusu olarak belirlediğimiz "Düşünce Suçu" kapsamında, düşünmesi "suç" olan, her saldırı dalgasında ilk hedefte olan "Olağan Şüpheliler"den biri olan Songül'ün sanat ve yayın faaliyetleri ile yargılandığı bir davanın 3 Temmuz tarihinde görülen ilk duruşmasında yaptığı savunmasından bir kesit sunuyoruz.

29 Nisan tarihinde, 1 Mayıs İşçi Bayramı gerekçe gösterilerek gözaltına alındım. Gözaltına alınan 400 kişinin içinden neye göre seçildiğimizi bilmediğimiz 19 kişi olarak 2 Mayıs günü tutuklandık. 66 gündür Bakırköy Kadın Kapalı Hapishanesi'nde tutukluyum. Tutukluluğuma gerekçe gösterilen iddialar sizin iddianameniz ile aynı içeriktedir. Aynı içerik için başka bir mahkeme 2023'te yurtdışı çıkış yasağı ile tutuksuz yargılanmama karar verilmişti.

2018'den beri yaptığım kültürel ve sanatsal etkinlikler, yayın yönetmeni olduğum kültür sanat edebiyat dergisi, davetli gittiğim panel, söyleşi ve uluslararası toplantılar, kitabım için düzenlenen imza günleri, üyesi olduğum sanat derneği bir suç unsuru gibi bana soruluyor. Savcılık, beni sürekli bir şeylerin propagandasını yapmakla, birkaç ayrı terör örgütüne üye olmakla suçluyor ve hakkımda soruşturmalar açıyor.

Evim basılıyor, seyahat özgürlüğüm engelleniyor; tutuklanıyor, işimden, gücümden ediliyorum. Bahse konu kurumlar, etkinlikler ile ilgili hiçbir yasaklama, engelleme söz konusu değildir. Bir tek sayısı dahi toplatılmayan, hakkında herhangi

bir soruşturma açılmış bir tek yazısı dahi olmayan 20 yıllık bir sanat dergisi nasıl olur da terör örgütü ile iltisaklı ilan edilir? Kültür sanatsal etkinliklerinden nasıl suç çıkarılır? Ya da işçi-emekçi kadınlar olarak bir araya geliplerimiz, 25 Kasım günü şiddete karşı dayanışma için buluşmalarımız, 8 Mart günü kadınlar olarak alanda olmamız nasıl suç olarak gösterilir?

Benim gibi yazar, sanatçı, toplumsal olaylara duyarlı insanların daha kaç kez kapıları kırılarak evleri basılmaya devam edilecek? Sicil kaydı, arşiv kaydı diyerek daha kaç kez suç olmayan yaşamımla ilgili haksız yere gözaltına alınıp özgürlüğüm engellenecek, hapse atılacağım?

Her siyasal, toplumsal olay sonrası gece baskınları bir rutine dönüştü. Bir çağrı ile ulaşılabilir yazar, gazeteci, siyasetçi olan insanların evlerinin neden basıldığını anlamak zor, hem de vakitli bir saatte zile basarak gelmek mümkünken. Ben otuz yılı aşkın zamandır aynı adreste annem ve babamla birlikte oturuyorum. Yaşları seksene merdiven dayamış insanlar bunlar ve o yaşta olan insanların, bilirsiniz ki kalp, tansiyon gibi birçok hayati rahatsızlığı var. Kafalarına silah dayanarak, kapılar kırılarak evlerine girilmesinin yaratacağı herhangi bir olumsuzluğun sorumluluğunu kim alacak?

Bana yöneltilen suçlamalara karşı bir şeyler söylemek isterim.

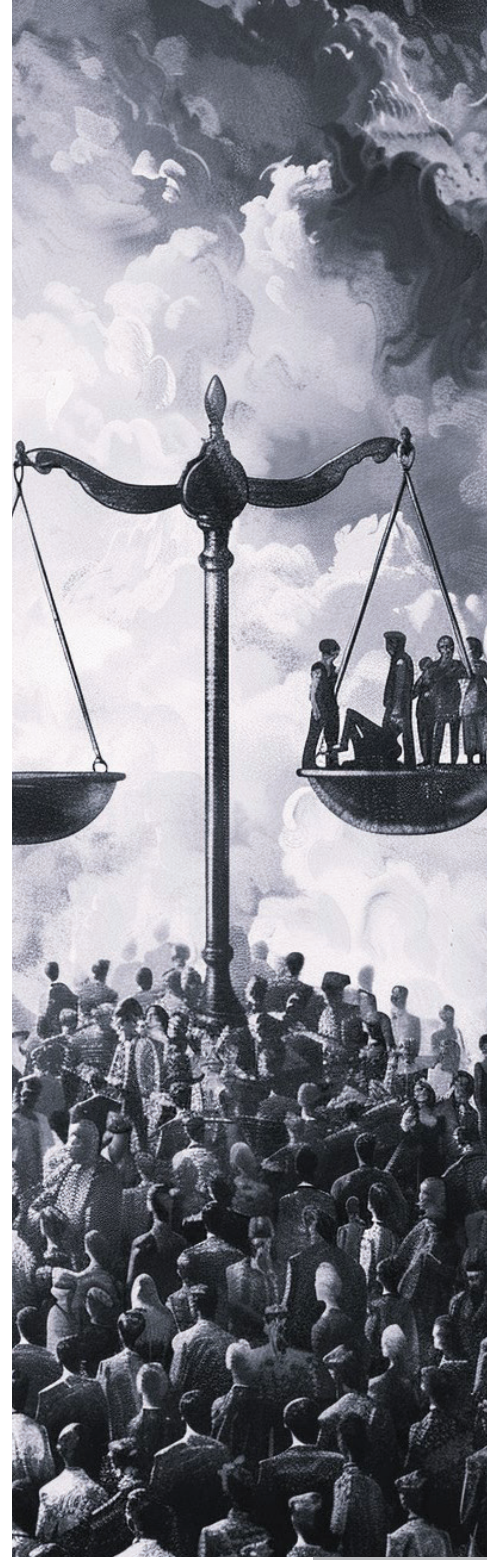
Bir yıl boyunca savcılık izniyle telefonum dinlenmiş. Size sundukları belgelerden anlaşılan bunların arkadaş, eş, dost, avukat, sanatçı arkadaşlarım, ailem ile yaptığım görüşmeler olduğudur. Söylenen yine "şüpheli" 30 farklı isimle yaptığım görüşmeler, içeriklerinden de anlaşılabileceği gibi eş, dost, aile ve iş görüşmeleridir.

Birlikte hapis yattığım, sonrasında da görüşçüsü olduğum dostlarımın görüşçülüğü bir suç unsuru olarak bana soruluyor. Şu anda Bakırköy cezaevinde Elif ile aynı koğuştaki, aynı hücrede kalıyorum. Doğal olarak da onunla tanışıyorum, tanış oluyoruz. Ben tahliye olduğumda onunla görüşebilmek için arkadaş görüşçüsü olsam, bu da mı soruşturmaya konu olacak? Mahpusluk aynı havalandırmada volta atmak, birlikte bir avuç gökyüzüne bakmak ve hayaller kurmaktır özgürlüğe dair. Bundan öte bir şey değildir. Biz bu durumlarda tanış oluyoruz. Görüşe gelen ailelerimiz dost oluyorlar. Aynı dertleri, özlemleri yükleniyorlar. Bu tanışıklık ve dostluk yargılama konusu olmamalı. Vasilik ve arkadaşlık içeride hapis olan kişinin resmi sorumluluğuyla ilgilidir. Ailelerinin uzakta olması nedeniyle biraz olsun işlerini hızlandırmak ve kolaylaştırmak içindir.

Bir diğer suçlama matbaa ile yaptığım görüşmedir. Önsöz Dergisi'nin ve benim kitabım olan Hasat Zamanı'nın basıldığı bir matbaayla kurduğum iletişim, baskı süreci ile ilgilidir. Kim olduğumu anlatabilmek için yayın evinin adını söylemişim. Buradan benim yayıneviyle sorumlu düzeyde bir ilişkim olduğunu çıkarmak doğru değildir.

Sosyal medya paylaşımlarım, başka haber kaynaklarının yaptığı, benim yazar olarak katıldığım etkinliklerin haberleridir. Kendimle ilgili olan bu türden haberleri paylaşmam suç olmasa gerek. Ayrıca sadece bu hesapların değil, benimle ilgili birçok haberi veren başka hesapların da paylaşımını yaptım. Sadece bazılarının dosyaya konulması kasıtlıdır.

Tunus'ta gerçekleşen Dünya Kadın Konferansı'nda yaptığım konuşmanın bu dosyaya delil olarak konulması nedeniyle içeriği-

Benim gibi yazar,
sanatçı, toplumsal
olaylara duyarlı insanların
daha kaç kez kapıları
kırılarak evleri basılmaya
devam edilecek?
Sicil kaydı, arşiv kaydı
diyerek daha kaç kez
suç olmayan yaşamımla
ilgili haksız yere gözaltına
alınıp özgürlüğüm
engellenecek, hapse
atılacağım?

Bir Suç Dosyası
Honore Daumier
1865

ne dair birkaç söz söylemek istiyorum. “Bizler, kadınlar olarak, tarihten beş bin yıllık alacağımız vardır. Hakkımız olanı alacağız. Son bir savaşımdır kaldı. Bu savaş için hep birlikte mücadelemizi yükseltelim.” dediğim üç dakikalık bu konuşma iddanameye delil olarak konulmuş. Evet, biz kadınlar tarihin ilk köleleri ve bu kölelik farklı biçimler altında hala devam ediyor. Çağlar değişiyor ama biz kadınların erkeğe bağımlılığı ve ikinci konumu kendini yeni biçimler altında sürdürüyor. Bu eşitsizliğe karşı tarih boyunca mücadele veren kadınlar hep oldu.

Ben kendimi benden önce yola çıkan, aşkları, umutları, gelecek düşleri için mücadele veren kadın kuşaklarının bir parçası hissediyorum. Onların yarım kalan düşlerini, yarım kalan umutlarını, özgürlüklerini gerçek kılabilmek için bugün kadın cinayetlerine karşı sokakta olan kadınlarla birlikte mücadele ediyorum. Savaşlarda öldürülen, tecavüze uğrayan kadınlar için, savaşa karşı mücadele veren kadınlarla birlikte yürüyorum. Ağır çalışma koşulları altında asgari bir yaşama mahkum edilen, ücretli kadın ellerinin hakkını alabilmesi için çıktığı grev çadırlarında birlikte halaya duruyoruz.

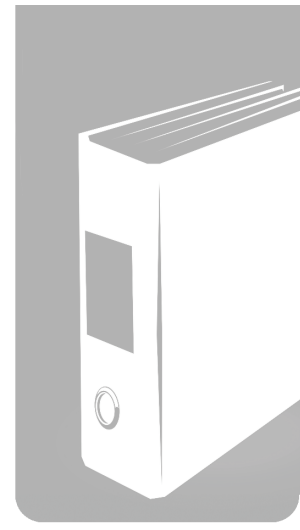
Kendimi bildim bileli, kadının ikinci konumu benim birinci sorunum oldu. “Kadındır, yapamaz” denilen her şeyi yapmayı kendime görev bildim. Ne kadar başarabildim bilemiyorum. Ama hiçbir erkek egemen anlayışın, hiçbir gerici toplumsal yaşam dayatmasının bende hayat bulmasına izin vermedim.

Benden önce yaşamış kadın kuşaklarına dair yazılmış kitapları, yapılmış araştırmaları inceledim. Çekilmiş filmleri, belgeselleri izledim. Öğrendiklerimi kimi zaman bir tiyatro oyununa, kimi zaman bir makaleye, kimi zaman da bir öyküye dönüştürdüm. Yaptığım çalışmalarımın dolaylı panellere, söyleşilere davet edildim. Uluslararası kadın buluşmalarına katıldım.

Tunus’taki kadın konferansında farklı dillerde yapılan konuşmaların da tek bir ortak yanı vardı: Kadının makus talihini nasıl değiştireceğiz? Kadın cinayetlerini nasıl durduracağız? Bizi ezen, baskı altına alan tüm gerici yasalara karşı nasıl mücadele edeceğiz? Savaşları nasıl durduracak, hepimizin ortak evi olan doğamızı nasıl kurtaracağız? Beş kıtadan gelen 400 kadınıyla birlikte günlerce konuştuk, söyleştik. Hepimizin ortak dili olan sanatın diliyle kaynaştık, dans ettik, şarkılar söyledik.

Bizi Tunus’ta, Nepal’de bir araya getiren şey özgürlük özlemimizdir. Derdimiz kadınların kendi özgürlüklerini kendilerinin yaratma isteğidir. Derdimiz bundan başka bir şey değildir.

Sonuç olarak, tüm bu suçlamaların hiçbirinin anayasa çerçevesinde bir suç olmadığını biliyorum. Ben emekten yana üretmeye, yazmaya, konuşmaya, etkinliklere katılmaya devam edeceğim.

ergül çiçekler

Zehir Dolu Kadeh

Anlatılanlara göre Sokrates, fikirlerinden dolayı Atinalı yargıçlar tarafından ölüm cezasına çarptırılır. Şehir meydanında eline zehir dolu kadehi verdiklerinde eşi gözyaşları içinde isyan eder. *“Haksızlık bu!”* diye bağırarak eşine Aristo cevap verir, *“Haklı olsalar daha mı iyi?”*

Dünyanın bütün devrimleri bir insanla başlamıştır desek, abartı olmayacaktır. İşte bu nedenle sınıflı toplumlar tarihinin her döneminde düşünmek bir suç olarak kabul edilmiş ve düşünürler hedef haline getirilmiştir. Düşünürün celladı bazen bir derebeyi, bazen bir sultan, bazen bir kral, bazen bir molla, bazen bir savcı bir hakim... Erki temsil eden cellattır, düşünür ise kurban. Düşünce özgürlüğünü kendine bayrak yapan burjuvazi ise en sinisi ve tehlikeli cellat olmuştur.

Zehir dolu kadehten engizisyona, oradan burjuva mahkemelerine, özünde hiçbir şey değişmemiştir. Nesimi'nin derisini yüzenle Nazım Hikmet'i zindana tıkan aynı zihniyettir. Çünkü egemenler bilir ki, düşünce aktif eylemin ilk adımıdır.

İnsan diğer canlılardan farklı olarak analitik düşünme gücüne sahiptir. Bir sorunla karşılaştığı an çözüm arar ve arama eylemi düşünce eylemini bütünleyen en önemli parçasıdır. Aydınlanmanın bildiği gerçek budur ve bu gerçek sınıflı toplumun egemenlerinin tolere edemeyeceği noktadır.

Sokrates'in Ölümü
Jacques-Louis David
1787

Müntzer Bir Köylü Vaazında
Wilhelm Otto Pitthan, 1958

O Ünlü Martin Luther,
Alman prensleri ile
uzlaştığında burjuvazinin
bir kuklası ve şarlatanından
öte bir şey olmadı. Burjuva
cenah hâlâ onu yere göğe
sığdıramasa da aslında
Luther, başta Thomas
Müntzer olmak üzere kendi
yoldaşlarına ihanet etmiş
ve onlar için ölüm fermanı
yazmış bir haindir. Zehir dolu
kadehi değil, yaşamayı
seçmiştir.

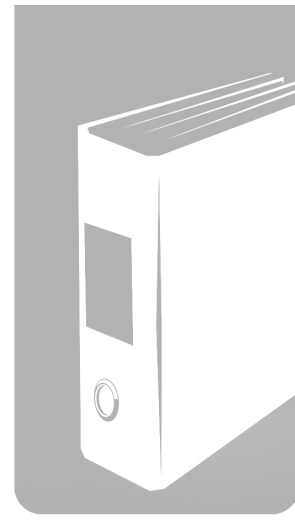
İşler bu noktaya geldiğinde düşünür ya çark ederek aman dileyecek ya da kelleyi koltuğa alacaktır. Tarihte aman dileyenler olsa da düşünürler zehir dolu kadehi içmekten korkmamıştır. Yaşam ve ölüm arasındaki bu tercih aslında, onur ile onursuzluk arasındaki tercihtir. Örneğin o ünlü Martin Luther, Alman prensleri ile uzlaştığında burjuvazinin bir kuklası ve şarlatanından öte bir şey olmadı. Burjuva cenah hâlâ onu yere göğe sığdıramasa da aslında Luther, başta Thomas Müntzer olmak üzere kendi yoldaşlarına ihanet etmiş ve onlar için ölüm fermanı yazmış bir haindir. Zehir dolu kadehi değil, yaşamayı seçmiştir. Nazım da hakeza, bedel ödemek pahasına zindandan *"ben yanmasam sen yanmasan nasıl çıkar bu karanlıklar aydınlığa"* diye haykırırken Peyami Sefa, ruhunu şeytana satmıştı.

Bırakalım dönekleri, tarihin onurlu tarafında kalanlara bakalım.

Vietnam Devrimi'nin önderi Ho Amca, Marsilya limanında bir işçiye bir düş kurdu. Ve ülkesine döndükten sonra Vietnam'ın 500 yıllık esaretine son verecek devrimi başlattı. Che Guevara üniversite öğrencisiyken bir yolculuğa çıktı ve gördükleri onu öyle bir sarstı ki düşünmeye başladı. Bu yeni bir yolculuktu ve onu yalnızca devrimin önderlerinden biri yapmakla kalmadı, aynı zamanda tüm dünyada başkaldıranların ölümsüz lideri, isyanların simgesi kıldı.

Düşünüz güzelse o düşün peşinden sadece siz değil, milyonlar yürür. İnsan aslında çok güzel bir canlı türüdür. Güzel olanı sever, hayal eder. Ortak düşün dışında kalan kirlenmiştir. Bir yanda yok olup gidenler, ibretlik olanlar, diğer yanda düşleriyle ölümsüzleşenler vardır. Ya büyük ve güzel bir fikrin parçasıyız ya da yok olarak kaybolacak basit bir canlı. Düşünürden kasıt tam da bu; o büyük düşün parçası olabilmek.

Düşüncenin suç sayılması sınıflı toplum egemenlerinin çaresizliği ve aptallığıdır. Zaman değişir, mekan değişir ve insan yoluna devam eder. Sırtımızdaki kırbaç yarası ise ahde vefamızın imzası olur.

adil okay

Türkiye’de Düşünce Suçu ve İfade Özgürlüğü Mücadelesi

Düşünmeyen insanın geleceği ne cezaevi ne sürgün ne de şizofreni ile kararır.

Türkiye’de ifade özgürlüğünün sınırları uzun yıllardır süregelen bir tartışma konusudur. Yoruma açık yasa maddeleri “**düşünce suçu**” olarak adlandırılan bir olguyu ortaya çıkarmıştır. Modern hukuk sistemlerinde, bir düşüncenin cezalandırılması değil, o düşüncenin şiddete teşvik etmesi, nefret söylemi yayması veya suça yönlendirmesi gibi eylemlerin cezalandırılması esas alınır. Türkiye’de de yasalar teorik olarak bu prensibi benimser. Ancak pratikte “Anayasal düzeni zorla değiştirme girişimi”, “Terör örgütünü övme” gibi soyut gerekçelerle düşüncenin kendisi cezalandırılmaktadır. Bu durum, ifade özgürlüğünün sınırlarının belirsizleştiğini ve düşüncenin suç haline getirildiğini göstermektedir.

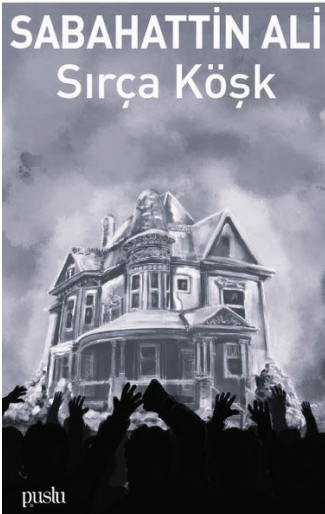
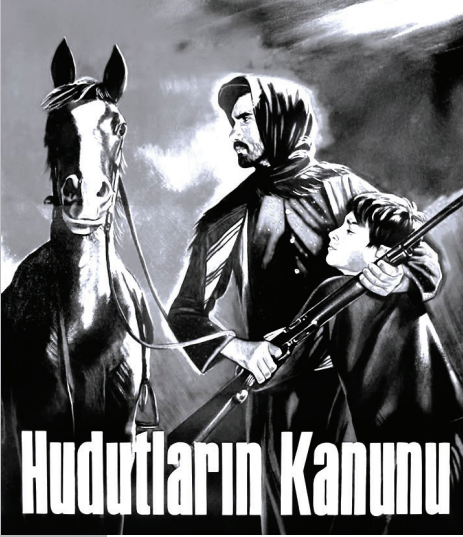
TARİHSEL ARKA PLAN: DÜŞÜNCEYE YÖNELİK BASKININ HUKUKSAL VE İDEOLOJİK SÜREKLİLİĞİ

Türkiye’de düşünceye yönelik baskıların kökleri Cumhuriyet öncesine dayanır ve ideolojik bir süreklilik arz eder. 1895’te kurulan **Osmanlı Amele Cemiyeti** yöneticilerinin tutuklanması, bu baskı mekanizmasının bir örneğidir. Erken Cumhuriyet döneminde de benzer bir yaklaşım izlenmiştir; 1923’te Şefik Hüsnü ve arkadaşlarının, 1925’te **Dr. Hikmet Kıvılcımlı** gibi aydınların, 1933’te **Nazım Hikmet**’in, 1944’te ise **Suat Derviş**’in tutuklanması bu sürekliliğin örneklerindendir.

Özellikle 1960 ve 1970’li yıllarda yürürlükte olan **Türk Ceza Kanunu’nun 141, 142 ve 163. maddeleri** düşünce özgürlüğünü en fazla kısıtlayan düzenlemelerdi. Bu maddeler, “komünizm propagandası” veya “devletin temel düzenini bozmak” gibi muğlak ifadelerle geniş bir yelpazedeki siyasi düşünceyi suç haline getirmiştir.

Çizim: Alime Yalçın Mitap

Bu dönemde **Aziz Nesin, Enver Gökçe, Rıfat Ilgaz, Hasan İzzettin Dinamo, Sevgi Soysal, Ahmed Arif, Cigerxwin, Ruhi Su, Musa Anter** gibi birçok yazar, düşünür, bilim insanı, şair ve sanatçı, eserleri ve görüşleri nedeniyle yargılanmış, hapse mahkûm edilmiş ve/veya sürgün hayatı yaşamak zorunda kalmıştır. Örnekler çoğaltılabilir.

Bu maddelerin kaldırılması, sadece Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci ve uluslararası eleştirilerin bir sonucu değildi. Aynı zamanda sosyalist aydınların, sanatçıların ve siyasi hareketlerin yıllar süren inatçı mücadelesinin bir kazanımıydı.

SANATSAL VE EDEBİ DİRENİŞ: BASKI KARŞISINDA SANATIN GÜCÜ

Düşüncenin en temel ifade aracı olan kitaplar, gazeteler, dergiler, oyunlar, sergiler ve sinema da her dönemde baskı ve yasaklamaların odağında yer almıştır. Örneğin;

- **Sinema:** Metin Erksan'ın *Susuz Yaz*'ı (1963), Ömer Lütfi Akad'tan *Hudutların Kanunu* (1966) ve Yılmaz Güney'in *Yol*'u (1982) gibi filmler, toplumsal eleştirileri nedeniyle sansürlenmiş veya yasaklanmıştır.

- **Edebiyat:** Nazım Hikmet'in 835 *Satır*'ı (1929), Sabahattin Ali'nin *Sırça Köşk*'ü (1947) ve Rıfat Ilgaz'ın *Smif* (1944) gibi eserler, içerdikleri devrimci veya eleştirel söylemler nedeniyle toplatılmış, yazarları yargılanmıştır.

- 12 Mart ve 12 Eylül askerî darbelerinden, ayrıca AKP iktidarının 15 Temmuz darbe girişimi gerekçesiyle ilan ettiği OHAL'den sonra; yasaklanan, kapatılan, toplatılan yayın organları, dergiler, gazeteler, TV kanalları, sanat eserleri ve düşüncelerinden dolayı kovuşturmayla uğrayan ve tutuklanan sanatçıların adları saymakla bitmez.

GÜNCEL TARTIŞMALAR VE ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMı

Günümüzde ise, düşünce özgürlüğü tartışmalarının odağında **Terörle Mücadele Kanunu (TMK)** yer alıyor. Kanunun bazı maddeleri, "terör örgütü propagandası" suçunu tanım-larken, bu tanımın oldukça geniş ve yoruma açık olması can yakıyor. Bu durum, eleştiri veya farklı bir görüş niteliğindeki ifadelerin bile cezalandırılmasına yol açabiliyor. Bu durumun en bilinen örnekleri arasında "**Barış İmzacıları**" ve "**Ayşe Öğretmen Vakası**" gibi olaylar yer alıyor. Özellikle son on yılda hapishaneler "düşünce suçluları" ile dolduruldu. Muhalef birçok basın yayın organı kapatıldı, çok sayıda kitap, film gösterimi, tiyatro oyunu, konser yasaklandı. Yüzlerce sanatçı hapse atıldı. Binlercesi işsiz bırakıldı.

Burada bir parantez açıp okuyucunun dikkatini tarihlere çekmek ve hafıza tazelemek isterim. Bildiğiniz gibi muhalefet cephesinde yer alanların bir kesimi Türkiye'deki karanlığın, "Devlet Terörü"nü AKP iktidarı ile başladığı yanılması

içindedir. Bu bakış açısı insan hakları ve ifade özgürlüğü konusunda suç bilançoları kabarık olan önceki iktidarları ve devlete hâkim olan sermaye sınıfını bilerek veya bilmeyerek aklamaktadır. Oysa “düşünce suçları”na dair verdiğim örnekler 1929 ile başlıyor. Yani Türkiye’de çok kullanılan ‘Devlette Devamlılık Esastır’ sloganının tercümesi “Egemenlerin saltanatının sürmesi için zulmün devamlılığı”dır.

Bugün seleflerinin politikalarını daha da pervasızca sürdüren AKP iktidarı döneminde baskılar, yasaklamalar, karartmalar ve tutuklamalar tüm şiddetiyle devam etmektedir. Demem o ki bu coğrafyada, Yedikule zindanlarının inşasından bu yana, İstanbul ve Anadolu topraklarında saltanat süren tüm devletlerin “adalet”i, mülksüzlerin değil, büyük mülk sahiplerinin (bugün sermaye sınıfının) hizmetinde olmuştur. Ve bu “adalet” -her iktidar döneminde- tutuklamalar, işkenceler ve sansür yoluyla egemenler için potansiyel tehlike olan “düşünen, yazan, çizen, konuşan, yürüyen” sanatçılara baskı uygulamıştır. Ama bu topraklarda zulümle direniş başat ilerlemiş; düşünen, sorgulayan insanlar sözünü ettiğim baskılara rağmen “başka bir dünya mümkün” demeye devam etmişlerdir.

Diğer yandan hak ve özgürlükler alanında elde edilen kimi kazanımlar, dönem dönem yaşanan görece iyileştirmeler olarak görülebilir. Bu doğrudur, ancak bu ilerlemeler “devletin lütfu” değil, aksine toplumsal mücadelenin bir neticesidir.

SONSÖZ

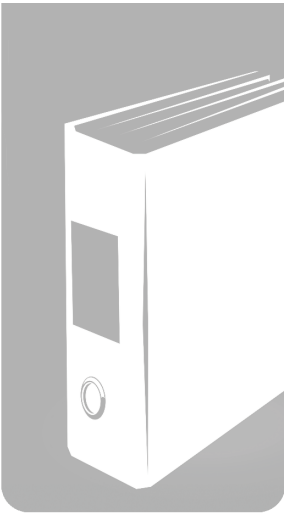
Sonuç olarak Türkiye’deki düşünce ve ifade özgürlüğü mücadelesi, sol sosyalist aydınların, sanatçıların, siyasetçilerin ödediği bedellerle derinleşen, aşılması gereken ciddi engellerin olduğunu ortaya koyan bir süreçtir. Yazıda saydığım (ve saymakla bitiremeyeceğim) isimler, düşünceleri uğruna verdikleri mücadelelerle, Türkiye’nin yakın siyasi ve kültürel tarihine damga vurmuşlardır.

“Düşünce Suçu” temalı dosya hazırlayan, benden bu konu ile ilgili yazı isteyen Önsöz Dergisi genel yayın yönetmeni Songül Yücel’in yakın zaman önce yine zorlama ve soyut suçlamalarla tutuklanması da konumuza dair güncel bir örnektir. Bu vesile ile Songül’e ve Songül gibi siyasi görüşleri nedeniyle zindanda olan sosyal demokrat, sosyalist ve Kürt yurtsever tutsakları selamlıyorum.

Kaynakça:

- Özgüden, D. (2007). Sansür ve Direnişin 50 Yılı. İstanbul: İletişim Yayınları.
Türkiye Gazeteciler Cemiyeti. (2023). Türkiye’de Basın Özgürlüğü Raporu. İstanbul: TGC Yayınları.
Okay, A. (2018) Tene cezadan tene ezaya, Birgün Kitap, s.141, İstanbul.
Öztürk, Ş. (2004), Türkiye solunun hapisane tarihi I-II, Yar yayınları, İstanbul.
Av. Kanar, E. “Suç, ceza, hapis kavramları ...”, İHD cezaevi komisyonu, özel sayı.

röportaj: metin yoksus

Her Dönemin 'Suç'lısı Basın

Metin Yoksus

Türkiye’de basın özgürlüğü, uzun süredir en tartışmalı ve en çok sınınan alanlardan biri olmayı sürdürüyor. Haber peşinde koşan gazeteciler, çoğu zaman kamuoyunu bilgilendirme görevlerini yerine getirirken hukuken tanımlanmış olmasa da uygulamada “düşünce suçu” ile yargılanıyor, cezalandırılıyor. Bu durum, özellikle gazeteciler açısından, haberin kendisinin suç unsuru sayıldığı bir baskı ortamı yaratıyor.

Böylesi bir atmosferde gazetecilik, yalnızca bir meslek değil; aynı zamanda gerçeğin peşinden gitmenin ve topluma karşı sorumluluk duymanın adı hâline geliyor. Çevre katliamları, toplumsal mücadele ve insan hakları ihlalleri gibi konularda yaptığı haberler ve yazılarıyla tanınan gazeteci Metin Yoksus ile ifade özgürlüğünün basın için ne anlama geldiğini, Türkiye’de gazetecilerin neden hedef hâline geldiğini ve tüm baskılara rağmen gazeteciliğe devam etme motivasyonunu konuştuk.

Düşünce ve ifade özgürlüğü basın için ne anlama gelir?

Gazetecilik doğası gereği kamu yararını esas alır. Etik ilkelerimiz de kamu yararına hizmet eder. Lakin birçok alanda olduğu gibi günümüzde de çoğu gazete(cı) bu ilkeleri uygulamak istemiyor. Dönem dönem meslek büyüklerimiz etik kuralları hatırlatıyor. Ne yazık ki meslekte etik ilkelerimizi, kurallarımızı bilmeyen birçok gazeteci var. Kimi de bildiği halde bunları uygulama gereği bile duymuyor. Gazetecilikte etik ilkeler, düşünce ve ifade özgürlüğü var. Doğrudan ve organik ilişki gazetecinin haber yapma şekline sirayet eder. Bazen de etik ilkeler o kadar kitabi ele alınıyor ki her şey alt üst oluyor. Bu işin teorisi tabii. Meseleye pratikten, kısacası yapılan haberler üzerinden bakalım.

Karaköy'ü ve sahil kesimini yok eden Galataport Projesinde çalışan inşaat işçileri haberinden örnek vereyim. Orada iş güvenliği gibi nedenlere çalışma şartlarına karşı çıkan işçiler işten çıkarıldı. İşten çıkarılan işçiler sıcak altında direnişe başladı. İSiG Meclisi verilerine göre Türkiye'deki en güvensiz iş kolu. Günde en az iki işçinin hayatını kaybettiği sektörden bahsediyorum. Çocukların çalıştırıldığı, yaşlıların çalıştırıldığı iş kolundan! Bunları hatırlatmak zorundayım çünkü bunları hatırlatmazsanız oradaki işçinin neden işten çıkarıldığını, taleplerinin ne olduğunu ve neden direndiklerini topluma anlatamazsınız.

İşçiler eldiven, çelik ayakkabı, halat gibi temel çalışma aletleri istemiş; işveren de *"siz ne konuşuyorsunuz"* diyerek hepsini işten çıkarmış. Bu kadar basit ve hayat kurtaran malzemeler bunlar. Haberini yaptım. Yazdım, gazeteye attım. Serbest çalıştığım için gazete bana şu şekilde bir dönüş yaptı: *"Haberin taraflarından biri eksik"*. Etik kural denildi, işverenin neden görüşü yok denildi ve haberi yayımlamayacaklarını söylediler. Aslında haberin o kısmı benim için çok kolaydır. İşvereni telefon ile arayıp şunu sormam gerek *"İşçiler bunları iddia ediyor buna karşı ne diyeceksiniz?"* Patronların genelde vereceği cevap şu oluyor: *"Hayır, ne alakası var. Bunlar yalan, her şeyleri tastamam, bunlar bozguncu"* ya da *"hayır açıklama yapmıyoruz"* vb. Bunları ezberlediğimiz için bazen arama gereği dahi bulmuyorum. Eğer siz kitaba birebir bağlı kalırsanız patronu aramak zorundasınız, lakin bizler açısından mesele o kadar kolay olmaz.

Ben kendi adıma konuşacak olursam; 20 yıla yakındır bu mesleği yapıyorum. Ben gazeteciliğimi işçi direnişlerine, grevlere gide gele geliştirdim. Hak odaklı haberler ile kariyer yaptım. Patronlara bazen söz hakkı dahi tanımak onların yalanlarına ortak olmak anlamına gelebilir. Haberini kendi bildiğim gibi, kendi bildiğim şekli ile yayımlattım. O direniş, işçilerin kazanımı ile sonuçlandı.

Bugünlerde orman yangınları var. Her yer cayır cayır yanıyor. Kamuoyunun merak ettikleri var. Burada siz eğer bakanlığa söz hakkı tanırırsanız onlar kendini aklamaya çalışacak; öyle de yapıyorlar. Jandarma ve polis ile ormanda elinde silahla gezme pozları veriyorlar. Oysaki orman işçileri o sırada sadece maske taktığı için yangınların ortasında ölüyor. Gazetecinin görevi onlara söz hakkı tanımak değil, sorular ile çelişkileri yakalamak, yalanları ortaya çıkarmak ve ormanların neden yandığını, neden yanmadan müdahale edilemediğini ve çıkan yangınlara neden gecikmeli müdahale edildiğini, işçilerin ormanda neden öldüğünü ortaya çıkarmaktır. İşte, siz etik ilkeleri unutursanız, sadece egemenlere söz hakkı tanımak zorunda kalırsınız.

Düşünce ve ifade özgürlüğü size özgürce haber yapma imkânı sağlar. Düşünce ve ifade özgürlüğü ortadan kalktığı zaman ne yapacaksınız, asıl mesele buradadır.

Düşünce ve ifade özgürlüğü size özgürce haber yapma imkânı sağlar. Düşünce ve ifade özgürlüğü ortadan kalktığı zaman ne yapacaksınız, asıl mesele buradadır.

Roboski Anneleri
Fotoğraf: Metin Yoksu

Hicri İzgören'in kaleminden karikatürist Doğan Güzel'in darp edilerek gözüaltına alınması

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan bu yana düşünce ve ifade özgürlüğü gerçek anlamda yoktur. Kimi zamanlar kırıntıları yaşadık, kimi zaman da burjuva demokrasisine yakın şeyler oldu ama bir bütün açısından biz bunu asla görmedik. Son yaşadıklarımız, özellikle de 2015 sonrası ise ayrı bir boyuta evrildi.

Mesele de tam burada.

Bakın size bir örnek vereyim. Kürt medyasına baskı her zaman oldu. Kürt gazetecilere her zaman baskı oldu. Özel olarak 2015 sonrasını konuşacak olursak; Özgür Gündem Gazetesi basıldığında orada birçok gazeteci vardı. Orada tek fotoğraf çekebilen gazeteci bendim. O zamanlar, sonradan KHK ile kapatılacak DİHA'nın muhabiri olarak çalışıyordum. Eğer ben duvarın üzerine çıkmayı akıl etmeseydim Özgür Gündem'in basıldığını ve meslektaşlarımın şiddete maruz kaldığını belgeleyemeyecektik. Sadece baskın anında çıkan arbedenin canlı yayın görüntüsünün çok kısa bir süresini çeken İMC muhabiri Gökhan'ın kamerasından bilecektik. Ama onun dışarıya başı eğilerek çıkarılmaya çalışıldığını benim fotoğraflarım belgeleri. Doğan Güzel'in darp edildiği fotoğrafları sonra Carlos Latuff'un çizimleri dünyaya duyurdu. Hicri İzgören'in illüstrasyonu gündem oldu. Şimdi bunu neden söylüyorum? Ben çektiğim için değil, o an orada ben vardım ve çekebildim. Peki polis ne yaptı? O görüntülerin çıkmaması için çabaladı. Oranın belgelenmesini istemedi. Oranın hikayesinin çekilmesini istemedi.

Çünkü bu devlet, gazetecilerin gücünü yıllar içinde gördü. Onlar bir hikâye yaratıyor. Örnek vereyim. Büyük yazarımız Yaşar Kemal'i mahkemede savunma yaparken takip edenler arasında Metin Göktepe vardı. Metin abimiz orada bir hikâyeye tanıklık ediyordu. Onun kaleminden bir hikâyeye çıkacak ve o hikâyeyi okuyarak belki 14 yaşında bir çocuk o andan etkilenecek ve devrimci olacak. Yaşar Kemal'in İnce Memed'i olmaya çalışacak düşlerinde...

Deniz Gezmiş'in, Mahir Çayan'ın, Mazlum Doğan'ın mahkemedeki duruşları, çocukların düşlerine girecek ve onların izinden giden çocuklar yaratacak. İşte devlet bunun oluşmasını artık istemiyor.

Fırat Nehri'ni su altında bırakan barajın hikayesini usta belgeselci Süha Arın'a yaptırıldılar. Süha Arın tarzını oluşturdu ve barajın yıkıcılığını, yok ediciliğini anlattı. Devlet pişman oldu. Daha sonra baraj belgesellerini ve çekimlerini kendi "adamlarına", taraftarlarına vermeye başladı. Hasankeyf'in su altında bırakan Ilısu Barajı'nın hikayesini devlet kendi adamına verdi. Parasını verdiği gibi oradan çıkan hikâyeyi de güzelledi. Oysaki gerçekler çok farklıydı.

Örnekler çoğalabilir. İşin özcesi, düşünce ve ifade özgürlüğü varken bir şey yapmak kolay, asıl soru şu: Peki ya bunlar yoksa biz ne yapacağız? O zaman yapılacak da

bellidir. Adım adım mücadele edeceğiz. Benim elimde bir fotoğraf makinesi, bir de nostalji olacak ama bir kalemim var. Artık kalem yerine bilgisayar klavyesi kullanıyoruz. Mesele araçların ne olduğu değil, bizim zihnimizin ileriye bakıp bakmadığı ya da yanı başımızda yok edilenleri görüp göremediğimizdir.

İbrahim'i yakan Nemrut'un ateşini söndürmek için ona ağzında bir damladan az su ile giden karıncanın söylediği gibi; "Ateşi söndürecek kudretimiz yok belki ama hiç olmazsa tarafımız bellidir." Benim yapmaya çalıştığım gazetecilik de biraz böyle bir şey. Keşke devrimciler iyi gazetecilik yapabilse, bizler de birlikte bu kurumlarda mücadele edebilsek. Bunu da dostane bir eleştiri olarak buraya bırakayım...

Basın neden her zor dönemin ilk cezalandırılan "suçlu"larından oluyor? Bu bağlamda gazetecilerin iktidar için bir tehdit olduğunu düşünüyor musunuz?

Yukarıda da anlatmaya çalıştığım gibi gazetecilik, iktidarın kurmak istediği hikâyeyi bozma işidir. Kriz zamanlarında iktidarlar, gerçekleri saklamak, tek bir anlatı üzerinden toplumu yönlendirmek ister. Biz ise ışığı tam da saklamak istedikleri yere tutarız. O ışık, bazen gözleri kamaştırır, bazen gözleri acıtır. Tehdit biz değiliz, tehdit gerçeğin ta kendisidir. Ama biz, o gerçeğin görünür olmasından sorumluyuz. Bu yüzden hedefe konuruz.

Kendisi ile çalışmış olmaktan onur duyduğum, Mezopotamya Ajansı'ndan meslektaşım Abdurrahman Gök, Newroz'da Kemal Kurkut'un öldürülmesini kayıt altına aldı. Devlet onu gizlemek istedi, o ise onu tüm çıplaklığı ile gözler önüne serdi. Ve sonrasında başına gelenleri hepimiz biliyoruz. Tutuklandı, davalar açıldı. Gazetecilik yapmaması için her şey yapıldı. O ise direndi ve dik duruşunu herkese gösterdi. İşte olması gereken tam da bu. Geri adım atmak yok.

Yapılması gereken bellidir. Birileri sizi aç bırakacak, işsiz bırakacak, hapse atacak, dava açacak... Evet yapabilirler, bu güce sahipler. Peki ya siz? Kendi gücünüzün farkında değil misiniz! Değilseniz fark edin ve yola koyulun.

Şundan eminim, o hikâyeyi engellemek isteyenlerin sadece dört duvarı var. Onlar da bizim düşüncelerimizi tutsak etmeye asla yetmez. Slogan atmıyorum, bir hakikati hatırlatıyorum sadece.

Ben korkak birisiyim. Devletten korkarım, devlet çok güçlü. Onun zindanından korkarım, zindan ürkütücüdür. Mahkemelerinden korkarım, onlar acımasızdır. Hukukları yok. Kendi koydukları yasaları dahi uygulamazlar. Ben karanlıktan korkarım. Yüksekten korkarım. Korkaklığım ile yaşarım ben! Esas mesele de burada başlıyor. Bu korkulara yenilecek miyiz, yoksa onlarla mücadele mi edeceğiz? Ben biz diyorum, kimseyi temsil ettiğimden değil, edemem ama kendimi temsil edebilirim.

Eskiden sansür daha çok resmi yasaklarla gelirdi. Şimdi ise ekonomik baskılar, açılan davalar, gözaltılar, sosyal medya linçleri yoluyla uygulanıyor. Ama daha tehlikelisi otosansür. "Bunu yazarsam başıma ne gelir?" sorusu pek çok haberi yayına girmeden öldürüyor.

Ben korkuya karşı geliyorum. Korkularıma karşı başkaldırıyorum. Kabul etmiyorum. Tarafımı belli ediyorum. Baskı mı? Gelirse gelsin... Zindan mı? Yapacak bir şey yok... Gücümüz henüz onları sadece zihnimizde yenmemizi sağlıyor.

Büyük laflara gerek yok. Tüm samimiyetimle söylüyorum. İşsiz kaldım. Herkes gibi! Herkes gibi evime kimi zaman ekmek götüremedim ama açlıktan da ölmedim! Elimde bir fotoğraf makinesi var. Onların tüm foyasını çekemiyorum, zoruma giden sadece bu. Habercilik, iktidarın canını en çok acıtan konulara dokunan haberciliktir. Savaş, çevre talanı, insan hakları ihlalleri ve yolsuzluk bunların başında gelir. Hele bir de fotoğraf çekip belgelediyseniz, bu iktidar açısından bir suçun "kanıt"a dönüşmesidir. Benim başıma gelenlerin çoğu, tam da bu nedenle oldu. Bir fotoğraf karesi, bazen sayfalarca yazıdan daha güçlü olur ve bu da onları rahatsız eder.

Gazetecilik mesleğini icra edenler nasıl sansür ve otosansüre maruz kalıyor?

Eskiden sansür daha çok resmi yasaklarla gelirdi. Şimdi ise ekonomik baskılar, açılan davalar, gözaltılar, sosyal medya linçleri yoluyla uygulanıyor. Ama daha tehlikelisi otosansür. "Bunu yazarsam başıma ne gelir?" sorusu pek çok haberi yayına girmeden öldürüyor. Gazeteci, haberi yazarken değil, düşünürken kendini sansürlemeye başlıyor. Bu, görünmeyen ama çok etkili bir kelepçe. Bazen ben de bunu yapıyorum, ama bir yolu bulunuyor.

Yıllardır cezaevinde olan devrimci karikatürist Mehmet Boğatekin ile röportaj yapmıştım. İktidar eleştirisini o kadar yerinde ve sanatıyla yaptı ki yıllarca. Lakin sanatını akılla yarattı. Devrimci bir tutsağın karikatürleri bize bir şey öğretiyor. Sansür berbat bir şey ama otosansür ondan da beter... Sizin düşünceleriniz berraksa ve temeliniz sağlamsa tüm bunları deler geçer. Otosansürü yok edecek bir akla bir bilgiye ihtiyacımız var. Bu sizde yoksa, o zaman onu geliştirmek için çabalamanız gerekiyor.

Gazeteciler "suçlamalar" dolayısıyla tehdit, baskı ya da tutuklamayla karşılaştığında kamuoyu desteği alıyor mu?

Bu destek bazen güçlü bir dalga gibi gelir, bazen de sessizlikten ibarettir. Sosyal medyada sesimizi duyurmak mümkün ama asıl sorun şu: İnsanlar artık "bir gazeteci daha tutuklandı" haberine alıştı. Bu normalleşme, baskının en kalıcı ve en tehlikeli halidir. Çünkü toplum tepki vermeyi bıraktığında, baskı daha da pervasızlaşır. Dün Özgür Gündem'in baskı altına alınmasına sessiz kalanlar bugün sırayla cezaevine girdi. Düşünün, kim derdi ki Fatih Altaylı bile cezaevine girecek!

Baskılara rağmen ana akım medyanın tekelleşme koşullarında gazeteciler meslektaşlarıyla dayanışma imkanları yaratabiliyor mu?

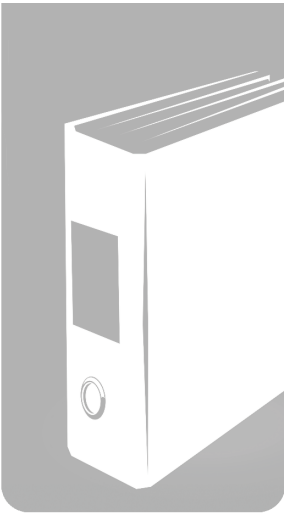
Birçok gazeteci ve gazetecilik kurumu iktidarın denetiminde ya da baskı korkusuyla hareket ediyor. Ama bağımsız gazeteciler, küçük kolektifler ve yerel haber ağları dayanışmayı sahada, yan yana çalışırken kuruyor. Bu dayanışma büyük binalarda değil, küçük haber mutfaklarında, kimi zaman da kar altında, bir eylem alanının ortasında yan yana durarak oluyor. Bugün hapishane dışında isem, bu dayanışmanın sayesinde. Lakin burada da ne kadar bilindiğiniz, tanındığınız ile alakalı bir durum var. Cezaevine girip sesi duyulmayan birçok gazeteci var. Kendi yargılandığım son davada bunu gördüm. Benden önce tutuklanan gazetecilerin sesi çok duyulmadı. Bunun çeşitli nedenleri var. Bu nedenlerden biri, o gazetecilerden birinin ırkçı faşist paylaşımları oldu. Kürtlere hakaret eden bir kişi ile aynı davada yargılanmak dahi bana zulüm! O da gazeteci, ben de; o da suçsuz, ben de suçsuzum. Ama gelin görün ki Dimitrov'un adını koyduğu şey tam da bu işte!

Türkiye gibi bir ülkede, bu güvensiz ortama rağmen gazetecilik faaliyetine devam etme motivasyonunuz nedir?

Başta da dedim ya ben korkak biriyim. En çok da karanlıktan korkarım. O yüzden bırakmıyorum şimdilik, yarın ne olur bilemem! Bugünü konuşalım, bugün bırakmıyorum. Çünkü vazgeçmek, gerçeği tamamen karanlığa teslim etmek olur. Benim için gazetecilik bir meslek değil; tanıklıktır, bir direniş biçimidir. Görmek ve gördüğünü söylemek, bazen nefes almak kadar zorunludur. Riskler büyük ama karanlığı yırtacak tek bir fotoğraf karesinin bile değeri ölçülemez. Karanlık ne kadar yoğun olursa olsun, birinin ışığı oraya tutması gerekir. Ve ben, o ışığı tutanlardan biri olmaktan vazgeçmeyeceğim.

En keyiflisi de nedir, biliyor musunuz? Tütün içmenin her türlüsüne karşıyım. Arada bir iki duble içerken, yanında bir iki duman tüttürmesini seven biriyim. Bir partiden bahsetmiyorum ama üstümüzdeki bu faşizmin çözüldüğünü, yıkıldığını gördüğüm zaman karşısına geçip iki duble içip yanında da bir puro tüttürme keyfini yaşamak isterim. Çok mu şey istiyorum, bilmiyorum. Ama bildiğim bir şey var. Oğlumun-kızımın yarın "bu ülkenin karanlığının sona ermesi için üstüne düşenin bir kısmını yaptı" demesini o kadar çok isterim ki... Umarım bu sözleri bir şekilde söylerler. Benim duymama gerek yok, söylesinler yeter. Her şey Mîr'im ve Zîn'im için...

e. ruda

Leylek Gördüm

I.

Zamanın akmadığı bir denizin ortasında küçük bir ada buldum. Sokaklarını adımlarken, cumbalı köşklerin etrafını saran begonvil renginin yumuşak sesi sakince kalbimi sardı. Başka hiçbir hatıranın kokusu yoktu burada, besbelli yeni bir gündü. Yamaçtan süzülen rüzgârın bir şeyler fısıldadığına eminim fakat henüz görünmeyen dilinden konuşmayı bilmiyorum. Yine de rüzgârın dilini tercüme edecek bir an mümkün, biliyorum.

Ufka uzanan maviyle yeryüzündeki sınırları sildim. Kimse bunun için suçlayamaz beni, kimse dokunamaz düşlerime. Uzaklara baktım ve ilk defa orada olmayı dilemedim. Hiç kimse kıyıya vuran beyaz köpüklerin birer çiçek olmadığını söyleyemez şimdi. Toprağın çekim gücü nazıkçe azalırken bulutlara sarılmanın olanaksızlığından bahsedemez. Gökyüzüne görünmez iplerle bağlıysak eğer, o ipi tırmanamayacağımı kimse söyleyemez...

Yıldız tozundan bir yol arkadaşı yaptım kendime. Kızılçamların kokusu doğanın derinliğinden gelen bir daveti ulaştırdı bize. Bu davetin sıcaklığı belli ki rüzgârın dilini öğretecek. Fakat biz şimdi yüksek yamacın kucakladığı dünyayı yukarıdan izlemenin tadıyla yetineceğiz.

II.

Bir gölge düştü üzerime. Ne aniden kararan bir buluttu bu, ne de geçici bir huzursuzluk. Başımı kaldırdım. Oradaydılar. Yüzlerce leylek, gökyüzünde bir rüyanın içinden süzülür gibiydi. Yolu ezbere bilen zarif kanatları sanki rüzgarın dansına eşlik ediyordu. Her biri aynı dairenin içinde birbirine değmeden uçuyordu. O ne görkemli ve ne kadar da küçük bir andı...

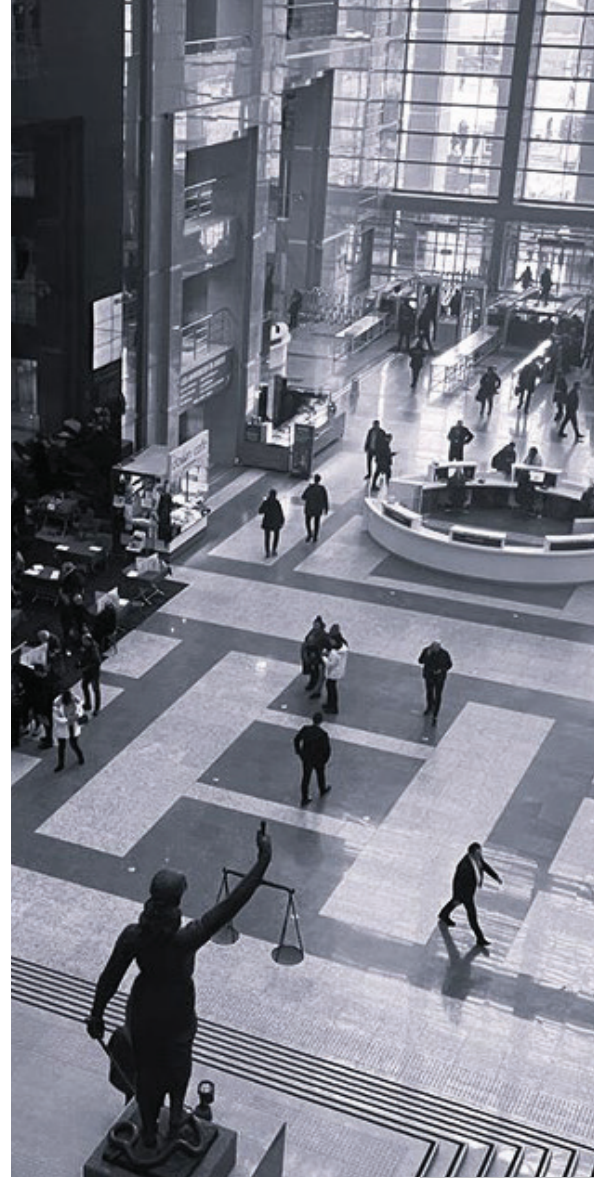
Doğa bu büyümlü geçide karşı saygı duruşuna geçmişti. Ağaçlar bile nefesini tutmuştu. Kızılçamların yaprakları donmuş, kuşlar susmuştu. Bir efsanenin yankısı çınladı gökyüzünde; annelerinin sadık evlatları *Pelargoslara* zarar veren herkes Tanrılar tarafından cezalandırılacaktı.

İlkbaharda leylek görmek şans getirirmiş. Fakat benim karşıma zamansızca yaz ortasında çıktılar. Olacak iş mi bilmiyorum; olmayacağını kimse iddia edemez. Belki umut, tıpkı leylekler gibi kilometrelerce yolun ardında bizi bekliyordur. Bu yolu sadece düşlerde kat edemeyiz; ihtiyacımız olduğunda gelip bizi bulmaz, gider alırlar. *Pelargosumu* buldum ve ayağına bir çan bağladım, o çan çaldığında bakarsınız yeryüzündeki sınırlar gerçekten kayboluverir?

III.

Kıydan uzaklaşırken gerçekliğin ürpertisine yaklaştım. Her zaman tutkuyla sevdiğim o uğursuz şehrim döndüm. Mahkeme salonlarının kokusu şimdiden kızılçamların yerini aldı. Toprağın neminden mermer zemine uzanan bir sıçrama bu. İşte yine geldim, cüppelerin arasında yine o pis koku dolaşüyor. Hiçbir yerde görünmez, duruşma zabıtlarında geçmez ama oradadır. İzini sürdüm. Zayıf, çelimsiz ve yıkanmamış bir beden ürkek bakışlarla avukatını bekliyordu. Yaklaştım. Nerede duysam tanırım bu kokuyu, ama duyduğumu anlarsa diye de ödüm kopar. Çünkü o utanırsa ölme isteği uyanacaktır içimde, bilirim. Hurdacılık yapar, metruk binalarda yaşarmış. Terk edilmiş bir binanın önünden kalorifer peteği alıp yolda satmaya kalkmış, ne büyük hırsızlık. "Tutuklanabilirsin" dediğimde kızdı, "Herkes her şeyi çalarken, herkes çaldığına sahipmiş gibi yaparken, ben yemek yemek istediğim için tutuklanabilirim öyle mi?" Tutuklandı.

Sonraki, suça sürüklenen bir çocuktü. Kimse anneyle babasının neden hapiste olduğunu sormamış, ben de sormadım. Kimse kahvaltı yapıp yapmadığını sormamış, ben de sormadım. Bazı çocuklar doğuştan suçludur, bunun için kimliğine bakmak yeterlidir. Gerisiyle ilgilenilmez. Bu da o çocuklardandı, sokağın dibine bulaşmış bakışları zekâ pırlıtsıyla doluydu fakat muhtemelen dünya bunu fark etmeyecekti. Onun esas suçu kendini hayata kabul ettirememiş olmasıydı belki. Doğduğu yeri haritadan silmeyi kimse öğretmemişti. Tek bildiği şeyi yapmış, hakkını zorla almaya kalkmıştı. Tutuklandı.

Sıralarda usulca oturuyorlar; hiçbir suç işlemedilerse bile halkı kin ve düşmanlığa tahrik etmişlerdir diyorum içimden gülerek. İddianame kalabalık, cümleler hukuk diliyle boyanmış ama içine eğildiğinde çıplak gerçek göze çarpıyor. Yalnızca düşlemekle yetinmeyip hayata geçirmeye çalışanların, sınıfsal, cinsel, ulusal yaralara parmak basanların yolu er ya da geç bu salonlardan geçer.

IV.

Yine mahkeme salonundayım. Karşımda genç, güler yüzlü müvekkillerim. Yüzlerinde henüz kaybolmamış bir inat, gözlerinde henüz sökülmemiş bir umut var. Sıralarda usulca oturuyorlar; hiçbir suç işlemedilerse bile halkı kin ve düşmanlığa tahrik etmişlerdir diyorum içimden gülerek. İddianame kalabalık, cümleler hukuk diliyle boyanmış ama içine eğildiğinde çıplak gerçek göze çarpıyor. Yalnızca düşlemekle yetinmeyip hayata geçirmeye çalışanların, sınıfsal, cinsel, ulusal yaralara parmak basanların yolu er ya da geç bu salonlardan geçer.

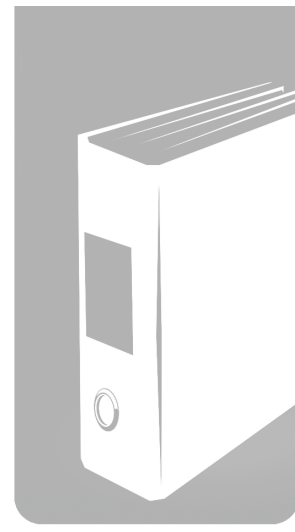
Yıllarca “normlar hiyerarşisi” dediler. Hukukun bir düzen içinde yükseldiğini, tepede anayasa gibi yüce bir pusulanın olduğunu öğrettiler bize. Ezbere bilmemiz gerektiğini söylediler. Ama bu yapay kule, gerçeğin ağırlığıyla ilk sarsıntıda yıkılıyor. Yasaların kimi korumakla yükümlü olduğunu bilerek hakimlere anayasadan bahsetmek midemi bulandırıyor.

Konuşmayan bir düşünce yalnızca kendini çürütür. Hukuk, eğer düşünmeyi suç, konuşmayı tehdit, sokağa çıkmayı “örgüt faaliyeti” sayıyorsa hakikatin onu sanık sandalyesine oturtmasının vakti gelmiştir belki. İnsan kafasının içini dekore etmek için değil, üretmek ve göstermek için düşünür; zihne hapsedilen özgürlük bilinci boğar. Neticede düşünce özgürlüğü en az adliye koridorunda asılı duran koku kadar rahatsız edici bir sözden ibarettir; hiç kimse görmez, hiçbir zabıta yer bulmaz.

Dünya suç işliyor, görüyorum. Avukat değil tanığım; ama ona dönüşürsem suç ortağım. Cümleler kesiliyor, nefesler yarıda kalıyor. Bir sokak çocuğu ayakkabısız dolaşıyor, bir kadının cedi dere kenarında yatıyor, bir öğrenci intihar ediyor... Gözüm görüyor, kulağım duyuyor ama elim kıpırdamıyorsa, suç ortağım.

V.

Her şeyin kuruduğu, toprağın sustuğu, insanlığın umut etmeye en uzak düştüğü mevsimde bile biri başını kaldırıp gökyüzünde süzülen leyleği görmeye cesaret edebiliyorsa, işte o kişinin düşleri sert yamaçlardan dünyaya süzülerek kendini gerçekleştirir. Kalanından ise iyi bir hikâye çıkmaz. Umut takvime, yasaya, izne bağlı değildir. İlle de leyleği göreceksen, yalnızca bakmayacaksın, ellerinle ilkbahar yapacaksın mevsimi. Çanı leyleğin ayağına ellerinle bağlayacaksın. Dünya kendi kendine iyileşmeyecek...

sinan özgür

Devrimci Düşüncenin İslahı Mümkün mü?

Okur iyi bilir. Kitaplar, tarihini ve yapısını uzun uzun anlatır. O yüzden bu yazıda uzun çözümlemelere gerek duymadan anlatacağız.

Sömürücü iktidarlar, özellikle faşist iktidarlar bir korku ve şiddet ögesi olarak yer alır insanlık tarihinde. Farklı olanı, özgürlükleri, devrimci düşünceleri yok etme üzerine kurulmuş, emir kipinden başka cümlesi olmayan metal bir ses. Doğaya, insana, güzelliğin bütün düşüncelerine düşman, sürekli bağırان bir ses. Büyük sömürü ve talanın yapısı. Dahası, yalının ve alçaklığın düzeni...

Diğer tarafta devrimci düşünceler, insanlığın kalp atışı... Yaratmanın sonsuz ritmi... İnsan güzelliğinin sömürsüz dünyaya açılan kapısı... Hiçbir zorbalık karşısında, şu ya da bu durumda alçalmayan güzellik. Ölümün dahi yeraltında tutamadığı biricik diyalektik estetik.

Sömürücü iktidar ve özellikle faşizm, insanlığın kalp atışını durdurmak, sömürsüz dünyaya açılan kapıyı sonsuza kadar kapatmak için acımasız ve alçakça yöntemlere başvurmaktan hiçbir zaman geri durmamıştır.

Kenan Evren 1980 askeri faşist darbesini bir tıbbi müdahaleye benzetmişti. "Vücudun hastalıklı kısmı kesilip atılmalı" diyordu. "Vücudu kanserli hücrelerden kurtarmak gerekir"i sık sık tekrarlıyordu.

"Bir hastalık teşhis edilmezse" diyordu faşist Evren, "ilacı da bulunmaz. İlacı da bulunmadığı içindir ki hastalık bütün vücudu sardı. İşte bu durumda TSK, milletten aldığı güçle duruma el koymak zorunda kaldı ve hastalığın tedavisine başladı".

Faşist Evren; devrimcilere, devrimci düşüncelere saldırımayı, onları susturmayı, gerekirse yok etmeyi ameliyat metaforuyla açıklıyordu.

"Hangi hasta ameliyat masasına isteyerek yatar? Ama ameliyattan sonra sıhhatine kavuşur. İşte biz de hastayı ameliyat masasına yatırdık, ameliyatını yaptık, şimdilik iyilik safhasında".

Faşist Evren 12 Eylül faşist darbesini birkaç kez hastalığa

bulunmuş bir çare olarak sundu. Devrimci düşüncelere yapılan bütün faşist saldırıları tıbbi bir terimle dile getirdi: "Acil Reçete" ... Öyle ki, "reçete" sürekli hazırды ve bütün devrimci düşüncelere uygulanabilirdi.

17 yaşındaki bir çocuğun düşünceleri, bu reçetelerle bir yaş büyütölüp asılabilecek hale getirilebilirdi.

133.607 adet kitap acilen yok edildi; çünkü devrimci düşünceleri saklıyordu bu kitaplar ve kapakları açıldı mı bütün ülkeye yayılıyordu. "Acil Reçete" yakın diyordu.

Öte yandan 12 Eylül faşizminde, meslekleri gereği devrimci düşünceleri "rehabilite edilecek bir bünye" olarak gören, faşist Evren'den farklı bir projenin sahibi olan uzman soytarıların da sesleri duyulmaya başladı.

1985'te zindanlarda devrimcilerin rehabilitasyonunu amaçlayan bir sempozyum düzenlenmişti. Bu faşist uygulamalara Adalet ve İçişleri Bakanı, uluslararası terör uzmanları, ceza hukukçuları ve adli tıp başkanının yanı sıra nörofizyoloji uzmanı, psikiyatrist faşist Ayhan Songar ve birçok soytarı hekim de katılmıştı.

Tuhaf, alçakça, bir o kadar da gülünç ama gerçek; zindanlardaki devrimcilerin sosyoekonomik, psikolojik, nörolojik ve genetik profilleri çıkarılmış, devrimcilerin ıslahında kullanılacak siyasi düşünce değiştirme yöntemleri tartışılmıştı.

Bu düşüncelerin, yani devrimci düşüncelerin, hasta düşünceler olduğunu ve "Acil Reçete" ile tedavi edilebilir olduklarını söylüyorlardı.

1985'te; 12 Eylül faşist darbesi sonrasında uygulanan "teröristlerin" rehabilitasyonu sempozyumu yapıldığında, bu faşist yöntemleri savunmak ve haberini yapmak Nokta dergisine düşmüştü. Ölümcül bir salgının tedavisi bulunmuş, okullara bu buluşun haberini veriyordu. Ne de olsa faşist Evren "Acil Reçete"yi onlara anlatmıştı.

"Nokta'nın Görüşü" başlığıyla çıkan yazıda şu söyleniyordu: *"Terörizmin, kaynaklarıyla birlikte anlaşılmasına çalışılması övgüye değer*

bir çaba. Ancak iki şartla. Bunun çeşitli kuşku ve söylemlere yol açmayacak biçimde, gizli kapaklı olarak yapılması gerek. Konulacak teşhislerin yanlış tedavilere yol açmayacak teşhisler olmasına dikkat etmek gerek." Yani terörizm hastalığının "doğru teşhisi" ve "doğru tedavisi".

Hitler faşizmini ve onun propaganda aydınlarını aratmayan bu tuhaf ve alçakça yaklaşım; Nazi propagandasının temel unsurlarından biri olan "komünist düşünceyi ezmenin, dünya sağlığını koruyacak yegâne eylem olarak görülmesi" düşüncesini selamlar.

Böylece Nokta Dergisi'nin "Acil Reçete"yi faşist Evren'den çok Nazilerden aldıkları anlaşılıyor. Ne de olsa Nokta Dergisi, "bilimin evrensel olduğunu kabul eden saygın bir dergi" idi!

Bir başka örneği de, faşist Ecevit'in "hayata dönüş operasyonu" olarak adlandırdığı 19 Aralık zindan savaşlarında görürüz. Devrimcilere, devrimci düşüncelere dönük bir faşist saldırı yine bir tıbbi terimle anılır.

Karşı tarafın devrimci düşünceleri tedavi edilmesi gereken bir hastalık olarak göstermesi nedensiz değildir. Değil mi ki Erdoğan, Gezi ayaklanmacılarını toplumun çürüğü olarak aktarmış, Gezi'ye ait olan her şeyi hastalıklı olarak imlemişti. Herkese teker teker uygulayacak "Acil Reçete" olmadığından, 81 ilin 80'inde insanları sokağa indiren bu düşüncelere ve insanlara toptan bir teşhisle "çürük" demişti.

Bu tanımlamaların nereye, hangi pratiklere eklendiği önemli...

Amaç, devrimci düşünceleri bulaşıcı bir hastalık, bir veba olarak gösterip; kitlelerin bulaşıcı bir hastalıktan kaçır gibi, devrimci düşüncelerden kaçmasının bilinçaltını inşa etmektir. Ama Marksist düşünceleri ıslah etme (ezme olarak okuyun), faşist iktidarlar tarafından bu zamana kadar pek de yapılamadı.

"İçeriye hakim olmadan dışarıya hakim olamayız" diyordu faşist Ecevit.

Zindanlardaki devrimci düşünceleri bitirmedikleri gibi dışarıdaki kitlelerin düşünceleri de devrimcidir artık.

*"Bitirdiğinizi sandığımız bir düşünce var
O biziz. İçerde ve dışardayız
Tükendiğini gördüğümüz bir geçmiş var
O sizsiniz. Azınlıkta ve çöküştesiniz"*

Ülkü şeyda

İnvitro: Bilinçli Bir Tercih

İnvitro'yu Eyyüp'ün sosyal medya hesabında gördüğümde çok şaşırdım ve heyecanlandım. Şaşırdım; çünkü gençliğinde Agatha Christie romanlarını okumayı, dedektif filmleri izlemeyi seven birisi olarak polisiye tarzını Eyyüp Epekinci ile yan yana getiremedim. Heyecanlandım; çünkü Eyyüp'ü yaşadığı topluma karşı sorumluluk duyan bir aydın olarak uzun süredir tanırım ve kitabının çok değerli bir eser olduğundan emindim.

Kitabı, araya giren tüm işlere söylenerek, bir haftada bitirdim. Gözlerimizin önünden hızla geçip giden gazete haberlerinin arkasında, etrafında, üstünde dönen olayları derin-

lemesine incelemiş Eyyüp. Polisiye tarzının zorluklarını objektifliği ile aşmış diyebiliriz. Karakterleri okurun ellerine iyi ya da kötü yüklemeler yapmadan, canlı canlı bırakmış. Bu tarzın samimiyeti okumayı kolaylaştırıyor. Beyaz ekran dünyasına alışkın olanlar için tanıdık bir betimleme ve akış. Romanın geniş bir kesime ulaşacağını ve okurunu yargılarıyla yüzleştireceğini bilmek güzel.

Bizi önünden geçip gittiğimiz birçok kapıdan içeri çeken, "en alttakilerin" dünyasına taşıyan İnvitro'nun yazarıyla yaptığımız söyleşiyi sizlerle paylaşıyoruz.

Merhaba Eyyüp. Öncelikle seni, kitabın için tebrik ederiz. Seni romanı yazmaya yöneltten sürecini bize anlatır mısın?

Merhaba Ülkü. Öncelikle bu röportaj için Önsöz dergisine ve özel olarak da sana teşekkür ederim.

Liseden beri kısa hikayeler yazıyordum ama bunlar çalakalem hikayelerdi. Sözlü olarak anlatmaktansa yazıyla anlatmak daha rahat geliyordu bana. Umutsuz, hüznü, bitkin olduğum dönemlerde yazdım; bana iyi geliyordu. En azından hüznün ağırlığı hafifliyordu.

Roman yazma fikrine, ilk olarak çalakalem yazmaktan sıkılıp daha ciddi bir şeyler yazma isteği doğması ve peş peşe okuyup hiç beğenmediğim romanlar vesile oldu diyebilirim. *"Ben de yazabilirim. Daha ilginç konular yazabilirim."* dedim. Bu biraz da yaptığımız belgesellerden gelen bir alışkanlık. Farklı konuları farklı şekilde ele alma güdüsü diyebilirim.

İlk yazdıklarım tamamen durum romanları oldu. Kendimi, sesimi bulma süreci oldu. Üç roman ve onlarca hikâyeyi bu şekilde tamamladım. Hiçbiri yayımlanacak kıvamda değildi. Anlatım tarzımı ve türü beğenmiyordum. Sonra tür arayışına girdim. O zamanlarda tüm türlerden okumalara daldım ve uzun süre yazmayı bıraktım. Suç edebiyatında özel olarak polisiye türünde yazabileceğimi fark ettim. Daha alt tür olarak da politik/siyasi polisiyeye yöneldim. Bu süreç uzun bir araştırma süreci ve bilinçli bir tercih. İstedğim kadar konuyu, karakteri ve kurguyu paralel ve çok katmanlı bir şekilde aktarabileceğim bir tür.

İnvitro'nun yazım süreci nasıl başladı ve gelişti?

Uzun zamandır konu arayışındaydım, hatta denemeler de yapmıştım ama hiçbiri içime sinmiyordu, ilginç değildi ve üzerine kapsamlı bir çalışma olamayacağını görüyordum. İçinde Önsöz'ün de dahil olduğu dergilerin dosya haberlerini takip ediyor, Türkiye'de yayımlanan polisiye romanları okuyor, araştırıyor, roman eleştirilerini inceliyordum. Yazacağım ilk romanın iyi bir konusunun olmasını istiyordum. Onun için araştırma ve konu bulma süreci uzun oldu. Sonunda dosya haberlerden birinde ilgimi çeken bir detay buldum. Mültecilik sorununun görünen kısmı dışındaydı ve o detay üzerine kapsamlı bir araştırma yaptım.

Konu araştırma sürecinde de polisiye süreç, adli tıp ve otopsi üzerine çalışıyordum. Daha önce polisiye okumalar yapıyordum ama sadece bir okuyucuydum; şimdi işin içine girince bir sürü eksikimin olduğunu fark ettim. Kütüphanelerden çokça faydalandım; 221B dergi, Dedektif Dergi ve Suçüstü dergilerden çokça faydalandım. Doğru bilerek yazdığım her kısmın doğru olup olmadığını tekrar araştırıyordum. Bir ileri, bir geri gidiyordum. Bir süre sonra bu sistem oturdu. Yazma sürecinin ortalarında sadece aldığım notlardan hareketle yazmaya devam ettim. Roman bittikten sonra bir hafta ara verdim ve tekrar yoğun bir editör kısmına geçtik. Bu süreçte Sevim Erdem'in çokça katkısı oldu. Hem dili kullanmada ve ifade biçimlerinde hem de kurgunun yeteri kadar anlaşılır olup olmadığına dair iyi fikirleri oldu.

Daha sonra edebi gücüne inandığım (kitabın teşekkür bölümünde de belirttiğim) dostlarıma gönderip fikirlerini istedim. İyi dönüşler oldu. Nihayetinde son iki okuma daha yaptık ve finale erdi.

Biz seni yönetmeliğini Sevim Erdem ve Memik Horuz'la paylaştığım "12 Eylül Anneleri" belgeseli ve kitabıyla tanıyoruz. Öykü, yazı, senaryo, film çalışmaların uzun yıllara dayanıyor. Sence önceki çalışmalarının birikimi İnvitro'yu nasıl etkiledi?

Doğru, 12 Eylül Anneleri üzerine güzel bir sohbet olmuştu. Yazma süreci ile belgeseller ve videografik işleri aynı anda devam etti. İyi ki de öyle oldu. Çeşitli konularla ilgilenmek, bilgi sahibi olmak vizyonumu genişletti. Daha önce kısa film, video, videoart çalışmalarım oldu. İşkence, zorunlu göç, tarım zehirleri, tüketici hakları, Kürtçe deprem eğitimleri gibi konularda belgesel ve video çalışmaları yürüttük. Bu bana iyi geldi. Bir sürü insan tanıma fırsatım oldu. Bunların hepsi bana olumlu anlamda dönüşler sağladı. Bence insanın odasına kapanıp yazma sürecine girmesi zor. Çünkü yazma eylemi özünde sıkıcı bir iş, eğer onu çeşitlendirecek başka eylemler yoksa hem cansız olur hem de yarım bırakma ihtimali ağır basar diye düşünüyorum. Her sene belgesel çıkarmaya çalışıyoruz, eğitim videoları ve sosyal sorumluluk çalışmaları hazırlıyoruz. Çeşitli konularda yaptığımız çalışmalar, belgesellerde izlediğimiz anlatma biçimleri, okuduklarımız, araştırdıklarım İnvitro'yu yazarken bana katkıda bulundu. Katmanlı, çeşitli bakış açılarına sahip bir kurguyu yarattı.

Bir polisiye romanının egemen düşünceye karşıt olamayacağı konusunda kaygılar var. Romanın baş kahramanı Dicle Navdar'ın da sempati duyulabilecek bir polis karakteri olması, okuru polislere dönük bir empatiye yöneltiyor. Malum genel olarak "sistem iyi de, içinde çürük, yozlaşmış kişiler var» görüşü pompalanıyor. Bu yön seni zorladı mı?

Polisiye romanın karşıt olamayacağı düşüncesi, "polis" kavramından dolayı. Arjantin'de mesela suç edebiyatındaki ana karakterler çoğunlukla özel dedektiftir, polis pek kullanılmaz. Nedeni de geçmişlerindeki

yıkıcı polis deneyimleri. Polis kavramıyla hâlâ barışamadılar. Bizim tarihimizde de olumsuz binlerce örneği var ama karakter olarak polis olunca gerçek hayattaki gibi rahatsız edici olmuyor. Polisi Yeşilçam filmlerindeki gibi mutlak iyi, dürüst ve kanunlara saygılı olarak lanse ettiğiniz zaman (bu propagandaya giriyor çünkü) rahatsız edici oluyor. Her ülkede hem iyi hem de kötü polis, kurumlar ve kurum yöneticileri var. Sonuçta kurum bağımsız olarak sadece binalardan oluşuyor. Bunu iyi veya berbat kılan oradaki tepe yöneticiler, onların uygulamaları, diğer ülkelerle ilişkileridir. Hepsinin toplamı devlet dediğimiz aygıtı dönüştürüyor. Sonuçta iyi polis de var, kötü polisler de. Çürümüşlük, yozlaşmışların üst mevkilere çıkıp tüm kurumu kendilerine benzeyenlerle doldurması ile oluşur. Böylece kurumlar yozlaşmış tipler yüzünden çürür. Ne sistem iyi ne de yöneticileri. İçine girdiğin an o kadar çok sorunla karşılaşıyorsun ki, ben sadece yazılı ve görsel materyallerden faydalanarak bile bunları gördüm.

Karakterleri yaratırken yabancılık yaşadın mı?

Dicle Navdar, Kürt polis, başkomiserliğe kadar yükselmiş. Ama geçmişinde baba sorunu, babasının siyasi sorunları, annesinin 70'lerdeki yaşadıkları gibi bir sürü yükü var. İnsan yanı da var, devletin verdiği copu da kullanma eğilimi var. Polis kurumu olarak yaşadıkları zorluklar var, mesela dernekleşmemeleri, her emre uyma zorunlulukları, ek mesai ücretlerinin olmaması.

İnvitro'da polislerin şiddetini göstermediğim eleştirisini aldım, doğrudur, çünkü bu alt konuya girmek istemedim. Polis şiddeti, devam kitabı olan Ferman'da işlediğim alt konulardan biri olacak. Buna detaylı şekilde eğiliyorum.

Polis karakterlerini oluştururken romanlardan, film ve dizilerden, araştırma kitaplarından ve gerçek karakterleri inceleyerek yola çıktım. Bu konularda yazılmış harika araştırma kitapları var. Bahsettiğim dergilerin iyi incelemeleri var. O açıdan pek zorlanmadım, zorlandığım kısım bunca karakterler arasından kendine has bir karakter yaratma oldu diyebilirim. Çünkü çok iyi oluşturulmuş karakterlere denk geldim.

Suç, adalet ve toplumsal yozlaşma gibi temalar, ana karakterlerin hayatlarını nasıl etkiliyor?

Bu evrensel temalar coğrafyamızda uzun zamandır tartışılan konular. Suça bulaşma ile bulaşmama arasındaki sınır çok kısaldı. Her taraf bir suç mahalli. İnsanlar temiz kalmak için daha fazla uğraşıyor. Kurum adaleti sağlayamadığı gibi bireyler de kendi adaletini sağlayamıyor. Romanda da aynısı var. Karakterler etraflarındaki suça tarafsız kaldıkları sürece başları belaya giriyor. Kaçmak iyi bir alternatif değil. Suç yanı başında iken ne yapacağın, hayatının sonraki kısımlarını çok etkiliyor. Romandaki karakterler de bunun farkında, her biri kendi kararını veriyor ve bunun sonucunu yaşıyor. Suç sürekli, adalet yok, toplumsal yozlaşma katlanarak artıyor. Romanda her karakter bunu bilerek yaşıyor, herkeste bir korku hâkim.

Romanını okuduğumda polisiye tarzında yazılmış dönem belgesel romanı olduğunu düşündüm. Edebi yönü, imgeleri güçlü bir roman da aynı zamanda. Gerçek olaylardan yola çıkmış olması inandırıcılığını güçlendiriyor. Sen İnvitro'yu nasıl tanımlarsın ya da nasıl tanımlanması istersin?

Bir okuyucu olarak hem belgesel roman demen hem de edebi yönünün güçlü olduğunu söylemen ilginç geldi bana. Hoşuma da gitti. Demek baştan beri düşündüklerimi gerçekleştirebilmişim. Dediğin gibi İnvitro çoğu gerçek olaylardan kurgulanmış bir roman. Suç üretme üzerine değil de var olan suçları kurgulayarak ilerledim.

Bu romanda olabildiği kadar hem kurgu yönü hem bakış açısını hem de anlatım dilini iyi kurmaya çalıştım. Okuyucuları düşünerek hareket ettim diyebilirim. Onların bu kitabı okurken harcadıkları emeği düşündüm. Kitabı satın alması, okuması, zaman ayırması gibi. Bir yanım onların emeklerinin zayi olmasını istemedi.

Roman bir solukta okunabilecek kadar sürükleyici. Aynı anda birçok hikaye açılıyor ve bazı yerlerde birbirine geçiyor. Yoksul göçmenler, göçmen kadınlar, LGBT bireyler,

evsizler ve onların karşıtlarını okurla yüzleştiriyor. Romanın toplumsal bir kaygısının olduğu anlaşılıyor. Senin, romanın insanlara ulaşmasını istediğin mesajı ya da önermesi nedir?

Belgesel roman, gerçek olaylar, gerçek suçlar derken romanın sıkıcı olmamasına çalıştım. Ve sürükleyici kısmının da sırtıtmaması gerekiyordu. Aynı anda birkaç telde yürümek gibi geliyor bana. Roman biraz da hayat gibi, yaşarken bir sürü olaylara, detaylara ve karakterlere denk geliyor.

Ana olay mültecilikle bağlantılı olarak, ondan koparmadan diğer yan olayları da ekleyerek farklı bakış açılarından ele almaya çalıştım. Farklı karakterlerin seslerini de aktardım. Bunlar da gerçek, biraz değiştirdim haliyle. Hiçbirini romantize etmeden, dışlamadan, yan durmadan aktararak ama tarafımı da belli ettirerek. Tarafım da devlet sisteminin ürettiği, ürettirdiği, göz yumduğu suçlara, kamunun örgütlü suçlarına karşı tepkimi dile getirerek aktardım. Bu yönü toplumsal kaygı tarafı oluyor. Mesaj kısmı da tam burası. Sonuca değil de, sonuca götürecek ilk noktaya ulaşmaya uğraşıyorum. Buna göz yuman, yapan, yaptıranı deşifre etme çabası. Tüm suçlar yöneticilerin olur demesiyle oluyor. Ve burada bizim yapmamız gereken buna direnmek, açığa çıkmasını sağlamak, deşifre etmek.

Romanda birçok hikâye var ve okurda bu hikayelerin bazılarının devam edeceği hissini uyandırıyor. Roman devam edecek mi?

Tüm yan hikayeler ana konuyla bağlantılı ve ayrıca kendi devinimleri var. Bir kısmı ikinci kitapta devam edecek, bir kısmı da üç ve dörde kadar başka açılardan ilerleyecek. Dicle Navdar serisinin ilk dört romanının taslaklarını tamamladım. Hedefim her sene bir serisini tamamlayabilmek, Türkiye polisiye edebiyatına kült bir karakter bırakabilmek. Ayrıca bağımsız romanlar da devam edecek, üzerinde detaylı çalışacağım politik konular olacak. Gene gerilim ve gene politik polisiye türünde.

Teşekkür ederiz. Sonraki kitapları merakla bekliyoruz.

sinan

Kelepçeli Tedavi mi Yapay Zeka mı?

Zindan Türkü Söylüyor

Yapay zekanın (yz) dünyayı ele geçireceği ve insanlığı yok edeceği korkusu ve tartışmaları çok yapıyor.

Bir parantez içinde belirtelim: Bugün bir yerlerde kullanılan ve yz denilen makineler filmlerdeki gibi insan seviyesinde bilinç düzeyine sahip değiller. Bunlar, sınırlı bir öğrenme kabiliyetine sahip algoritmalar ve onlara "dar yapay zeka" deniliyor. Bu yüzden bugünün teknolojisi itibarıyla henüz birey olmadılar. Onlar sadece kullanışlı makineler.

Tartışılan detaylardan birisi de şu: "Yz bir hata yaptığında hesabı kimden sorulacak?"

Sanki insanların hatalarının ve suçlarının hesabı hakkıyla soruluyormuş gibi...

Bazı 'insanların' -bırakınız hatalarını- açık açık işlediği suçlar bile cezasız kalıyor. Bugün sistem bu haldeyken "yz'nin hatasını yargılayamayız, hesap soramayız" diyerek kaygılanmak ve bilimsel ilerlemeye karşı çıkmak beyhudedir.

İnsanların bugün yaptığı işleri yz devraldığı zaman bir hata olursa arıza var demektir. O arıza giderilir ve çalışmaya devam eder ve bunu insandan daha iyi, daha hatasız yapar.

Hemen yaşanmış bir olayı örnek vereyim:

İnfaz yasasının (5275 sayılı kanun) 50. maddesi "Kelepçe.... yetkili makamın önüne getirildiğinde çıkarılmak kaydıyla, sevk ve nakil sırasında... kullanılabilir." der.

Bu maddeye göre hastaneye götürülen mahpusların muayene ve ya tedavi edilirken kelepçesiz olması gereklidir. Fakat Türkiye'nin pek çok yerinde bu yasa devlet görevlileri tarafından bilerek ve istenerek ihlal ediliyor ve tedavi sırasında mahpusların kelepçeleri çıkarılmıyor. Bunu kabul etmeyenler ise tedavisi yapılmadan cezaevine geri götürülüyor.

Bu durum savcılara şikayet edildiğinde ise kendilerinin bile inanmayacağı gerekçeler yazarak "kovuşturmaya yer yok" kararı veriyorlar.

Şimdi o görevlilerin işini insanların değil de makinelerin yaptığını düşünün. Yukarıda bahsedilen yasa maddesi ortadayken makine o yasayı çiğnemeyi aklına bile getiremez. Veya jandarmaların insan, savcının makine olduğunu düşünün. Diyelim ki, insan görevliler bu suçu işledi. Makine savcı, ortada böyle bir yasa maddesi varken bu yasayı ihlal eden insanların suçsuz olduğuna karar vermez. Çünkü yasaya uymak ve yasayı uygulamak için programlanmıştır ve bu programın dışına çıkmayı tasavvur dahi edemez.

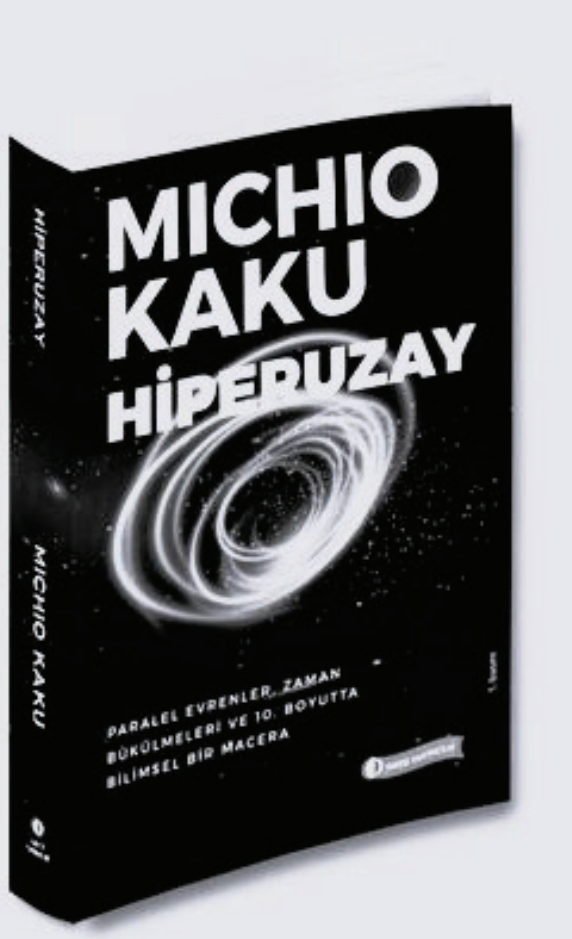
Dolayısıyla yazının başında bahsedilen tartışma boşunadır. Makine arızalı değilse hata yapmaz, hele suç işlemeyi asla tercih etmez.

Olması gereken akıllı makineler değil, faşist zihniyetli işkenceci insanlardır. İnsan dediysem; biyoloji bilimi itibarıyla...

özgün denizci

Hiperuzay

Hiperuzay
Michio KAKU
1994, ODTÜ Yayıncılık

“Bütün ömrünü sığ gölde geçiren sazan balıkları, evrenlerinin bulanık bir su ve nilüferlerden ibaret olduğuna inanıyor olsa gerek...”

Bir keresinde, aşağı uzayıp ‘bilim balıklarından’ birini gölün dışına çıkarsam ne olacağını düşündüm. Onu suya atmadan önce incelerken şiddetle çırpınabilirdi. Bunun diğer sazan balıkları açısından nasıl görüneceğini merak ettim. Onlar için bu gerçekten çok rahatsız edici bir şey olacaktır. Önce ‘bilimcilerden’ birinin evrenlerinden hem de hiçbir iz bırakmadan yok olduğunu fark edecekler, sonra nereye bakarlarsa baksınlar kayıp balıktan geriye tek bir kanıt bulamayacaklardı. Saniyeler sonra, onu yeniden göle attığımdaysa ‘bilimci’ aniden belirecek, diğer balıklar için bu, bir mucizenin gerçekleşmesi olacaktı.

‘Bilim balığı’ aklını toparladıktan sonra gerçekten etkileyici bir hikaye anlatır. ‘Herhangi bir uyarı olmaksızın, bir şekilde evrenin (gölün) dışına yükseldim ve kendimi kör edici ışıklarla daha önce hiç görmediğim tuhaf biçimde cisimlerin olduğu tanımsız bir dünyanın içinde buldum. En acayip olanıysa bir balıkla uzaktan yakından ilgisi olmayan, beni tutsak eden yaratıktı. Yüzgeç gibi bir şeyi olmamasına karşın hareket edebilmesi beni çok etkiledi. Bu tanımsız dünyada bildiğimiz doğa kanunlarının işlemiyor oluşuna şaşırıp kaldım. Sonra aniden kendimi yeniden evrenimize atılmış halde buldum.’ diyecektir. (Evrenin ötesine bir yolculuğu anlatan bu hikaye, elbette öyle akıl almaz olacaktır ki, sazan balıklarının çoğu onu saçmalık olarak görüp yok sayacaktır.)”

Michio Kaku’nun kaleminden çıkan Hiperuzay kitabının başında verilen bir örnek okuyucuyu ileriki sayfalarda anlatılacaklara hazırlıyor.

Kitabın yazarı Michio Kaku, NASA'da görev yapan bir fizik profesörü. Aynı zamanda meşhur sicim teorisinin üreticilerinden biri.

Pek çok bilim-kurgu filminde hiperuzay kavramını duyarız. Ne olduğunu ise çok az kişi bilir. Bu kitabı okuduktan sonra o azınlığa dahil olacaksınız.

Ben bu kitabı okuyana kadar hiperuzayda seyahat eden taşıtların (varsayımsal olarak da olsa) ışık hızını aştığını zannediyordum. Meğer hadise çok başkaymış.

Kitaptaki örneği doğrudan aktarırsam anlaşılacaktır:

"Gauss'un, iki boyutlu bir masanın üzerinde yaşayan, iki boyutlu hayali canlılarını düşünün. Bir suçluyu hapsetmek için Düzülkelilerin, bu kişinin çevresine bir halka çizmesi yeterli olacaktır. Hangi yöne hareket ederse etsin içinden geçilemez halkaya çarpacaktır. Ne var ki bizim için de suçluyu o hapisneden kaçırmak saçma sapan bir iştir. Uzanıp o Düzülkeliyi, iki boyutlu dünyadan koparır ve sonra onu yine dünyasındaki başka bir noktaya sereriz. Üç boyutta epey sıradan olan bu beceri, iki boyutta olağanüstü görünür."

Prof. Kaku, fizikçi olmayan ama bu alana meraklı olan insanların bu gibi fiziksel kavramları öğrenebileceği, kolay anlaşılabilen bir anlatım yeteneğine sahip. Başka

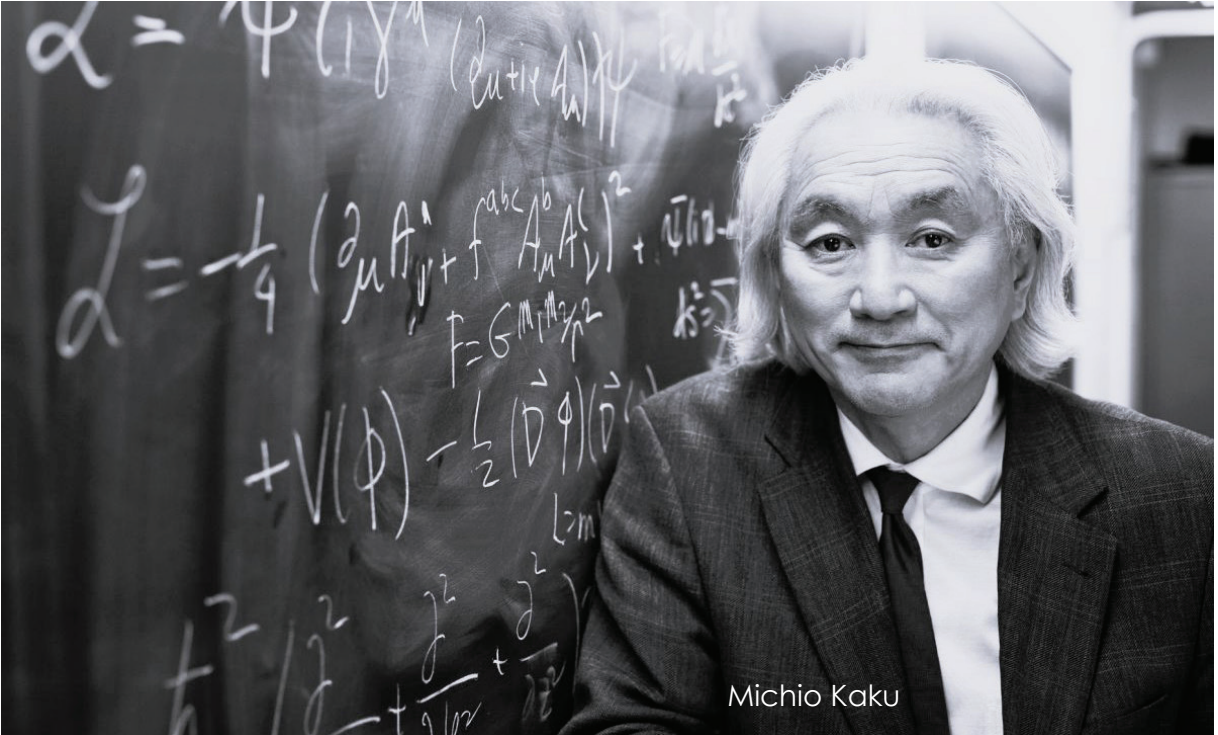
kitaplarında da bu özelliği göze çapar. Fakat bu kitap, ismi çok duyulan ama ne olduğu bilinmeyen pek çok kavramı anlaşılabilir bir açıklıkla anlatıyor. Tabii fizik bilimine bir miktar merakınız olsa iyi olur.

Michio Hoca bu kitapta önemli bir şey daha yapıyor. Lenin'in vakti zamanında yaptığı tespitlerin modern fizik tarafından doğrulandığını açıklayarak hakkını teslim ediyor. Şöyle diyor:

"1908'de Cenevre'de sürgünde olduğu sırada Materyalizm ve Ampiryokritisizm adında, gizemcilik ve metafiziğin saldırılarına karşı diyalektik materyalizmi savunan muazzam bir felsefe kitabı kaleme aldı. Lenin'e göre madde ve enerjinin gizemli ortadan kayboluşları, ruhların varlığını enerjiyi kucaklayan, yeni bir diyalektiğin doğumu anlamına geldiğini savunuyordu."

Daha sonra (zaman hariç) üç boyutlu olan evrenimizin 4. boyut ile ilişkisini, bunun izafiyet ve diğer teorilerle olan alakasını, madde-enerji arasındaki dönüşümleri açıklıyor ve şöyle devam ediyor:

"Einstein ... enerjiyle kütlenin bir aradaki toplamının her zaman aynı kalması gerektiğini ifade eden yeni bir korunum ilkesinden bahsediyordu. Madde aniden yok olamayacağı gibi enerji de yok yere ortaya çıkmıyordu. Bu bakımdan Tanrı yapımcılar hatalı, Lenin ise haklıydı."

okur

Ana Yoldaş

Saçlarına aklar düşeli uzun yıllar olmuştu. Yaşam yormuştu onu, yine de dik durmaya çabalıyordu. Yıllar su gibi akıp giderken en sevdiklerini de yanında alıp götürmüştü. Her giden onun ömründen ömür götürmüştü. Ömürlük bir çınar ağacı gibiydi. Yalnız, dallarını budamışlardı ama ayakta idi. Bu ona yetiyordu.

Çantasını son kez kontrol etti. Eksik bir şey olup olmadığını düşündü. Her şey tastamamdı. Artık yola çıkma vakti gelmişti. Evi yine kendi halinde sessizce bırakıp çıkacaktı. Yıllar önce seslerin hiç eksik olmadığı evi, son yıllarda sessizlik kaplamıştı. Beş çocuğunu büyütmişti burada. Onların cıvıltısıyla ev dolup taşardı. Kapıyı kapatırken o cıvıltıları duyar gibi oldu.

İki çocuğunu evlendirmiş, onlar kendi ailelerini kurmuşlar, kendi çocukları olmuştu. Ahmet, Nuray ve Ayşe'nin de evlenip yuva kurmalarını, onların da çocuklarının olmasını çok isterdi. Onlar bambaşka bir yoldan yürümüşlerdi. En çok da babaları istiyordu evlenmelerini. Onları evlendirdince rahata kavuşacağını söyleyip duruyordu. Ömrü yetmemişti böyle bir şeye. Ahmet'i toprağa verdikten sonra bir daha toparlanamamıştı. Ahmet bir defa, babası her gün yavaş yavaş ölmüştü. Çilesi toprağa kavuştuğunda bitmişti.

Otogara gitmek için dolmuşa bindi. Cüzdanından parasını çıkarıp şoföre "oğlum şundan hele bir otogar al" diye uzattı. Şoför yaşlı kadının titreyen elinden parayı aldı. Para üstünü uzatmıştı ki o yaşlı kadını tanımıştı.

"Ana, sen Ahmet'in anasıysın değil mi?" diye sordu.

Ahmet ismini duymak bile gözlerine yaşlar dolmasına yeterdi. Boğazı düğüm- lenmiş, bir an cevap verememişti. Kendini zorlayarak "evet oğul" diyebilirdi.

"Gel anam gel, ben Ahmet'in arkadaşayım. Gel hele otur şuraya" diyerek tekli koltukta oturan genci kaldırdı. Yaşlı kadın oraya otururken bir yolcu "kaptan, inecek var!" dedi. Dolmuş durarak kapısını açtı. Bu sırada bir yolcu daha binerek ücretini uzattı. Ona da para üstünü verdi.

"Nereye gidiyon böyle ana" dedi; yaşlı kadına göz ucuyla bakıyordu.

"Otogara gidiyorum oğlum. Ayşemin bugün görüş günü. Gidip onu göreceğim" diyen yaşlı kadının boğazındaki düğüm çözölmüş- tü.

"Daha ne kadar var Ayşe'nin çıkmasına?"

"Bilmiyorum ki oğ- lum. Bu faşolar tutukluyor gencecik insanları, yıllarca oralarda tutuyorlar. Onlar yok olmadan Ayşem de diğer evlatlarım da çıka- mazlar belki de. Hele de bana Ahmedimi, Ayşemi nereden tanıyorsun sen?"

Dolmuşçu hafif tebes- süm etti. Zihninde eski gün- ler canlanmıştı. "Ahmet ile aynı li- sedeydik ana, tabi sen hatırlamazsın beni belki. Hani okulda faşistleri dövüştük de müdür seninle benim anamı çağırıp 'şu iki komüniste iyi bakın 10 tane adamı dövmüşler, bunlar tehlikeli çocuk, sahip çıkın bunlara' demişti. Hatırlıyon mu ana?"

Kadın biraz düşündü. Hatırlamıyordu, unutuyordu yaşlılıktan kimi şeyleri. Ahmet ile ilgili her şeyi hatırladığını sanıyordu. "Yok oğlum hatırlayamadım. Yaşlandım artık, unutu- yorum bazı şeyleri."

"Doğrudur anam, doğrudur" dedi üzgün yüz ifadesiyle. "Gözden irak olan gönülden de irak olurmuş derler. Ahmet'in haberini alınca elim ayağım boşaldı. Öyle yiğit birinin çıktığı yoldan dönmeyeceğini daha lisede anlamıştım ana. Yürüdüğü yolda geri adım atmadı. Başsağ- lığına gelmek istedim ana, hangi yüzle gelecektim

evinize... Cenazesini bile uzaktan izledim."

"İnecek var" sesini duyunca durdu. Ka- pıyı açtı, yolcu indi. Kapıyı kapatarak yo- luna devam etti. "Yapamadım ana, geledim bir türlü. Ben üniversiteyi kazandığımızda onu yarı yolda bıraktım. Yaşamadım, yürüyemedim onunla birlikte. Oysa söz vermiştik birbirimize. Yıllardır da şu koltuğa her oturduğumda bunun pişmanlığını yaşarım." dedi; gözünü yoldan ayırmayarak başını hafif öne eğdi.

"Geçmiş geçmişte kalmıştır oğul. Sen ge- leceğe bak. Kendine bir yol çizmişsin. Doğru ya da yanlış yürüyorsun. İnsan pişmanlıklarıyla ne kadar yaşayabilir?" Daha konuşmaya devam edecekti ki otogar tabelasını görünce "Ben burada ineyim oğul" dedi.

Şoför minibüsü durdu. Kadın ayağa kal- karken o da cebinden para çıkartarak "Ana

bunu Ayşe'ye verirsin. Kara İsmail dersin, o hatırlar beni. Çok selam- larımı ilet olur mu?"

"Hiç zahmet etme oğ- lum, ben selamını iletirim."

"Al ana, yoksa gönül koyarım" dedi İsmail.

"Madem öyle, sağ olasin. Selamını iletirim. Hadi yolun açık olsun."

Minibüsten yavaş adımlarla indi. Minibüs yoluna devam ederken o

da yolun karşısına doğru yürüdü. Otogar çok kalabalık

değildi. Biletini her zamanki yerden

aldı. Otobüslerin olduğu yere yürürken biraz ilerisinde kıvrıkcık saçlı bir kadın gördü. O an kalbi yerinden fırlayacakmış gibi atmaya başladı. Kızı Nuray olduğunu düşünmüştü. Ona o kadar çok benziyordu ki heyecan- dan elleri titremeye başladı. Ne yapacağını bilemedi. Etrafına dikkatlice bakındı. Yanına gitmek, yıllardır görmediği kızına sıkıca sarılmak istedi. "Ya polisler takip ediyorsa? Ya- nına gidersem onu hemen tanır alırlar..." diye düşündü. Bir süre daha uzaktan ona baktı. Kadın otobüslerin olduğu tarafta gözden kaybolmuştu.

Kendisi de o yöne doğru ilerledi. "Nu- rayımdır kesin. Gidip sarılısam ne olacak. Ama ya polislerin eline geçerse? Ahmedimi de almış, haftalarca işkence yapmamışlar mıydı? O da

birine selam vermişti. Nereden bilecekti o selam verdiği kişinin arandığını?" diye geçirdi içinden. Kendi kendini teselli etmek için "En iyisini yaptım. Yanındakiler de yoldaşlardır belki, hepsini riske atardım." dedi.

Bineceği otobüsü görmüştü. Her zaman aynı firmadan bilet aldığı için firma çalışanları, muavinler, şoförler onu tanıyorlardı. Otobüse binerken muavin yardım etti.

"Ana, gözümüz yollarda kaldı. Bizim çocukları gönderecektim, hele etrafa bakın belki yükü vardır yardım edelim diyecektim" dedi şoför.

"Sağolasın oğlum. Yüküm aha bu bedenim, bir de şu çanta. Onları da şimdilik taşıyabiliyorum."

Öndeki koltuğa oturdu. On beş dakika sonra otobüs hareket ederken kıvrıkcık saçlı kadını yine gördü. Kızı olmadığını anlamıştı. Ona benzetmişti. Şimdi huzur içindeydi.

"Ahmedim" dedi gözlerini açıp etrafına bakınarak. Nerede olduğunu anlamaya çalıştı. Otobüsün içinde uykuya dalmış, rüyasında Ahmet'i görmüştü. "Biz babamla iyiyiz ana, sen Ayşeme, Nurayma iyi bak" demiş, ona sarılmıştı. Gözleri yaşlarla doldu. Yine o ölüm haberini aldığı gün aklına geldi.

TV kanalları son dakika haberi geçiyordu. "İstanbul'da teröristlerle sıcak çatışma yaşanıyor. Pusuya düşürülen iki terörist emniyet güçlerinin teslim ol çağrısına ateş ederek cevap veriyorlar." O an aklına Ahmet'in orada olabileceği gelmemişti. Ama televizyon ekranına kilitlenip kalmıştı. İki devrimci teslim olmamak için çatışyordu. Ahmet ona "Artık sen tüm devrimcilerin anasıdır. Onları da benim gibi sev" demişti. Onları zaten çok seviyordu. O günden sonra da kapısını çalan her devrimciyi evlatlarından ayırmamıştı. Hepsinin anası olmuştu. Şimdi de orada çatışanlara ana sevgisiyle bakıyordu. Çatışma çok uzun sürmüştü. TV'nin başından kalkmamıştı. Kocasını pazardan gelip de onu öyle görünce o da ekrandaki habere dikkat kesilmişti.

Haberi sunan muhabir heyecanla gelişmeleri aktarıyordu. "İki terörist teslim ol çağrılarına ateş ederek karşılık verince emniyet güçlerimizin başarılı operasyonu sonucu ölü olarak ele geçirildiler."

O an kadının yüreğinden bir parça kopup gitmişti.

"Öldürülen teröristlerden birisi uzun bir zamandır aranan, çok sayıda kuyumcu soygunu, gasp, bombalı eylem ve yasa dışı örgüt üyeliğinden aranan Ahmet..."

O ismi duydukları an, ikisi için de durmuştu. Her şey donup kalmıştı. Hareketsiz iki beden gözlerinden birer damla yaş aktı. Öyle sessizce televizyon ekranına bakarak donup kalmışlardı. Ne kadar zamandır öyle durduklarını bilmiyorlardı.

O sessizliği bir çılgılık bozdu. Kadın kendisinden o sesin çıktığını sanarak eliyle ağzını yokladı istemsizce. Hayır, kendisi bağırıyordu. Kocasına baktı, biraz önce içeri giren adam gitmiş yerine başka birisi gelmişti. "Ahmedim!" Çılgınlıkları yankılanmaya devam ediyordu. Kapının çalındığını dahi duymamışlardı. Sadece "Ahmedim" çılgınlıkları kadının kulağında yankılanıyordu.

Evin dışında toplanan, çılgınlara gelen kalabalık da anlamıştı ne olduğunu. Kapıyı kırarak içeri girdiklerinde boş boş televizyon ekranına bakan iki yaşlı insan görmüşlerdi.

Ahmet'in ablası "Ahmedim!" diye bağırarak anasına sarıldı. Kızı hüüngür hüüngür ağlasa da kadın ne ağlıyordu ne kızına bakıyordu.

İçeri giren kalabalığı yaşlılar dışarı çıkardı. Dışarıda önce komşuları, sonra akrabaları ve yoldaşları gelmişti. Sokakta "Ahmet Yoldaş Ölümsüzdür!" sloganı yankılanıyordu. Kadın bu sloganı duyunca oturduğu yerden kalktı. Kızı, oğlu ve onu tanıyanlar şaşkınca ona bakıyorlardı. Odasına gitti, kapıyı kapatıp kilitledi. Kızı onun peşinden gitti. Kapıyı zorladıysa da açamadı.

"Ana aç kapıyı kurbanın olayım. Hadi aç beni korkutma ana!" dediyse de içeriden hiçbir cevap gelmedi.

Kadın bir süre içeride kaldı. Üzerine siyah bir elbise giydi. Oğlu, Ahmet'i için yas tutacaktı. Kapıyı açıp dışarı çıktığında kadınların hepsi orada toplanmıştı. O an Ahmet'in yoldaşlarından birini görünce gidip ona sıkıca sarıldı.

Evin içinden dışından ağıtlar yükseliyordu. Ağlayanlar ağıt yakanlara eşlik ediyordu. Kadının gözünden bir damla yaş akmadı. Kimse neden ağlamadığını anlamamıştı. İçerdekiler "içine akıtıyor gözyaşlarını" diye düşündüler.

Oysa onun ağlamamasının tek nede-

ni vardı. Ahmet'i son gördüğünde sarılıp kokusunu içine çekmiş, o gün ağlamıştı. Söz verdirmişti Ahmet *"Bana, kardeşlerime ne olursa olsun ağlamayacaksın. Ağlayarak bu faşistleri sevindirmeyeceksin. Senin ağlamaman onlara korku salacak ana. Söz ver bana ağlamayacaksın."* demişti.

Söz vermişti oğluna! Son defa gördüğünü bilmeden. Şimdi onu mezarına koyarken görecekti.

Ahmet'in cenazesini almak için katledildiği şehre anneyle birlikte akrabaları ve komşuları gitti. Ne kocasının ne iki evladının bu işi yapacak hali vardı.

"Sen güçlü bir kadınsın. Oğluna söz verdin, ağlamayacaksın" diyerek kendini teselli ediyordu. Yol boyunca hem oğlunu hem de Ayşe ve Nuray'ı düşündü. *"Ayşemin haberi olmuştur, Nurayım da abisinin kara toprağa düştüğünü biliyor mudur?"* diye düşünüyordu.

Şehrin ışıkları karşıladı onları. Hava aydınlanmamıştı. Aracın arka koltuğunda oturan Ahmet'in yoldaşı Nazım'a dönerek *"Oğul, kaçta alırsız cenazemizi?"* diye sordu.

Nazım önünde kaya gibi sağlam duran kadına bakarak *"Böyle analarımız oldukça faşizm korkmaya devam edecek"* düşüncesiyle kadına cevap verdi. *"Saat dokuz civarı alacağız ana. Avukatlar oradalar zaten."*

Araçlar toplu halde orada bulunan parkın kenarında durdular. Saatlerdir yoldardı ama kimse yorgunluğu umursamıyordu.

Nazım araçtan inerek etrafına bakındı. Daha kimseler yoktu. Polisler şimdiden yığınak yapmışlardı. Sivil polis araçları etrafta duruyordu. Tekrar araca bindi.

Zaman bir türlü ilerlemiyordu. Akrep ve yelkovan sanki yerlerinden hareket etmemek için birbirlerine takılıp kalmışlardı.

Araçlarda bekleyenler gözlerini kapatmış, dinleniyorlardı. Bir tek ananın gözleri kapanmamıştı. İlk slogan sesini de o işitti. *"Ahmet yoldaş ölümsüzdür!"*

Arabadan dışarı çıktı. *"Geldi oğlumun yoldaşları"* diyerek sanki oğluna kavuşacakmış gibi hızlı adımlarla sesin geldiği yöne doğru ilerledi. Diğer araçlardakiler de inerek kadını takip etmişlerdi.

Büyük bir kalabalık karşıladı onları. Anayı tanıyan tanımayan herkes ona sarıldı. Ahmet'in resmini gördü. Bu resmi hiç görmemişti. Dikkatlice baktı fotoğrafa, eline aldı. Oğlu oradaymış gibi sarıldı.

Slogan sesleri arasında Adli Tıp'ın içinden avukatlar geldi. Anayı yanlarına alarak tekrar içeri girdiler. Dışarıdaki gibi içeride de yüzlerce polis vardı. Kadın onlara bakarak *"Cenazemizden bile korkuyor katiller"* dedi.

Binanın girişine geldiklerinde kapıda bekleyen polisler yalnızca anneyi alacaklarını söylediler. Avukatların çabası ve ısrarı bir fayda etmedi. Polisler içeride anneyi korkutacaklarını, tehditler savurarak cenazeyi sessiz sedasız göndereceklerini düşünüyorlardı. Anne avukatlara baktı. *"Siz merak etmeyin,*

hiçbir halt yiyemezler. Ben Ahmet'in anasıyım, yoldaşlarının anasıyım" dedi gururla.

Avukatlar karşılarında böyle bir kadın gördüklerine şaşırmışlardı.

Onları geride bırakarak yanında altı-yedi polisle binanın içine girdiler. Onu bir odaya aldılar. İçeride 4 kişi oturuyordu. İçlerinden bıyıklı olan polis *"Başınız sağ olsun, buyurun oturun"* dediyse de hiçbir şey demeden dimdik ayakta durdu. Polis onun oturmayacağını anlamıştı. *"Cenazenizi memleketinize götüreceksiniz. Burada herhangi bir tören yapılmasına izin verilmeyecek. Eğer aracınız yoksa, belediyeden bir araç temin edip cenazenizi gönderebiliriz. Dışarıda toplanan terör örgütü yandaşları sizi korkutarak, tören yaparak örgüt propagandası yapmak isteyecekler."*

Ana bu sözleri duyunca acısını yüreğine gömerek hafif tebessüm etti.

"Eğer isterseniz, hiç onlar görmeden de cenazenizi memleketinize gönderebiliriz. Böylece hiçbir olaya sebebiyet vermemiş olursunuz."

Kadın masaya doğru bir adım attı. Kısa boyuna rağmen dört adamın karşısında bir dev olmuştu. *"Cenazemizi alacağız ve oğlumun istediği gibi uğurlayacağız. Verin cenazemizi gidelim"* dedi, ellerini masaya koyarak.

Dört kişi de bu yaşlı kadının karşısında ürpermişti. Polis *"Çıkacak her olaydan siz sorumlu olacaksınız!"* dedi. Ana bir adım daha atacakmış gibi yaptıysa da masanın hemen yanındaydı. *"Verin oğlumu!"* dedi güçlü bir ses tonuyla.

"Çıkarın şu kadını" diye bağırdı polis. Odaya giren polisler onu çıkartmak için koluna girmeye çalışırken *"Çekin o kanlı ellerinizi"* dedi. Kendisi yürüyerek çıktı.

Dışarıda saatlerce beklettikten sonra cenazeyi teslim ettiler. Cenaze aracına yerleştirdiler tabutu. O tabutta yatıyordu Ahmet'in bedeni. Araç Adli Tiptan çıkar çıkmaz sloganlar kitlenin içinden göğü yararcasına çıkıyordu. Tabutun üzerine kıvırmalı bir örtü serildi. Araçlar uzun bir konvoy halinde Ahmet'in yıllarca faaliyet yürüttüğü bölgeye doğru yola çıktılar.

Yoldaşlarına; *"Eğer bir gün toprağa düşersem, beni sarıp sarmalayan bu bölgeden son bir defa geçirin"* demişti. Son isteğini yerine getireceklerdi.

Mahalleye girdiklerinde binlerce kişi karşıladı cenazeyi. Ananın hiç tanımadığı, bir kez olsun yüzlerini görmediği insanlar, oğlu için ağlıyordu. Halk onu uğurlamaya gelmişti.

Cadde trafiğe kapatılmıştı. Kızıl bayrağa sarılı tabut omuzlara alındı. Caddede bir tek dükkan açık değildi. "Ahmet Yoldaş Ölümsüzdür!" sloganı yankılandı caddede. Binlerce kişi, genci yaşlısıyla, kadını erkeğiyle bir kez daha Ahmet'in yanında, arkasında yürüyordu. Uğruna öldüğü halkı onu bir kez daha sarıp sarmalamıştı.

Ana, yanında kadınlarla en önde, başı dik yürüyordu. Binlerce insanı görünce gurur duymuştu.

Kalabalık, törenin yapılacağı yere geldiğinde polis saldırıya geçti. Tabut çatışmanın arasında kalmıştı. Bir grup onu çıkarıp bir araca yerleştirerek uzaklaştırdı. O gece o bölge sabaha kadar yangın yerine döndü. Halk sokaklardaydı. Yoldaşlarını ona yakışır şekilde uğurluyorlardı.

Üç saatlik yolculuktan sonra otobüsten indi. Gideceği yeri ezberlemişti. Elindeki çanta, yürürken onu biraz yordu. Önce minibüse bindi. Bir süre sonra inerek otobüse bindi. Otobüs hapishaneye yakın durakta durunca indi. Kendisiyle birlikte dört kişi daha inmişti. Birlikte hapishaneye doğru yürüdüler.

Hapishane önü kalabalıktı. Ziyaret günleri hep böyle kalabalık oluyordu. Ziyarete gelip gittiği için çoğuyla tanışmıştı. Yoldaşlarını da görmüş, onların yanına giderek hepsine sarılmıştı.

Giriş işlemlerini yaptırdıktan sonra getirdiği kıyafetleri teslim etti. Bir süre sonra ismi okununca içeriye doğru yürüdü.

Açık görüş alanı ailelerle doluydu. Gözleri kızını aradı. Henüz getirmemişlerdi. Gelen tutsaklarla selamlaştı. Çok geçmeden Ayşe gülümseyerek yanına geldi. Anne ile kızı sıkıca sarıldılar. Kızının elini sıkıca tuttu. Bir süre sessizce birbirlerine baktılar her görüşte yaptıkları gibi.

"İstediğin eşyaları getirdim kızım" dedi. "Bir de bizim orada dolmuşa bindim. Şoför,

Ahmedimin arkadaşıymış. 'Kara İsmail de, Ayşe beni tanır' dedi. Para gönderdi sana, onu da yatırdım."

"Şoförlük mü yapıyormuş? Uzun zaman oldu ondan haber almalı. İyi miydi anne?" diye sordu Ayşe.

"İyiymiş kızım ama ben o çocuğu hatırlayamadım. Bir şeyler anlattı, yine hatırlayamadım. Yaşlandım artık, unutuyorum bazı şeyleri."

"Hani bizim eve bir kadın gelip seninle kavga etmişti, 'oğlun oğlumu terörist yaptı' diye bağırıyordu. Nuray da kadını itmiş, komşular araya girmişti. Sen de Ahmet'e kızmıştın o zaman. 'Niye milletin çocuğunu örgütlüyorsun' demiştin. Ahmet kahkahalarla gülmüştü. 'Ana milletin çocuğunu örgütlemesek nasıl mücadele edeceğiz' demişti."

Ana gülümseyerek "Hatırladım şimdi, o da okulda faşistleri dövdüklerini anlatmıştı. Şimdi hepsini hatırlıyorum. Arada bize gelir gözleme yapmamı isterdi benden."

"Evet işte O'dur. Görürsen yine selamlarımı iletirsin. İsmail'in zor anlarda hep desteğini gördük. Nuray'a aşıkta anne, ama ablamın öyle aşkla filan ilgisi yoktu. Ahmet de bunu biliyormuş. Git konuş demiş İsmail'e. İsmail Nuray'la konuşmuştu. Geçmiş zaman işte... Kıyafetler için de teşekkürler. Yoldaşlar çok sevinecekler. Meral'in ayakkabısı iyice eskimiş. Abime söylersin bir ayakkabı ayarlasın bize. Kaliteli bir şey olsun ki uzun süre kullanabilsin."

"Tamam kızım. Siz kendinize dikkat edin yeter. Bir de otogarda kıvırcık saçlı, Nuray'ı çok benzeyen birini gördüm. O zannedip gidip sarılmak istedim. Sonra takip filan ediyoruz diyerek vazgeçtim. Bir süre uzaktan baktım. Ama o değilmiş."

"İyi yapmışsın anne. Görsen bile sakın sahip çıkma olur mu?"

O sırada diğer tutsaklar gelince Ayşe kalktı. Onları başbaşa bırakarak diğer ailelerin yanına gitti.

"Ziyaret sona erdi." dedi gardiyan. Zaman hızla akıp geçmişti. Tutsaklarla tek tek kucaklaşarak oradan ayrıldılar. Onları orada bırakmanın huzursuzluğuyla herkes çıkışa yöneldi. Kadın arkasını dönerek son defa kızına baktı.

nidal anadolu

L-U-K-O-V-İ-T

Mitka'ya Mektup

Sana hangi isimle hitap edeceğime uzun zaman karar veremedim. Sonrasında iki aşamalı bir çözüm buldum. Genç bir işçi olduğun zamana 'Mitka', devrimci komünist olduğun zamana ise 'Ognyana' diyeceğim. Bu iki ismin arasında bir fark olmadığını düşünenler olacaktır. Ben öyle olduğunu düşünmüyorum. Bunun ayrımını en iyi anlatan yine sensin:

"Ben ana sevgisinden, ana şefkatinden, akrabadan, dosttan yoksun, cahil bir köylü kıızıydım. Parti beni yüce ailesine aldığı zaman, aileyi aklımdan bile geçiremiyordum. Parti bana hem ana hem baba oldu; inanç verdi, güven verdi, hayal etmeyi öğretti; görülmedik, duyulmadık geniş ufuklar açtı benim önümde. Henüz yürümeye başlamış küçük çocuklara benziyordum."

Mitka ile Ognyana arasındaki farkı ne kadar güzel anlatıyorsun. Mitka'nın yolculuğunun Ognyana'ya vardığı gibi, bizim yolculuğumuz da aynı yolu izlemeli.

-Ah, ne ağır, ne üzücü bir sessizlik bu!

L-U-K-O-V-İ-T kasabasının Bodomirtsi köyünde dünyaya gözlerini açan her çocuğun yolu Kiremit Fabrikasına düşer. Çamur tepeleyen 10-12 yaşlarında çocuklar iki gruba ayrılıyor. Kimi çocuk işçiler, bu fabrikayı sadece anı olarak eklediler yaşamlarına; yaşamları o fabrikada başlıyordu sanki ve

şansları varsa bir kol veya bir bacak bırakarak son buluyordu.

Bizim küçük Mitkamız da o şanslı çocuklardan; sadece birkaç ciğer lekesi ile çıktı. Bu satırları yazarken bile yüzlerce, binlerce 'Mitka' çamur deryasında, kolunu, bacağını kaybediyor. Tabi bunlar şanslı olanlar. Her gün haberlere yansıyor çocuk işçi cinayetleri. Bu cümleleri yazarken, neler düşüneceğini biliyorum. Kızıl dev uyanıyor, rüzgarı arkamıza aldık, yelkenlerimizi kabarttık. Küçük Mitkalarımıza, hem ana, hem baba olacağız, onlara inanç, hayal ve güven vereceğiz. Geniş ufuklar açacaklar yeni yaşamımıza.

"Dayanacağız" diyordum kendi kendime. "Dayanacağız!"

Bir işçinin yaşayabilmesi için emeğini satmaktan başka şansı bulunmuyor. Bu, canı pahasına da olsa... Sofya Platno İplik Fabrikasında işe başlamak için rapor alman gerektiğinde, şansının olduğunu düşünmüyordun. Ancak, tıpkı sınıfdışların gibi çalışarak ölmekten başka bir seçeneğin olduğunu bilmiyordun. "Hayır anlamıyordum! Ve anlayamazdım. Eğer işe devam etmezsem, tüberkülozun, beni fabrikadan on kez daha çabuk yakalayacağını biliyor muydu acaba bu beyaz önlüklü kadın? Bu akşam başımı sokacak bir yer bulamayacağımı biliyor musun? Biliyordu ki, bana ancak iki yol

kalıyordu: Ya sokakta kalmak, yahut tren altına atlamak..."

-Korkma! Korkma Ogn yana! Rahat ol! Her şey yoluna girecek! dedim kendi kendime.

Çalışarak ölmenin, önündeki tek seçenek olduğunu düşündüğüm zamanların geride kalmasına yol açan olayları okuduğumuzda hiç ama hiç şaşırmadık. Yeni insan yolculuğunun ilk adımları enternasyonal bir hal almış durumda. Bu, Mitka'yla, Emre'yle, Kenan'la değişmiyor. Mutlaka aynı izlerin ve dokunuşların izlerini taşıyoruz. "Atanos'la tanışalı ancak birkaç saati geçmişti, ama artık bize o kadar yakın olmuştu ki, hiç duraksamadan gittik, arkasından sofraya doğru oturduk."

Dünya devrim tarihini okuduğumuzda, yaşanılanların bir bölümüne yön veren olayların geziler ve parklarda yaşanmış olduğunu görüyoruz. Türkiye devrim mücadelesi de bunun örnekleriyle dolu. Mesela Denizler, Filistin devrim mücadelesine katılmak amacıyla yapmak istedikleri "eğitim"lerin bütün hazırlıklarını gezi ve piknik etkinlikleriyle yapıyorlar.

-Lazımdı, ama yoktu...

Hafta sonu yaptığımız piknik gezilerinin de şiirler okumuş, türküler söylemişsiniz. Ben de "sofra"ya ilk oturduğum zamanı hiç

unutamadım. Yaşamımın her anında itici güç olmuştur. Çünkü o sofraya oturmadan önce hiçbir arkadaşımın, hiçbir dostumun ve hiçbir bilgimin olmadığını bilmiyordum. Öyle bir açlığı hiç hissetmemiştim. Arkadaşlığa, dostluğa ve bilgiye olan açlığımın farkına varmışım; ama nasıl yapacağıma dair hiçbir şey bilmiyordum. İşte ilk duyduğum şiir de yolda olanların davetini içeriyordu; uluslararası sınıf şairimiz Nazım Hikmet'in "Güneşi İçenlerin Türküsü"ydü bu. Hala ezbere bilirim. Mavi gözlü devin yazdığı şiirleri en güzel okuyanlardan birisi de "Kır saçlı bir dev" idi. Ve şu an o gür sesi kulaklarımda yankılanıyor. Sen duyuyor musun?

"Bu bir türkü / toprak çanaklarda / güneşi içenlerin türküsü! / Bu bir örgü: alev bir saç örgüsü! / esmer alınlarında bakır ayakları çıplak kahramanların! / Ben de gördüm o kahramanları / ben de sardım o örgüyü / ben de onlarla / güneşe giden / köprüden geçtim! / Ben de söyledim o türküyü!..."

-Hücum edelim! Dedi biri...

Yeni insan yolculuğunun başları çok zorlayıcı oluyor, meyvelerini almak zaman alıyor. Meyvelerini almaya başladığın dönemde yaşadığın bütün zorluğu güzel bir tebessümle bir kenara bırakıyorsun. Bu süreci

ilk anlayanlar, yakınlarımız oluyor. Senin de yeni insan yolculuğunun ilk adımlarını "Taki dede" gözlemlemiş:

-Mitka söz gelişi, bakıyorum da, olur olmaz kızlardan değilsin sen.

-Gülümsedim, ama hiçbir şey demedim.

-Öyle ya bakıyorum kitap da okuyorsun, insanlarla da toplanıyorsun, delikanlılarla da buluşuyorsun, ama bir oğlum olsaydı, gelin alırdım seni.

-Ya hangilerdenim Taki dedi?

-Söyleyeceğim, ama öyle değilsen bile darılmayacaksın.

-Söyle Taki dede, söyle darılmayacağım.

-Ben sanıyorum ki sen...

Dede sesini biraz alçalttı.

-Sanıyorum ki sen bizimkilerden, yani devrimcilerdensin.

-*Avradı! Avradı vurun! Bırakmayın peşini!*

Taki dede'nin fark ettiği gelişimin ardında genç bir kadın savaşçının ayak sesleri duyuluyor.

-*Geri çekil dedim.*

Dünyanın neresinde olursa olsun devrimciler ilk eylemlerini unutmazlar. 1939 yılının -bir uğultu halinde sesler geliyor- "1 Mayıs" etkinlikleri son derece önemli bir mesaj içeriyordu. Alman emperyalizminin öncülüğündeki kapitalist blok -kulaklarını-

da sorun olduğunu kabul ediyorum ancak bu sesleri duymayacak kadar değil. Sen de dinler misin?- ilk işçi yurduna saldırma ihtimaline karşı tek vücut olduğumuzu göstermenin zamanı. Genç İşçiler Birliği -Uyanın artık- bu doğrultuda çalışmalarını yapmıştı. -Uykudan uyan- Evet evet, bu bir mayıs kutlamalarının sesi, senin sesini de duyuyorum. "İşçiler, kardeşlerim, yoldaşlar; toplanalım ve hep birlikte enternasyonal marşını söyleyelim." Bir anda onlarca, yüzlerce, binlerce kişi Bulgarca, Rusça, Hintçe, Çince, Almanca, İspanyolca, Portekizce, İngilizce, Arapça, Kürtçe, Türkçe ve çıkaramadığım bir çok dilde tek bir vücut gibi enternasyonal söylemeye başladı. Bir çok dilde enternasyonal duyan Bulgar faşizmi meydana koşarak geldi. Şaşkınlıkları duydukları dillerin çeşitliliğinden değildi, meydana geldiklerinde gördükleri bir avuç Bulgar işçisinin olması oldu. Ve sesler her an yükseliyordu. "Uyan artık uykudan uyan / uyan esirler dünyası / zulme karşı hıncımız volkan / kavgamız ölüm-dirim kavgası... / ... Bu kavga en sonuncu / kavgamızdır artık / enternasyonalle kurtulur insanlık..." Ve bu '1 Mayıs'la birlikte Mitka'ya veda etmenin zamanı geldi. Ogn-yana hızlı adımlarla devrime yürüyor, her boşluğu kızılaştırıyor.

-*Mitka değil de, Ogn-yana diye hitap etmiştim. Partizan Ogn-yana, Mitka'nın gücünün yetemeyeceği şeyleri de başarabilirdi ve başarması lazımdı.*

Tak tak. Ta-a-a-k-k-k, Taa-aa-aa-kk-kk-kk... Geldim, geldim. Ogn-yana hemen radyodan Soyvet kanalını bul. Ne oldu? Alman emperyalizmi ana yurdumuza saldırı başlatmış.

-Sovyet Radyosu: Davamız Haklıdır! Zafer Bizim Olacak!..

-*Korkma! Korkma Ogn-yana! Rahat ol! Her şey yoluna girecek!* dedim kendime.

Savaşın Sovyet topraklarına yayılması, dünya işçi ve emekçilerini harekete geçirdi. İlk ana yurdumuzu savunmak için her yer, savaş alanına çevrilmeliydi. 1941 yılındaki saldırılar Sovyet topraklarını yerle bir etmektiydi. Saldırıların durdurulması ve püskürtülmesi için faşizmin ordularına giden bütün iase kanallarının kesilmesi gerekiyordu.

YAŞADIM DİYE BİLMEK İÇİN mitka grıbçeva

Biraz sonra Hrista Batev radyosu yayını başlayacak.

-Hrista Batev Radyosu. 24 Haziran 1941 Bulgaristan Komünist Partisi Merkez Komitesi Polit Bürosu'nun Bildirisi: 1- İsyan savaşı yöntemleriyle işgalcileri ve onlara hizmet eden işletmeleri, dolapları, taşıtları, ürünleri yok etmeye çalışmak, faşist yönetim organlarını cezalandırmak, mücadeleleri önlemek için partizan grupları ve bölükleri meydana getirmek. 2)....., 3)....., 4)....

-Ben zikzak yaparak koşuyor, ufak tefek taşları atlıyor ve arkamdan gelenlerin ayak seslerine kulak veriyordum.

Dünya devrim deneyimlerine baktığımızda en dikkat çeken "Devrim merkezlerinin bir çekim noktasına dönüşmeleri" oluyor. Devrimin sesine cevap veren yüzlerce Ognanya'sı, binlerce Sinan'ı ve milyonlarca Taylan'ı var her dönemin. Düşer patika yollara, devrimin sesine ses olanlar. Bulgaristan Balkanlarının patikalarını arşınlayan Ognanya'nın notları arasında bir bölüm çok dikkatimi çekti: "Gizlilik içinde olanın baskın ekiplerindeki savaşçının cesareti, basit ölçülerle ölçülemez. Cephedeki çarpışmada hatta müfrezede bile ölüm, korkutucu değildir; çünkü arkadaşlarınla birlikte karşılırsın ölümü. Şehirde ölmeye giderken bile bunu kimse bilmez. Üstelik, öldürülen illegalin kim olduğunu kimse öğrenmesin diye bütün önlemleri alırsın! Böyle bir ölüm kat kat üstün bir serinkanlılık, çok büyük bir cesaret ister." Sana bu satırları yazdıran tecrübeni çok merak ediyordum. Nikola Droganov-Guca ile tanışmaya kadar. Şu an bu satırların sahibinin Guca olduğuna eminim. 29 Mayıs 1943 tarihinde bütün Sofya -Kanalizasyondan kurşun yağdıran komünistti- konuşuyordu: Guco kolay korunuyor onların kurşunlarından. Kurşunların ona dokunmaması için bir metre kadar yana çekilmesi yeterli. Fakat yeniden kanalizasyona sokulmak istemiyor. Takati kalmamış artık. Ekmeksiz, uykusuz ve gayet büyük bir gerginlik içinde otuz altı saat kanal içinde kalması çok mecalsiz bırakmış onu. Tek bir kurtuluş çaresi kalıyor... ölecekse de, bari açıkta, yıldızların altında ölsün. Sana yukarıda belirttiğim cümleleri yazdıran Guca, bana da Nazım Hikmet'in

bir şiirini daha ezberletti. "Delikanlım! Senin kafanın içi / Yıldızlı karanlıklar kadar / Güzel, korkunç, kudretli ve iyidir / Yıldızlar ve senin kafan kainatın en mükemmel şeyidir / Delikanlım! / Sen ki, ya köşe başında / kan sızarak kaşından gebereceksin / ya da bir darağacında can vereceksin / iyi bak yıldızlara / Onları göremezsın belki bir daha."

-Ve her ölümden sonra sesim daha çetin, daha sert oluyordu.

Partizan yaşamında öğrenilen ve öğretilen her şeyin altında, ödenen bedeller vardır. Çünkü, partizan yolları (!) asfalt döşeli değil, tehlikeli dönemeçlerden oluşur; kaç kilometre yol geçtiğini ve daha ne kadar kaldığını gösteren işaretler de yok bu yollarda. Bir yerden diğer yere kadar yürüdüğüm yol saatle bile ölçülemiyor, çünkü etrafında şüpheli kimselerin dolaştığını gören partizan, kim bilir kaç saat gizlenip beklemesi lazım. 26 Haziran 1944 tarihinde Çerni Dol'ünde bulunan Georgi Bankovski Partizan Birliği'nde bu gerçekleri ihmal edecekler ve ihmal etmenin bedelini yaşayarak öğrenecekler. "Bir kulübenin yanından geçtiğimiz zaman karşıdaki sırtta ağaçların tepeleri aydınlanıyordu artık. Başka defa yaptığımız gibi bu kulübeye uğrayıp içerde biri var mı yok mu anlamalıydık. Ama vakit ilerlediği için durmadan

geçip gittik. Çenini Dil denilen yer kulübeye pek uzak değildi.”

-1944 yılının bu korkunç 26 Haziran sabahı gayet sessiz, gayet sakindi.

Genç bir işçi olduğun zaman bildiğin tek seçeneğin, çalışarak ölmektir. Ve bunun için her şeyi yapmaya hazırdın. Şu an ise tek seçeneğin yaşamak. İlya Ehrenburg’un Paris Düşerken kitabını okudun mu? Seninle aynı dönemde yaşamış Fransız komünistlerinin Alman ve İspanyol faşizmine karşı mücadelesini anlatıyor. Asıl konumuza dönelim; kitabın içerisinde çok güzel bir bölüm var. Tam anlamıyla dönemin ruhunu özetliyor: “Bir tek şey önemliymiş eskiden, ölümü göze almak! Oysa bugün yaşamak da gerekiyor, yenmek gerekiyor. Ne pahasına olursa olsun. Ve bu daha zor... Fakat gerekli.”

-Fakat ölüme gerçekten razı olduğum bir sırada, hayati güçlerim isyan etti, karşı koydular.

Bir adım daha Ognýana... Birinci gece...

-Ne kadar uyumuşum bilmiyorum. Bütün vücudumu sarsan müthiş bir korku içinde uyandım. Ne var, ne olmuş? Niçin buradayım? Ya da Yoldaş nerede, Kırça Yoldaş nerede, Stenka-Stenka Yoldaş nerede?

Bir adım daha Ognýana... İkinci gece...

-Görüyordu ki ne saat, zamanı; ne de pusula, yönü gösterecekti. Bundan da bir fayda yoktu artık.

Bir adım daha Ognýana... Üçüncü gece... -Gökyüzünde ne ay ne de bir yıldız vardı. Hangi tarafa gideyim? Kuzey neresi?

Bir adım daha Ognýana... Dördüncü gece...

-Bütün gece yürüdüm. Ama öyle sanıyordum ki, karanlıkta, bu sekiz saat içinde, belki sekiz kilometre bile yol alamamıştım.

Bir adım daha Ognýana... Beşinci, Altıncı, Yedinci, Sekizinci, Dokuzuncu gece...

-Yorgundum, üşüyordum, açtım. Gözlerim alacalanıyordu. Islanan yaralarım depreşmiş, daha çok acıyordu.

Bir karış daha Ognýana... Onuncu, On Birinci gece...

-Çerni Dol savaşından beri on iki, on üç, on dört oldu gündüzler, geceler. Ben artık ne yemek yemeyi, ne dinlenmeyi, ne de uyumayı düşünüyordum.

Bir karış daha Ognýana...gece...

-Emekliyor, sürüne sürüne gidiyordum.

Karış karış gidiyordum!

Bir karış daha Ognýana...gece...

-Bir çalılığa teslim mi olacağım?

Bir karış daha Ognýana...gece...

-Bir elimle direğe tutunarak doğrudum.

Yüzümü levhaya yaklaştırdım ve hafif ay ışığında şu harfleri okuyabildim.

“L-U-K-O-V-İ-T”

Ayışığı birçok devrimcinin yolunu aydınlatmıştır. Hala aydınlatmaya devam ediyor. Mektubumun son bölümüne geliyorum; en çok dikkatimi çeken bölümü sona bıraktım. Her devrimcinin yaşamına etki eden birkaç roman bulunmaktadır. Bu noktada sözü Mitka’ya verelim: “

‘Ana’ romanı işçi örgütünün, savaşın, parlak ideallerin ne demek olduğunu öğretmişti artık bize.

Dünyada heyecanlandırıcı, ustalıkla yazılmış çok güzel kitaplar var. Ama çok savaşçı yetiştiren, bilgisiz genç işçilere bunca yeni ufuklar açan M. Gorki’nin ‘Ana’ romanı gibi başka bir kitap bilmem var mıdır? Bizim için ‘Ana’ sadece başka bir roman değil, savaş okulu, sayısız güç sorulara cevap veren gerçek bir ansiklopediydi.” Yeni bir çok ufuklar açtığın, yeni Ognýana’ların yolculuğuna güç kattığın ve dünya devrim mücadelesine katkılarının için teşekkürler Mitka Gribçeva-Ognýana. Erikler çiçek açtığı zaman buluşacağız. Zafere Kadar Daima...

aynı şarkıları mırıldanırdı
bir zamanlar
bu ülkenin insanları,

aynı kalpte yakılırdı
kimi harabe sayfalar,

çarşının bakışlarıyla birleşirdi gülüşler,
ıslak eller beklerdi sabırla
kahve dumanında kavuşmayı.

artık
kendi buğusunu taşıyor
bu ülkenin insanları,
parmağının izi kalıyor dokunduğunda,
ama boşluğunun değil.

rüzgar dağıtıyor sağa ve sola onu,
tüyleri yolunmuş bir karganın
kırık bir aynada kaybolması kadar acı.

kendini dolduracağı boşluğu arıyor
hep,
her gün, ertesi gün,

çekmecedeki unutulmuş mektuplar,
yıpranmış gazeteler,
tozlu plaklar arasında
sahneye çıkmaya yüksünüyor
seninle aramdaki mesafe,

belli belirsiz bir yansıma sadece,
kırılmış ve çoğaltılmış, o kadar.

uslu bir çocuk
olup oturuyor, başını kaldırmıyor hiç.

seyirciler
duvardaki çatlaklardan bakıyor ona,
onun göğünün yüzü aynı,
aynı yitirdiği kıvrımlar,

yine de insanlar
başarabiliyor
kendi adını hatırlamayı hala.

aramızda sızan uğultular bile
değmiyorken birbirine,
titriyor lambalar,
sakince paylaşıyor karanlık,

üzerinde duru bir sessizlikle
yağmur sürüklüyor yaprakları,
bulutları aralıyor insanlar için.

her adım yeni bir tekrar,
prova, prova!

sesler kesiliyor.
yıkıyor surların bekareti,
köşeler, köşeliler
bir kısaç gibi keskinleşiyor,
kanatlar çarpıveriyor boşluğa,

ve bir ülke
gözlerimin içine bakıyor.
günde iki kez kırılıyoruz
ülkemle bir aynanın önünde,

ve yine anlıyoruz:
sıkıştırdığımızı
ay ışığını kirli taşların arasına,

eski cümlelerin yazıldığı,
ve her biri birer ışık kırıntısı, ayrı,
ama saklı aynı gölgede.

aynı kaldırımlar,
sessizlik aynı, karanlık da.

*birbirini takip etmiyor
üzerime giydiğim ayak izleri,
siliyor harp nizamına girmiş notaları
kehanet yurdundan kopardığım,*

*ve bir kapı daha kapanıyor,
bir başkası açılmazken.*

*düne kadar bir umut vardı,
şimdi frengi kadar soluk,
ve kısacık
yaşlı bir köpeğin ölümü kadar.*

*işte bu yaz akşamı,
evvel zaman içinden
bir çocuğun elinde böyle oyuncak olur,*

*bir banka bırakılmış kırmızı defterin sayfasında,
asılır pencere önüne tozlu bir tül gibi,
kendiliğinden yayılır öylece
karışır mevsimlerin kokusuna,*

*ve gökyüzü aydınlanır,
alır meyvenin çürük rengini,*

*ve biz
bu ülkenin insanları,
yerleşen boş sokaklara
birer ışık kırıntısıyız,
titreriz hala.*

*bitir bu prova da
bu perde kapanır,*

bir gün yeniden başlarız.

bülent parmaksız

‘12 Eylül ve Filistin Günlüğü’ne Katkı

Mayıs 2025, Sincan 2 No’lu F tipi Hapishanesi, Ankara

“12 Eylül ve Filistin Günlüğü” adlı kitabın 3. baskısı elime geçti. Bu kitap vesilesi ile İsrail siyonizmine karşı Filistin’de hayatını kaybeden Türk, Kürt, Arap bütün Türkiye’li devrimcileri anmak istiyorum. Bora Gözenler’den Hüseyin Gökdemir’lere, Mustafa Çetiner’lerden Ali Sabanlar’a, Teğmen Ali (Cevat Saim Çelen)’den Kemal Ergin’e dek hepsini büyük bir sevgi ve saygıyla anıyorum. Acısı

kadar onuru da büyük bir dönemdi. Türkiye’li bütün devrimciler büyük bir kahramanlıkla enternasyonal bir dayanışma sergilediler, Filistin halkıyla, Lübnanlı ilerici /devrimci güçlerle birlikte. Filistin’de, Filistin direnişinde, Beyrut muhasarasına karşı direnişte Türkiye’li devrimcilerin emekleri çok. Onuru hepimizin. Lafla /sözle değil, kanla-canla-binbir emekle büyük bir dayanışma ve mücadele var orada. Tarihimizin en onurlu sayfalarından biri olduğu çok açık.

Adil Okay’ın sıcak savaşın içinde tuttuğu günlüklerden, mektuplardan, belgelerden, Filistin kamplarından şans eseri çıkartılabilen fotoğraflardan ve söyleşilerden oluşan “12 Eylül ve Filistin Günlüğü” edebi anlamını /değerini aşan bir kitap. Kitabın en kıymetli yanı orada verilen emek ve o emeğin görünür kılınması. En sıradan bir yazım diliyle bile yazılmış olsaydı bu kitap, yine de değerinden bir şey yitirmezdi. O büyük emeğin kıymeti her şeyin üstünde çünkü. Yaşanmışlık / gerçekçilik / kanla-canla yazılan tarih / genç insanların karşılıksız emeği her şeyden daha kıymetli. Kitabın en güzel yanı bu. Yaşanmışlıkların anlatılması, acımasız / zorlu ama bir o kadar da onurlu olan mücadelenin sade bir dille dile getirilmesi.

Kitabı güzelleştiren / kıymetli kılan diğer yanı da şu; olayların içinde yaşanıp, gün gün anlatılması. Sıcaklığı sıcaklığına hem de. Olağan/sıradan bir hayatın içinde tutulan 'günlük' ile sıcak bir mücadelenin içinde tutulan 'günlük' aynı değil. Yaşanmış olanın / gerçeğin ta kendisinin günlüğü her şeyden daha kıymetli. 20'li yaşlarının başında genç bir insanın, Okay'ın tuttuğu bir günlük olmasına rağmen çok akıcı. Sanırım bunun birkaç nedeni var: Bir; birbirinin tekrarı olmayan, mücadelenin her gün farklı boyutlarda yaşanmış olması. Çatışmalar, sorunlar, iç gerilimler, yoğun duygular olağanüstü bir hayatın akışını gösteriyor bize. Akışın sıra dışılığı günlüğü, doğal olarak tekrardan kurtarıyor.

İki; Okay'ın kaleminin daha o tarihte (1981-1982) çok genç olmasına rağmen güçlü olması. Bunda babası şair Süleyman Okay'ın etkisi de var kuşkusuz.

Üç; günlük yazarının duygulu bir insan olması. Olayları bir rapor verircesine, kuru bir anlatımla değil de hissettikleriyle /duygularıyla günlüğü kaleme almış olması.

Okay 3. Baskının önsözünde 1948 "Nakba- Büyük Felaket"ten beri İsrail'in Filistinlilere uyguladığı soykırımın kronolojisini de veriyor. Savaşın 7 Ekim Hamas eylemleri ile başlamadığını, 1948'den beri sürdüğünü ve İsrail'e karşı alınan ama-uygulanmayan- BM Kararlarını da hatırlatıyor.

Kitabın en kıymetli yanlarından biri de şu; tarihsel hafızayı diri tutması, yaşananları belgeli /yazılı hale getirmesi. Hafızası / yazılı kültürü zayıf bir toplumsal gerçekliğimiz var. Sol'unuz da ne yazık ki böyle. Bu anlamda yaşanmışlıkların yazılı tarihsel bir belge haline getirilmesi çok kıymetli. Orada verilen büyük emeği, mücadeleyi ve tabi trajedileri görünür kılmış Okay. Hayatını yitirmiş devrimcileri bir kez daha gün yüzüne çıkarmış, anmış, hatırlatmış. Onları gündelik hayatımızın, mücadelemizin bir parçası haline getirmiş. Genç kuşaklara yaşanmışlıkları aktarmış. Kökümüzü/tarihimizi canlı tanıklıklar eşliğinde aktarmış. Dünle bugünün ve geleceğin ilişkisini kurmuş.

12 Eylül ve Filistin Günlüğü'nün çoklu kıymeti /değeri var. Özellikle son bir yılda İsrail soykırımı devam ederken, 1948'de başlayan İsrail işgali, tehcir, katliamlar artarak devam ederken yeniden okunmalı. Tarih /belge

/anı /hafıza /mücadele /emek /devrimcilerin değeri /yapılanlar /kök /enternasyonal dayanışma bu kitapta. Tabii özlemler de... Gepe- genç insanların aileleri dahil birçok şeyden vazgeçerek ve hiçbir karşılık beklemeksizin kararlı bir biçimde mücadeleye atılması.

Okay kitapta sadece kendi yaşadıklarını aktarmakla kalmamış, onunla aynı dönemde Filistin kamplarında kalan Türkiyeli devrimcilerle de söyleşiler yapmış. Yazdıklarını da teyit etmiş. Bu tanıklardan ortak tanıdıklar da var: Örneğin Cüneyt Kafkas, Yaşar Küpeli, Hasan Mantıcı ve onların Filistin anıları. Kitapları. O kitapların hepsini okumuştum.

Kitapta adı geçen ortak başka tanıdıklarımız da var. Teslim Töre, Abdullah Dereli, Bereket Kar. Üçüyle de Sağmalcılar Cezaevi'nde birlikte aynı koğuştaki kaldık (1994-97 arası.) Dereli'yle ranzalarımız sırt sırtaydı. Bereket Kar ise bir dönem komüncümüzdü. Hatta kısa bir süre bize Arapça da öğretmişti. Teslim Töre ile uzun/güzel sohbetlerimiz olmuştu. Geçmiş ondan çok dinledim. Dereli ile Ortadoğu üzerine sohbetlerimiz oldu.

Üçünü de kaybettik. Hepsini sevgi ve saygıyla anıyorum.

SONSÖZ

Adil Okay kitabında ailesinden, acılardan ve özlemlerden de bahsetmiş. Ailelerimiz çok acı çekti, özlemleri hiç bitmedi. Yazılanları okuyunca bunları bir kez daha fark ettim /anımsadım. 1980 yılında Okay'ın firarının ardından babasını ve kardeşlerini gözaltına almışlar. Babası Süleyman Okay 12 Eylül darbesinden sonra, yazdığı bir şiirden dolayı Adana hapishanesinde 6 ay yatmış. Okay kız kardeşi Hürriyet'ten de bahsetmiş kitabında. Ondan gelen mektuba yer vermiş. Ve sonrasında 6 Şubat depreminde yitirdiğini yazmış... Çok etkiledi beni. Onca acı ve badi-reden sonra depremde hayatını kaybetmesi çok üzücü. Benim de iki kız kardeşim var. Annem, babam ve iki kardeşim yıllar boyunca hapishane hapishane peşimde dolaştılar. Hâlâ da dolaşmaya devam ediyorlar, ikinci mahpusluğum nedeniyle.

Kitabı gönderdiği için Adil Okay'a teşekkür ederim. Filistin halkıyla dayanışma içinde hayatını yitiren bütün Türkiyeli devrimcileri sevgiyle /saygıyla anıyorum.

ergül çiçekler

Haber

Orta koltuklardan birindeyim. Neler taşımadım bu yollarda, bazen kan kesici iğneler, bazen cephaneye, bazen yaralı canlar... Kimselere sezdirmeden, tutulmuş yollardan, kuşatmalardan geçtim defalarca. Ne sırlar taşıdım... Son nefesime kadar benimle kalacaklar... Fakat bu kez farklı. Bu kez sırrım, sağ yanımdaki kurşun yarası.

Of desem, yandım desem, ufacık inlesem her şey anlaşılacak, ama canım yanıyor! Hangisi daha zor? Vurulmak mı, vurulup da bir of bile diyememek mi? Canım yanıyor!

Biraz uyusam dinecek bu acı ama uyumamalıyım. Bu hain yara her an kan kusmaya, beni ele vermeye hazır. Ben uyursam sağ yanımdan bir ihanet uyanır.

Üç gün önceydi, küçük bir kent ne kadar çok kuşatılabilirse o kadar çok kuşatılmıştı. Üst üste, çember çember içinde, zaman, mekân, hatta an esir alınmıştı.

Karartmak gerek bazen gözlerimizi, yoksa karanlık kazanır. Kazanmasın diye karanlık, bir kez daha kararttık gözlerimizi. Fakat son çemberde bir tutam baruta bir kıvılcım değdi. Sonra gene, sonra ve sonra gene... Sonunda bir payda bana düştü, ucu nu şafak yakmış geceden; sağ yanımda bir

mermi yarası kaldı.

Üç gün boyunca her sokak üç kere arandı, her kapı üç defa çalındı, her çocuğa en az üç kere "Evinizde misafir var mı?" diye soruldu.

Üçüncü günün akşamında, beni bana soranların arasından kuşatmadan geçtim, yanımda yarama ayak üstü atılan dikişler ve birkaç ilaç... Ya riskli bir yolculuk ya ölüme çoğalmak. Karar vermek çok da zor değildi. Artık tek amacım atabilmektir Ankara'ya kendimi...

Çok geçmeden vardık Erzincan'a ama sarsıyor otobüs her virajda, her frende, sanki bir cehennem zebanisi elinde kargısıyla deşiyor sağ yanıma... Canım yanıyor!

Bu ilk yaram değil ama fark etmiyor. Kaç kez vurulursan vurul, her seferinde canın çok yanıyor. Ama daha önce dayandım yine dayanacağım. Çünkü esas yükün yaram değil. Çok uzaklardan gelen bir haberi götürüyorum Ankara'ya.

Gecenin karanlığında Sivas kalıyor arkamızda. Ama umut büyüse de acı azalmıyor, tersine artıyor. Ağrı kesicilerden birini daha alıyorum.

Şafak sökeli üç saat oldu. Çorum'a

varmak üzereyiz. Son molada pansumanı yeniledim. Maalesef kanamam vardı, son kan kesiciyi de kullanmam gerekti.

Çorum'dayız, bu alçak yara her an kanamaya başlayacak gibi. Ağrım aşırı şiddetlendi ve son ağrı kesiciyi de aldım.

Nihayet uzaktan belli belirsiz Ankara... Sevinmek istiyorum, gülümsemek, rahatlamak ama hiçbirini yapamıyorum. Ağzımı bile açamam. Daha önce hiç yanmadığı kadar çok canım yanıyor.

Artık tek amacım var, yarım saat daha dayanmak. Bayılmazsam yarım saat içinde, kan kaybından ölmezsem yarım saat içinde, dışarıdan fark edilecek kadar kanamazsa yaram yarım saat içinde...

Nihayet giriyoruz Ankara'ya. Kontrol ediyorum, sağ yanım ıslak ve sıcak, bu ter değil. Bedenimin kitlendiğini biliyorum. Artık bir adım bile atamam. Önemli değil, zaten arkadaşlar beni buradan alacak. On dakika, sadece on dakika daha dayanmalıyım. Tam bu esnada bir uğultu yükseliyor. Kimi "alçaklar" diye bağırıyor kimi "katiller". Son bir gayretle bakıyorum telefonuma. "Suruç'ta patlama"

Birden acılarım dindi. Sustu kan kusan yaram. Varmıştım varacağım yere ama sevincin zerresini taşıyamıyordu kalbim. Ruhum parçalanmıştı ve ne dikiş tutacaktı bu yara ne de merhem. Otuz üç defa parçalanmıştı kal-

bim. Otuz üç defa öldürülmüştüm. Artık sağ değil, sol yanım yanıyordu. Kurşun yarası bile lâl olmuştu.

Hep böyle olmaz mı zaten, ateş düştüğü yerden çok daha fazlasını yakar. Böyle olmasaydı kıvılcım yağına yangın volkana dönmeydi. Böyle olmasaydı New York'ta öldürülen, Gever de bir zinar çiçeğinin kalbinde boy vermezdi.

Ateş sadece düştüğü yeri yaksaydı, hala ruhumuzda alev alev yanmazdı. Hiroşima ve derisi kavrulmuş Japon bebekler için Moskova'da ağıt yakılmazdı.

Ateş sadece düştüğü yeri yaksaydı, otuz üç mezarda otuz üç isimle uyuyor olmazdı her birimiz.

Bu duman dağılacak, şafakla gelen rüzgarlarla puslu, dar geçitlerin kapıları sonsuza dek açılacak. O gün son nöbet tutulmuş, son yaralı güvercin iyileşmiş olacak. Son gözyaşı dökülecek, Kaniye Kurdo'dan Çiyaye Agiri'ye ve ondan da İstanbul'a, bütün kentlerin bütün meydanlarına aynı muştunun bayrakları çekilecek.

O güne kadar rüzgarlar esmeye, sular akmaya, insanlar dövüşmeye devam edecek.

O civanlar ki, her biri cellatlarla gelen ölüme sığınmayacak kadar onurlu düşler taşıyorlardı.

Pirsus, yaram sende kalsın, adım sen ol.

helin su

Zindanapolis Günlükleri

“Benim talihsizliğim” dedi Refika, “Böyle bir memleketin hapsinde yatmak!”.

LT’nin son sayısını okumaya dalmış olan Sone, günlerdir bir şeyler yazmak için kıvranıp duran Refika’nın bu serzenişini duyunca kafasını daldığı yazıdan kaldırıp Refika’nın ne demek istediğini anlamaya çalıştı. Baktı ki bunu Refikanın yüzünden anlamak olanaksız, doğrudan sordu:

“Neden? Başka bir yerde hapis koşulları daha mı iyidir diyorsun?”

“Hayır tabi ki! İçerinin iyiliği değil mevzu. Dışarının saçmalıklarda içeriyle yarışır halde olması!”

“Nasıl yani?”

“Şimdi ben kalkıp buranın saçmalıklarını anlatacak olsam, mesela geçen gün bardağa koyduğum bir dal nane sapını “çiçek niyetine kullanmak suretiyle amacı dışında kullanım” diyerek, mevzuatlara aykırı bulup götürdüler desem, hemen bir emekçi evladı çıkıp “oooo o da bir şey mi abla, geçen gün neredeyse yüz metrede bir değişen hız tabelaları yüzünden iki yüz yıl ödeyemeyeceğim cezayı yedim!” diye başlar anlatmaya... Ya da asgari ücret alıp asgari ücret kadar kira verenlerin nasıl yaşayabildikleri muamması... O zaman kime neyi anlatacağın! Bu eşitlik çok can sıkıcı!”

“Ne eşitliği?”

“Sıfıra eşitlik! Hani Engels diyor ya diktatörler herkesi sıfıra eşitler diye, o eşitlik

işte...”

“Engels’in öyle bir sözü mü var?”

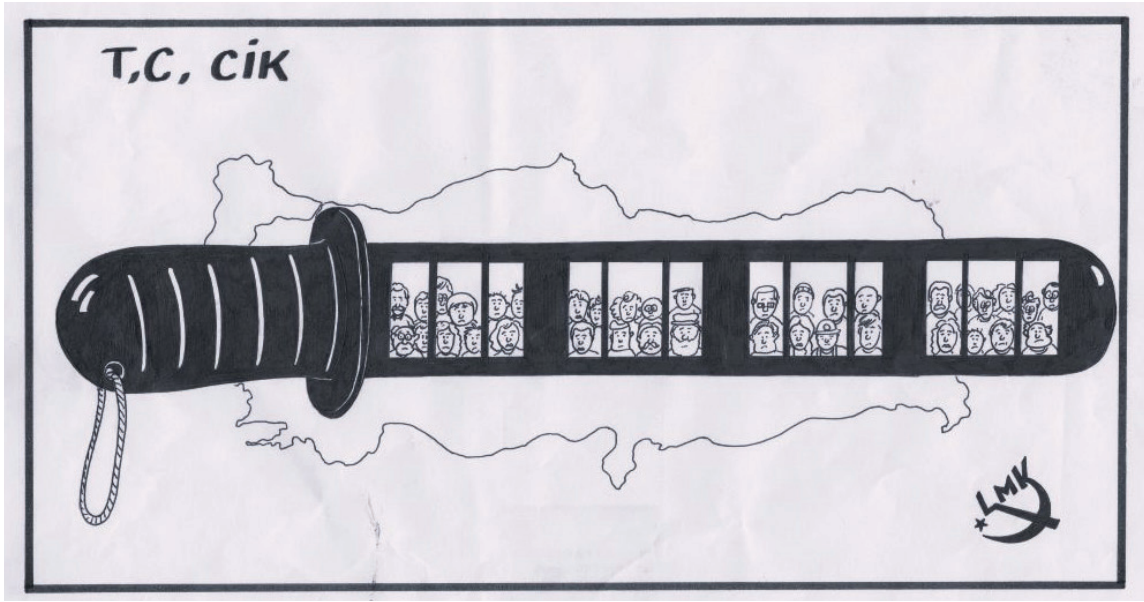
“Valla kafam güzelken okumadıysam aklımda öyle kalmış. Neyse asıl mesele şu, ben şimdi kime neyi anlatacam?”

“Öyle deme Refika. Bence hala içerisi dışarıya depar atar mizahta...”

Refika bir yandan Sone’yi dinliyor bir yandan da içinde hızlı bir muhasebe yapıyordu. Olur muydu gerçekten? Sone’den ziyade daha çok kendini ikna etme isteğinin yansıdığı bir ses tonuyla, gözleri kısık, uzakta bir noktaya sabitlenen bakışlarla sordu:

“Öyle mi gerçekten?”

“Tabi ki!” dedi Sone.

“Bak mesela, Nihan’ın geçen hafta başına gelenleri anlattığı mektubu hatırla. Biz bile bunca yılın deneyimli gün görmüş tutsakları olarak hayretle “yok artık!” diyerek okumadık mı? İşte bunun mesela dışarıda bir örneği olabileceğini sanmam...”

Refika içinde beliren umut ışığıyla gözleri parlayarak kalemi şevkle eline aldı ve Sone’ye göz kırpıp, ilk cümlesini yazdı kağıda...

YÜKÜMLÜLÜĞÜN BÖYLESİ

Burası benim N. sürgün yerim. Daha yolun yorgunluğunu atmadan hemen temizliğe giriştim. Yok, bilirsiniz beni, hiç de öyle temizlik hastası falan değilimdir ama burası o kadar pislik içindeydi ki, şöyle mikrop kapma olasılığı olmadan bir köşeye ilişme imkanı bile görünmüyordu. Temizliğe başladım ama bir yandan da kendi kendime söylenip duruyorum:

“Yok arkadaş kesinlikle buraların temizliğini bedavaya getirmek için oradan oraya sürüp duruyorlar bizi. Bu kadar da olur mu yahu? Resmen kaba inşaat burası...” vs. vs...

Zarfın üstünde de gördüğünüz gibi burası şu son açılan S tipi dedikleri kuyu dibi... Kuş uçmaz kervan geçmez bir yer...

Bir yere sürüldüğünde ilk yaptığım şey normalde hemen hücre ya da koğuş penceresine giderek sağa sola seslenmek olurdu. Kim var kim yok diye. Ama buranın açılışını ilk bizim yaptığımız girdiğimiz andan itibaren o kadar belliydi ki, bunu yapma gereği duymadım bile. Birlikte geldiğim dört arkadaşın her birini de neredeyse tek başına

bir koridora verdiler. Ben de bu blokta tekim şimdi.

İlk günün temizliğinin ardından kendime biraz yer açabildim. Oturup yemek yiyecek kadar ama daha da iş vardı. Ertesi gün kalkar kalkmaz gene sıvadım kolları, giriştim temizliğe. Temizliyorum temizliyordum, bitmiyordu. Ben de işi zevkli kılacak bir hayal kurdum. Devrimden sonra bu zindanları ne yapacaktık? O kadar çok zindan ve zindan kompleksi vardı ki, buraları müze yapmak olanaksız ve gereksiz olurdu. Bazıları tematik konaklama yeri yapılabilirdi mesela. Eski ama hem merkezi hem de mimari açıdan daha kıymetli binaların şimdi bile otel olarak kullanılması vardı. Sultanahmet hapishanesi mesela. Halka açık son idam şenliklerinin yapıldığı o görkemli ve kasvetli bina. Bunlardan bazıları da otel olabilirdi. Tabi sadece turistlere dönük olarak. Çünkü zaten bu memlekette neredeyse hapse girmeyen kalmadığından, üstüne para verip de buralarda konaklamak isteyen çıkmazdı.

Bir yandan hayal kurup bir yandan da cama su dökmeye çalışırken, plastik terlik kaydı ve kafamı pencerenin demir köşesine çarptım. Niye kapatmadıysam şu camı da! Bu işe canım çok sıkıldı, çünkü alnımı yarmış görünüyordum ve şimdi bunun için revire çıkmam gerekecekti...

Valla acıyı çekerdim çekmesine de eğer yara mikrop kaparsa asıl o zaman alırdım başıma belayı (: İşte o zaman burada uzaya gitmekten daha çok aşama gerektiren dış hastane sevki için uğraşırdım. Eh biliyorsunuz burada revire çıkmak bile, hapishane

bürokrasisinin tüm basamaklarını tek tek inatla aşmak için minik bir psikolojik harbe girişmek demek. Tabi o da zamanında aşabilirseniz. Bir pansuman için hapishanenin her kademededen memuru ile muhatap olup onları revire çıkmam, pansuman yaptırmam gerektiğine ikna etmem gerekiyordu. Yok, elbette kan akıp duran yarık yeterli değildi bunun için. Ayağım kırıldığında "kırık olsa duramazdın" tespitini yapan personeller acil sevkimi yapmadıklarından, ancak iki gün sonra hastaneye gidebilmiş, oradan da tarak kemiği kırıldığı için dizime kadar alçıyla dönmüştüm. Yapacak bir şey olmadı-ğından bastım butona...

Koridora bakan gardiyan geldi. Geldi ama tek geldiğinden "bir de diğer arkadaş görsün" diye diğer gardiyanı almaya gitti. O da yarayı görüp durumu tespit edince, durumun tanığı olarak baş gardiyana gittiler. Başgardiyan müdüre, müdür de revire haber vere vere derken 3-4 saatin sonunda ve bana oldukça şaşırtıcı gelen bir hızla revire çıkarıldım. Şansım varmış yani!

Şimdi içeride değil de dışarıda olan biri şu yaşadıklarımı duysa, hemen "Eee... bunda ne var ki! Bizde de beklenebilecek her yerde beklemek bir ata sporudur" diyecektir. Haklı da olur bunu derse ama asıl olay bu değil, bundan sonrası derim ve dışarda kimsenin başına böyle iş gelmemiştir diye de iddia bile ederim!

Evet ne diyordum, revire çıkmayı başardım, yarama pansuman yapıldı, dikiş atıldı. Sonra da başgardiyan odasına götürüldüm, kazanın tutanağının tutulması için. İdare bu tutanağı sonradan olayın sorumluluğu üstlerine kalmasın diye tutuyordu. Ama bu da komikti aslında çünkü gardiyanlar sorumlu oldukları olaylarda asla tutanak tutmaz, kamera kayıtlarına falan da asla ulaşamaz-

dı. Bu da en az diğeri kadar standarttı. Ben bütün bunlar bir an önce bitsin de dinleneyim diye düşünerek bu uzayan tutanak işine kafamı pek yormadım.

Ertesi gün mazgal açıldı, gelen infaz birimi görevlisi bana hakkımda açılmış bir disiplin soruşturması tutanağı uzattı. Tutanağı okurken, gayreti ile göz dolduran idareyi tebrik etmeden duramadım. "Çok hızlısınız! Daha geleli iki gün oldu ama maşallah pek hızlı çalışıyorsunuz!" diyerek, açılan soruşturmanın gerekçesini okudum.

Okurken bunca sene bunca şey görmüş kıdemli bir tutsak olarak, hapishane idarelerinin beni hala şaşırtıyor olabilmelerinin neşesiyle

yüzüme yayılan mutluluğa engel olamadım.

Hatta bu ani sürpriz ile dumura uğrayan snapslarımı bir kakhaha ile ödüllendirdim. İzahı olmayan şeyde ne mantık arayıp da güzel beynini yoracaksın demi ya! Bu yüzden anın keyfine vara vara gardiyanın "deli mi ne!" bakışlarına aldırmadan önce, bir rahat rahat güldüm. Soruşturma,

"Kaza ile de olsa kendine zarar vererek cezayı çekme yüküm-

lülüğünden kaçmaya çalıştığından..." açılmış. Yani es kaza kendimi ciddi yaralasam ya da mevta olsam, bana verilmiş bu cezayı kim çekecek değil mi... Öyle yata yata ceza mı çekilir, koskoca devlet bu adaletsizliğe, tembelliğe izin verir mi, vermez! Sonuçta "âli" kafalar bunu da düşünüp yapıvermişler bir mevzuat!

İmzaladığım tebliğ kağıdını uzatırken, bu mevzuatlar konusundaki cahilliğimden utanarak, sordum gardiyana:

"Şimdi hapiste sakat kalan, intihar eden ya da ölenler için de aynı mevzuatı mı işletiyorsunuz yoksa onun da ayrı bir mevzuatı var mı... Hani bileyim de"...

filistin'e bir ağıt

muhammed hizmetçi

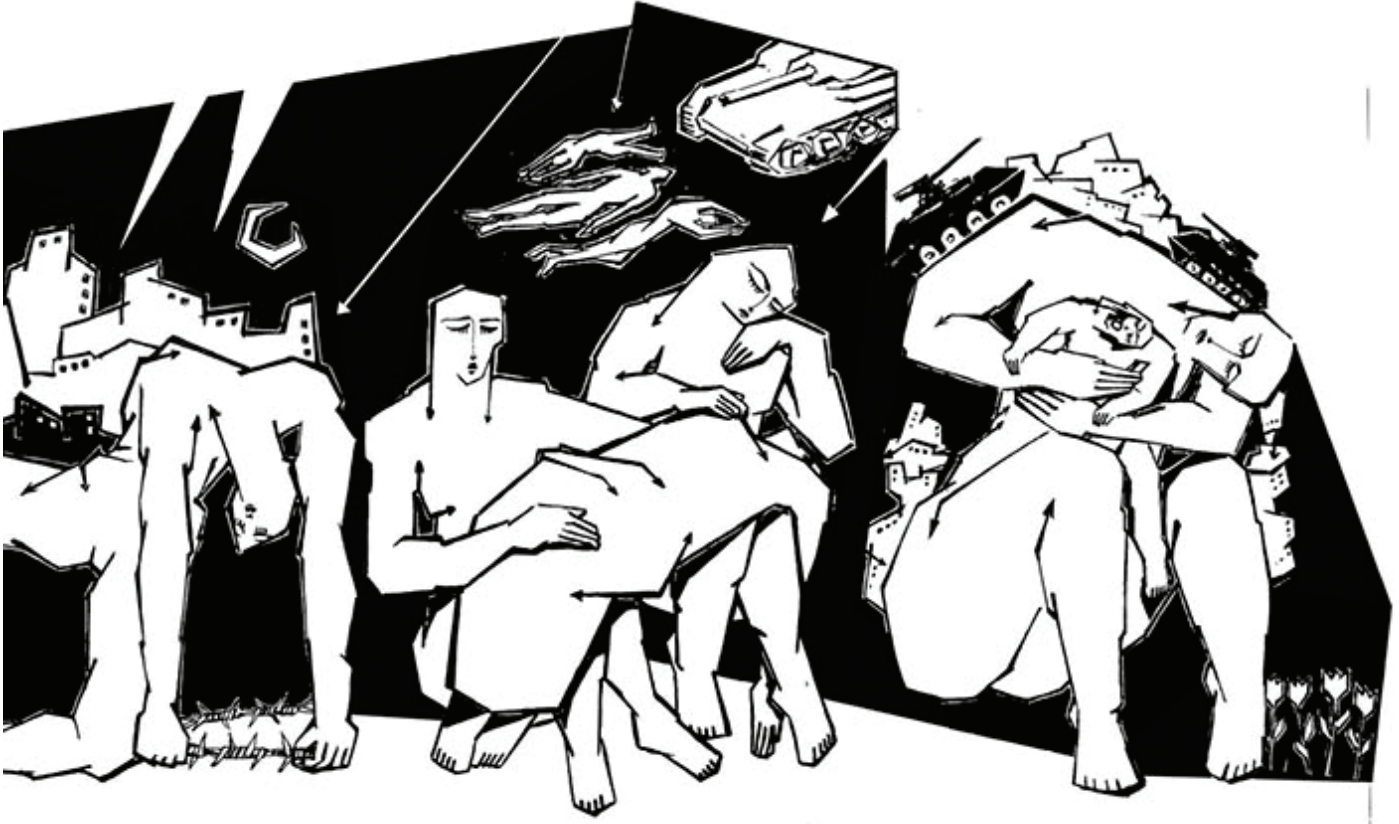
*Filistin...
Sadece sesli ve sessiz harflerin
toplamı değil
basit bir toprak parçası
hiç değil
77 yıllık katıksız bir tarih
ve kocaman harflerin bileşimisin sen
Hakkında nice şarkılar söylenen
Kimi kitaplar yazılan
ve en çok da ağıtlar dökülen
Sen ki, seslisi ve sessizinde
susturulmak istenensin
Tüm bunlar ve daha fazlasıyla
O savaşçı coğrafyana
baş eğmeyen kavgaları sığdırırsın
8 harfin, 77 yıllık savaş destanı bu.
Bitmeyen iradesi,
teslim alınamayan o yüce duruşunla
çağları inletensin
48'de emperyallerin ve içeriden
düşmanların ihanetiyle
yurtsuzlaştırılan o kadim halkın
ev sahibisin.
Arkaik tarihten bu yana nice
medeniyetlerin koruyucusuydun sen
işte bu 77 yıl,
o kocaman 70 yıl bir milenyum
ve o 7 yıl bir yüzyıla bedeldir
Bu yüce tarih
yurtsuz evlatların coşkun anlatısıdır
Lakin her anlatıda
hüzünler, acılar, kahramanlıklar ve
ihanetler saklıdır
Ve Filistin, sen bunların
hepsini bağrında taşıyansın
"Ya Falastin, ya baladuul haluu" ¹
diye çağırır seni Arap halkı
Tüm inanç ve renkleriyle bir
motifin imgesel desenleri gibi
sanki sırtından bıçaklanan
bir meftunun ahları gibi
satıldın ve tarumar edildin*

¹ "Filistin, güzel vatanım"

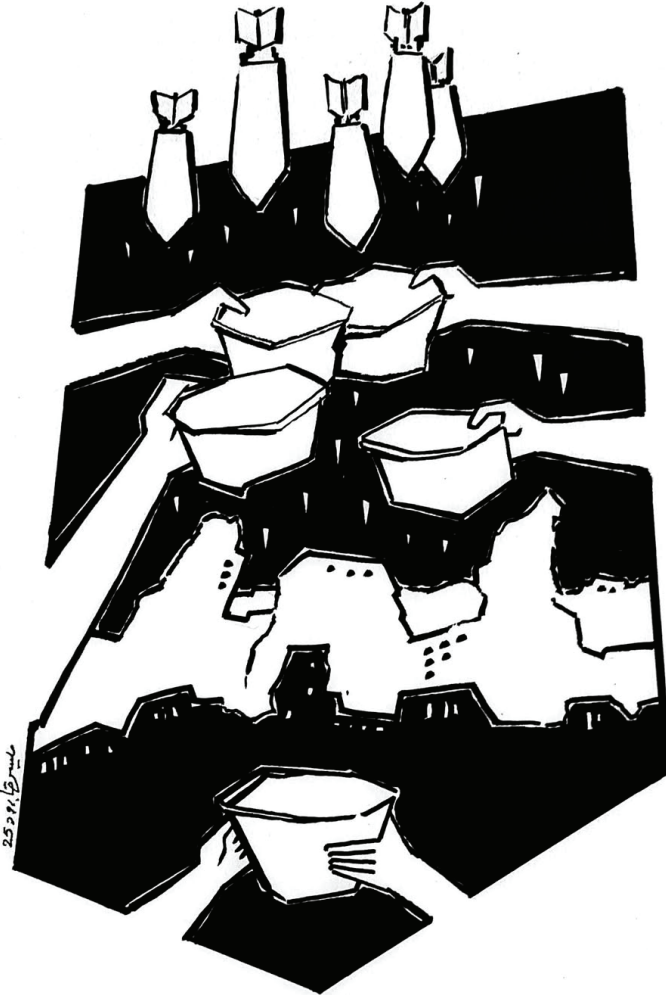
"Nakba" dedik ona, yani
o kara gün
Lanetli felaket...
Bu tabiatın bir hilesi değil
Hegemon olmayı arzulayanların
gizil planların vuku bulmasıydı.
Kana susamış barbarların
hınçla ve o tiksiniç kahkahalarla
andığı o kahredici tarihtir bu
Sen ki zeytinin hürmetiyle
korurdun evlatlarını
Tam da bundandır ki
yerlerinden edilen evlatlarını
bağrına basma diye
yakıldı zeytinlerin ve
daha nice ağaçların
kırıldı o taze fidanların
yalın, ince boyunları
kara cinayetlerin
ağıtlarına cümlelerdin
Bitimsiz ağıtlara bir
utanç hediyesi
ve belirsizliklerin, sürgünlerin
vücut bulmuş halkı
oldun bir vakit

Oysa toprağında kökleri
yere rabıtalı çınarlardın
Çağlara meydan okuyan
direnen kendince
Değil midir her yıkım kendi
isyancısını yaratır
ve sen bu dehşetin
utancına yenilmedin
sürenlere karşı yanıt arayışında...
Büyük geri dönüşlerde
yollarda tükenen
ve yine binler olan
yollarda ölüp, topraktan doğan
Senin savaşçıların dün kundaktaki
kızların, evlatların, çocuklarının
düşlerini arayışındır
Bu öykünün kahramanları onlardır
Yeri geldi adı Hanzala oldu
Siyonist kurşunlarla gülüşleri
derdest edilen
An geldi, başkaldıran intifada
generalleri oldular
Metalden canavarlara taş atan
militan yürekler

Ardında bin kardeşini ya da
refikini hiç bırakmayan...
O özlem ki, nehirden
denize bir vatandır
Nehirleri coşkunca çağlayan
halkı kefiyeler giyen
ve kimi diller konuşan,
nice dinlere inanan
direngen coğrafyasın
Emperyalizmin hışmında üreyen
o siyonizm,
seni nasıl da kavurdu!
Yağmacıların ve işgalcilerin
o soysuz nefreti
savaş çağrısı oldu genç kuşaklara
Düşen binler, isimsiz kahramanlar
enternasyonalizmin coşkusuyla bütünleşti yüreklerde
Sınırları aşan o savaş
şiarları bilinçlere işledi.
Kara gözlü, siyah saçlı kadın
yurt aşkıyla kavgalara mı tutuştun sen?

Leyla'ydı adı,
hüzniünü isyana çeviren
hasreti inancıyla karan
alabildiğine kararlı kadın...
Habaş'ın yoldaşı, nam-ı diyar
El-Hekim
Gassan size bakıyor,
saflarında dövüşenlerin
halkımızın cephesi diye andığı
Bayrağına kadim Filistin yurdu
nakışlı özgürlüğün örgütü...
Kardeşlerim, sizi özliyoruz
O bilge ve militan yürekleriniz bizimle...
Silahın soğuşuna sarılıp
rüyalarını özgür ülke için gören,
gözü kara militanların fedakâr kuşağı...
size selam, size hasret.
Filistin önünüzde saygıyla durur,
ölümsüz her savaşıncısının andını
ağızdan ağıza dillendirir

"El Mavt La Sahyun"²
diye yankılanır sloganlar
defnelerin altında huzurla yatan
adsız fedailerin kulaklarında çınlar
Kudüs'ten Ramallah'a uzanana bir intifada
Tel Aviv'i döven füzeler olur
Düşmana korku
Düşmana ölüm
Özgür vatan için kavga sonuna kadar
koymadan ara noktalar...
Ey Filistin,
evlatlarını zamansız ölümlerde
kırılan gençliğin hazin coğrafyası...
Mahmud Derviş der
"Kaydet belleğine, ben Arap'ım"
bütün bu yıkımın,
bu bitmeyen destanın hafızasıyım
Ziyad Rahbani, senin için çalan tamburasını
Savaşla büyüyen her yeni
kuşakta yeşeriyor savaşımlarımız
Filistin...
Gün geldi, düşman diye getiren sen
kurulan masalarda atılan o hain
imzalarla gene satıldın
Hepimiz tanık olduk buna
67'de ve 73'te 6 günde
seni terk edenler,
sessizce alkışladı bunu
gizli kapılar ardında
siz, ta Basra'dan Süveyş'e
uzanan o geniş toprakların
kara utancısımsınız.

² "Siyonizme Ölüm"

Tuzla buz olmuş tanklarınıza, ordularınıza
inat yıkılmadı Arap halkları
Filistin için mukavemetine
ara vermedi asla
ve tarihin yazıcıları büyük puntolarla
işledi bunu, Filistin'in kanlı öyküsüne
İşte, bu ateşten kardeşlik
mukavemeti kani yaptı.
İçeriden bıcaqlayanlara inat
başkaldırıyla dağıtıldı düşmanın soysuzluğu
Dört tarafı kuşatılmış,
ey zeytinin susmayan coğrafyası
"El Mavt La Sahyun"
sloganları yankılanıyor kulaklarımızda
Lübnan'ın unutulmuş gettolarında
ve o karanlık Siyonist zindanlarda
Tecridin en koyusunda
gün ışığına hasrettir tutsakların
Ama bir gün bile düşmana inat
yaşamak diye türküler tutturlar
Ne düşmanın işkenceleri
ne kara propagandalar
ne de kopkoyu izolasyonlar
yıldıramadı öncülerini.

O savaşçılar kuşağıdır ki
eşitsiz savaşlarda epopelere,
marşlara işlendi.
Kaderin o biçilmiş halelerini
bir bir yıktı.
Sabır, direnç, inançla...
Size selam, size özlem!
Dün Beka'da siyonist barbarlığa,
duran o evlatların değil miydi?
Aman dilemeyen, teslimiyeti çeliğin
sıcak kurşunlarıyla reddeden onlardır
ve senin baş eğmezliğin
benim omuz başımdır
Nehirden denize hürriyet
acılarına boğulan o yurda aşkla
Tarlalarda çalışan köylülerinin
nasırlı ellerine selamla...
işte, bu öykü biter diyenlere inat
gökyüzünde asılı kalan aşklara,
özgürlük şarkılarına teveccühler
eder gibiyiz
Sanki bu şarkı bizi büyüleyen
nağmelerin bitimsiz ezgilerine
benzer
Düşen her bomba,
katledilen her evladın
başka halkların yüreğinde
zuhur eder.
Vakfedenler ki onlardır
beklerler, özgür ülkenin
ışıltili akşamlarını
Dingin ovalarda dilediğince yürümeyi,
şehrin ışıltılı caddelerinde
bir akşam kahvesi içmeyi

Çıkın dolaşın kardeşlerim
Bakın, yine dövüşüyor sizinkiler
ve biz yine sokakları
"Savra Savra Hatta Nasr"³
diyerek cınlatıyoruz
Haykıralım, Gazze'de kapanan
nice çift gözler için
Ölen bebeklerin çalınan mutlulukları
bileylesin nefretimizi
Teskin olmak yasaktır bize
Ağla Filistin,
ağla ki gözyaşların nehirlerinle buluşsun
ve denizlere aksın
Aksın ki, bu soykırımın görüntüsü
çağlarca silinmesin
Sen döktükçe gözyaşlarını
Filistin konuşulacak
Bak, yıkılıyor evlatların
bombalarla, açlıkla, bir yudum
suya hasretlikle
Ve biz en çok da bundan dolayı
unuttuk bağışlamanın manasını

3 "Devrim Devrim Zafere Kadar"

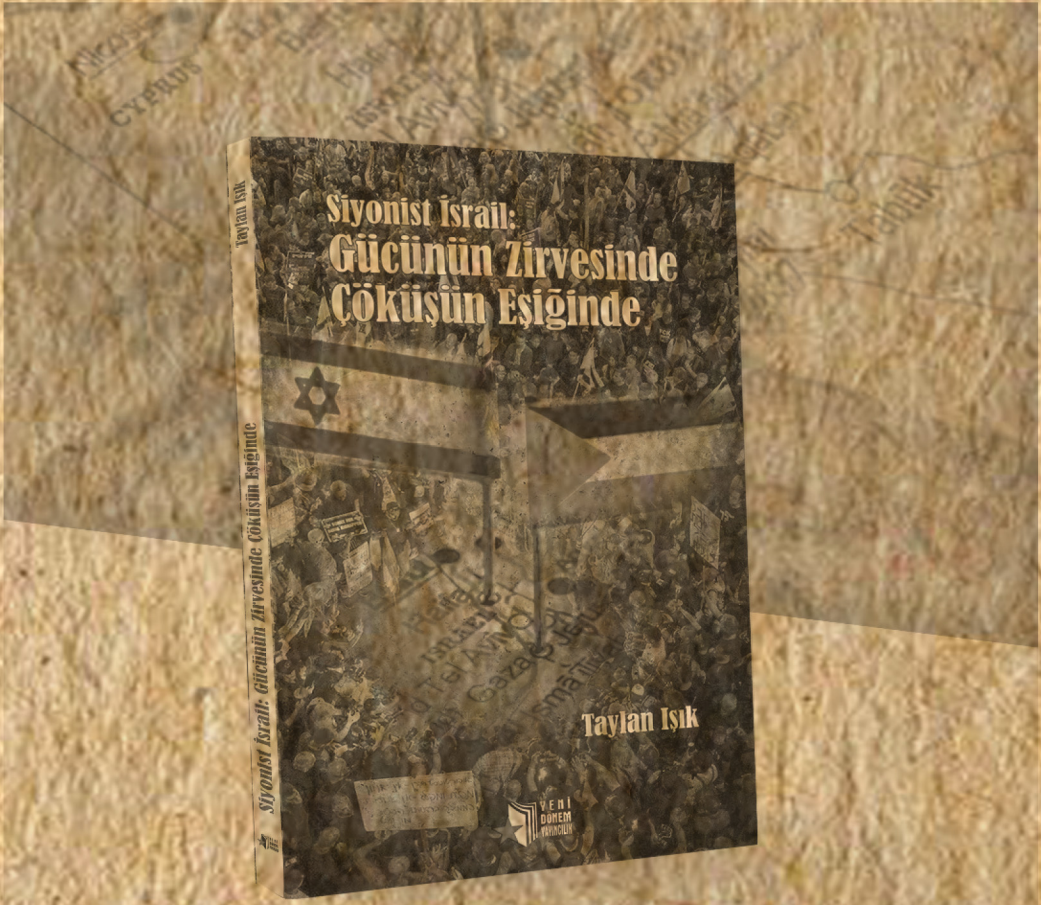
Tek bir haber karesi
ve tarifi olmayan bir hiddet...
700 küsür günün elemi
anlatmaya kafidir.
77 yıl içinde o 700 gün
ve yeni "Nakbalar"...
Çağlar, senin açlıkla sınanacağını da görecekmis
Diller, şarkılar, resimler
ve hatta filmler anlatamaz bu vahşeti
Ancak ahlar kafi değil
bu zulme bir son demek
sabır değil, bize gözü pek
savaşlar gerek!
"Ya Falastin", bir zeytinin
aç bedenlere, mezarsız
ölülere şahitlik ettiği coğrafya
Ellerin ellerimde
Bu ses Ortadoğu'dan Avrupa'ya,
Latinler'den Uzak Asya'ya köprüler olmakta.
O kahreden durağanlık şimdi yerini
"Nehirden Denize Özgür Filistin"
sloganlarına bırakıyor
Ah bu direngenlik konuşulacak milenyumca

*Mademki yaşanacak,
o zaman Filistin yaşanacak
her yer Filistin olacak!
Düşmanın yüreğine
korkular salınacak
Ey Filistin vur
ve sor hesabını
ezilen,
katledilen,
iğdiş edilen evlatların için
Kavrulan toprakların için sor!
Bir vakit taş atan
küçük generallere
dövüşen militanlarına
ve direnen her ağacına
sözünden dolayıdır
en çok da bu
Bir slogan yankılsın
bilincimizde ve dillerimizde
"El Mavt La Sahyun"
diye inlesin sokaklar
ve bizler işitelim savaşçıların
silah tarakalarını
siyonist kalelerini döverken
Ve en sonunda
dört renkli bayraklılar,
kefiyeli milyonlar
kursun o özgür ülkeyi!*

*Marmara 2 Nolu L Tipi Hapishanesi
Silivri*

Taylan Işık'ın kaleminden “Siyonist İsrail: Gücünün Zirvesinde Çöküşün Eşiğinde” raflarda yerini aldı.

Her ulusal baskı ulusal başkaldırıyı çağırır; ulusal ayaklanmalara yol açar. Leninizmin bu temel belgisinin doğruluğunu modern tarihin her adımında görmek mümkün. Filistin halkı da bu yoldan şaşmadı. Filistin halkı siyonist burjuvazinin planları sonucu siyonistler tarafından işgal edilen topraklarını kurtarmak için ulusal başkaldırı yoluna gitti.

Filistin halkının özgürlük savaşının başlangıcını esas olarak siyonist İsrail'in kuruluş tarihi olarak ele alabiliriz. Bu çalışmada siyonizmin çıkışına mercek tutuyor, bugün gücünün zirvesinde görünen siyonist bir devletin kuruluş öyküsünden başlayarak günümüze kadar geliyoruz.

İyi okumalar...

*Görsel arkası: "1948" Nakbanın tarihidir.

**Tozunu toprağını duydum memleketimin
Sıcak titreyişlerini
İncirliklerde bozkırlarda yaşadım
Köküm çok derinlerde
Kimse söküp atamaz
Kardeşler, sevdiklerimin yasını tutmaya gelmedim ben
Halkın öfkesini yüklenmiş yaralarım**

Mahmud Derviş

ISSN 3023-5308

9 773023 530007 >